

విషాదకనకతారీయము.

(గంధకర్త

విద్వాన్ ములుగు చంద్రమాలిళాస్త్రిగారు.

(ప్రకాశకులు

కే. కే. పట్నాయక్ & బ్రదర్సు

బుక్స్, నెల్లూరు,

ఏలూరు, కృష్ణాజిల్లా.

మొదటికూర్పు 1000 ప్రతులు.
రెండవకూర్పు 1000 ప్రతులు.

ఏ లూ రు .

రామా ముద్రాక్షరశాలయంను ముద్రింపఁబడియె.

1923 శైవంబయ.

నర్వస్వామ్యసంకలితము.

వెల 0-14-0

సంపూర్ణభారతము

గ్రంథకర్త:—శ్రీకృష్ణాశేనాచార్యులరావు జమీందారుగారి కుటుంబములో ప్రాచీనముగా ఉత్పన్నులగు పింగళి వేంకటనరసింహయ్యగారు. 33 చక్కని కీర్తనలుగలవు.

మహాభారతకథయంతయు నొక్కరాత్రిప్రదర్శనమునకు వీలుగ నుండునట్లు, నూతనపద్యతులనీ * ప్రాచీనప్రాచీనాచార్యులనూ గాఢశిరోభూషణము. పద్యములన్నియు రత్నములే, పాండవజనము, ద్రౌపదీస్వయంవరము, మయసభ, దుష్కశిరంగము, ద్రోణ వస్త్రావహరణము, ద్రుపదపరాధిపము, ఉత్తిరోగ్రహణము, కృష్ణ గాఢాశ్రయము, శ్రీకృష్ణుడు చక్రమధరంగి భీష్మునిపైకి గదముపైనుండి యెఱిగిమిట, పర్ణహృదయము, ఆభిమన్యువంశము, కూర్మ ధర్మరాజువిచారము, సైంధవపథ, కన్యకాపాదము, శాపము, కుశోద్ధరము, మదాగ్రుణ్ణము, భీమునిశిష్యులగుదామరము, కుశోద్ధరము, మౌడతైషా విభులము, వాల్మీకిగారి శరవరణ ప్రసారము, భారతమునది గాధిగాఢము, వాల్మీకిగారి కుశోద్ధరము, సుచరిత్రుని ప్రవర్ణనమునకు నరిగానన్నదని చకవరులే గ్రహించుచున్నారు.

మొదల 1-0-0 గాఢము.

పరిచయము:—కే. కే. పట్నాయక్ బ్రహ్మచారి

వీరిని ప్రార్థనము.

శ్రీ మినాక్షీ సహిత సుందరేశ్వరాయనమః,

విషాద కనక తారీయము.

వి థ్యాన్

ములుగు చంద్రమౌళి శాస్త్రిచే

రచియున్న పద్యబడిసరి.

ప్రకాశకులు,

కె. కె. పట్నాయక్ & బిదర్స్

బుక్ షెల్లర్స్ ఏజెంట్స్, కృష్ణాపల్లె.

మొదటికూర్పు 1921 ప్రతులు.

గానూ ముద్రాక్షరశాల, ఏలూరు.

మొదటికూర్పు 1923.

పర్యవేక్షకుడు: ఎం. లింగయ్య.

కలక 0-140.

ఈనాటకమునందు వచ్చుపాత్రలు

పురుషులు

నూత్రభాగము

వీరసేనుడు — (కనకశేఖరుని తండ్రి)

ధీమంతుడు — (వీరసేనుని మాంత్రి)

వతావుడు — (వీరసేనుని నేనాని)

గుద్రదేవుడు — (ఒక రాజు)

ధీవరసుంత్రి — (గుద్రదేవునిమంత్రి)

కనకశేఖరుడు

భీష్ముడు

కంచుక

ప్రాశ్నికుడు — (న్యాయవాది)

శోధనకుడు — (న్యాయమును విమర్శించువాడు)

యాకూబ్ — (కూటసాక్షి)

ధనగుప్తుడు — (శోమటి)

పేరుసెట్టి — (నేరమును కనిపెట్టినవాడు)

రామసింగు — (పిట్టుడు)

భీమదాసు — (ఒక గృహస్థుడు)

మతిమంతుడు — గుద్రదేవుని పెద్దమంత్రి

కొందరు పౌరులు

(స్త్రీ)లు.

నటి

చారుమతి — (వీరసేనుని భార్య)

తారావళి — (వీరసేనునికూతురు)

రాధ — (భీమదాసునిభార్య)

రదనిక — (అంతఃపురపరిచారిక)

శ్రీమీనాక్షీసహిత సుందరేశ్వరాయనా

ఇష్టదేవతా ప్రశంసనాదికము.

చ. శ్రీతజన రక్షణాభిరదిశేసి నిరంతర వాసమైన ప
ర్వసముననున్నివీడి మధురాపురమున శ్వశురాలయంబుగా
సతమువసించి మాదృశుల సన్నుతిగైకొను సుందరేశుడి
కృతిః శై కళీలవులకష్ట శుభప్రతి పాదియయ్యెడున్.

మ. తనకారుణ్యమె గోకసౌఖ్య ఘటనోద్యత్కారణంబై తగగ
దనసాంగత్యమె సుందరేశ్వరున కత్యంతంబు మోదంబుగాఁ
గను శ్రీ మన్మధురాపురంబున జగత్కళ్యాణ సంధాతియై
యనయంబుగవసియించు భద్రదనుమీనాక్షీ మదిగొల్పెదగ.

చ. నిముసమాయేని మిమ్ము విడివరక గన్నులగప్పికొంచు స
క్రమమగు శిక్షచేత సుకరంబగు శాస్త్రము నేర్పరించె బు
ణ్యమతి యతంబు మాకభితసందయ సూరివరేణ్యుఁ డప్పడి
యమగుఁ గవిశ్యమెల్ల కడలందు వెలింగడి నట్లానర్పెడున్.

ఉ. నేరనివాడనై చదువు నేర్పెడి యొజ్జలసహ్య మొందగా
వారల వీరలన్ గలసి వాదము లాడుచు సంచరించు న
న్నారసి చేరఁడిసి యనయంబు శ్రమంపడి విద్యనేర్చి మా
తై రవమూర్తి నద్గరు డపారకృపా కలితుండుగాఁజొకో

తే. తనకు భాత్రులయెడఁగల దయనుజూప
సకల శుభలక్షణావతం యగుఁ గవిశ
నాకొపంగను ముదిగొండ నాగలింగ
శాస్త్రిగారిఁ నానమస్కారశతము.

బ. నను గనినప్పుడెల్ల వదనంబునఁ జిర్నగ వంతురింప ర
 మ్మని తనయక్కుశేర్పిశుషమారయు నాతని వీరభద్ర కా
 ప్రిని దయతోడ నాదగుగృతిన్ విమలంబగునట్లు పల్కుఁగా
 ననయము వేడికొందుఁ బరచూపుఁడు గావునఁ గౌతకంబునన్.

తే. చాలశ్రమఁజేసి నాప్రభు లింగలీల
 నచ్చువేయించె మామిడే లాన్వయాబ్ధి
 హిమకరుండన వెలయు వీరేశలింగ
 మెపుడు నాకట్టి మిత్రుడై యెనఁగుఁగార.

కా. వీసల్పజ్ఞాదనాట నాకవిరయందే దోషముల్ గల్గినన్
 పానిక బోకడఁబెట్టి యీకృతియో యానందంబుతోఁ గన్గొనక
 మీపై వ్రుణ్యము వేడికొందు నవరేనిన్ బీనవత్ జన
 మ్రానూనాంగిని గౌరవంబుమెయి నిత్యంబెత్తి ముద్దాడరే.

విద్యాన్ ములుగు చంద్రమౌళిశాస్త్రి.

శ్రీ

మీనాక్షయనమః.

విషాదకనకతారీయము.

నాం ది.

చ॥ కృమమెడలించి ముప్పుడయి కాముక వృత్తివూచి నిచ ॥
గళము దలఁబూని సాధుజనగహితృడౌ సులపకు సమూ
లముగ నశింపఁజేసి బుధులక గృహఁగాచు ననింద్యనైన ధ
ర్మము సకలాధక సాధన పరంపర మీ లొనగూర్చు గానతర

సూత్రః—(అనంతరముఁ బ్రవేశించి) ఆహా సకలకలాపరిశోభితంబును
బండితప్రకాండ మండితంబునగు నీ పరమ త్తాగబల్కుజ్ఞుడనగు
నన్నాదరించుటకు మదీయపూర్వ సుశ్చితప్రపాకంబున ననియే
తలంచవలసియున్నది. (పరికించి) అకసమునంజుఁబాచి ఆశ్చ
ర్యముతో) ఏమి నా యల్ప సంశోషము. ఇల్లలికి నంతనె పం
డుగయగునా, నా ప్రదళింపఁజోవు రూపమున నీ నియో
క్తల దింజించిగదా సంతస మందవలయును.

తే. ఎవ్వఁడేకార్య మొనరింప నెలమిఁబూను
నాతఁడాకార్యము ఫలించు నంతవఱకు
నొదగియుండగఁ దగుఁగాక యూరకిటుల
నల్పనంతోషమును తెందనగునె ఫలము.

అవును నే నీ గుణగ్రహణ ధురీణులు తమననునంతవఱకు
జాగ్రత్తగ నుండవలయును. (మాంచునకు నడచి) జౌరా కాలవక్ర

మెన్నిరీతులఁ బరుగెత్తుచున్నది. నాకు దొలుతగలిగిన సంకోపమెల్ల భయంబుగ మారుచున్నదే. "సికజన పరీతమగు నీ నభాతలంబున నెట్లు మాట నిలుచునో తోచకున్నది.

(ఆలోచించి) అవును నిజమే.

శే॥ మంచి పొలమైనచో విత్తులుంచువాఁడు

బాలిశుండైనఁ బంటలు పండకున్నె

పైరులెల్లను జల్లెడి నానిగుఱుఁడు

నీవకరింపవుగాక పృథ్వీతలమున.

కావున నాకార్య పరిసమాప్తికై విచారమువలదు, (తేజవంకఁ జూచి) ఏల నీ యతి విస్తరము.

నటి:—(ప్రవేశించి) ఆర్యా ! ఇదేవచ్చితిని.

సూత్ర:—ప్రేయసీ ! శ్రీజన స్వభావమగు లస్యమింక నైన నిన్ను విడలేదుగా.

నటి:—ఆర్యా ! ఆగ్రహంపకుఁడు దుష్టమతులకృత్యంబులకుఁ గాల చక్రముగూడ విపరీతమగునను విషయముఁగూర్చి నా నఖిల ముచ్చటించుచుండుటచేత నింక విలంబమైనది.

సూత్ర:—అయిన దానికేమిగాని యేతన్నచాకార్య సంఘటమునకై నీ సాయము గోరవలసి వచ్చినది.

నటి:—సకలకార్య సాధన కుశలుఁగు మీకీ యబలసాయము జేయఁ దగినంత చతురయ్యా. నాయొందిలి వాత్సల్యము మిమ్మిట్లనిపించు చున్నది. కాని అది యేకార్యము?

సూత్ర:—నిఖిలకాశ్రమ పారంగతులగు నీ సామాజికలెల్లరు నుండ రేళ్ళరోత్పవారంభమున నేదియో యొక గాటకము బ్రయో

గింప నా కాజ్ఞలువీరి. దానికి నీయందని విశ్వాపసున నియ్య
కొంటిని. కాన నిప్పటి వసంతర్తువును గుఱించి యిండుక
గానము జేయుము.

నటి:—ఆర్యా ! మనము ప్రదళితంపడగినదే నాటకము!

సూత్ర:—అది విషాద కనకతారీయమును నై దంకముల నాటకము.

నటి:—దాని నెవరు రచించిరి.

సూత్ర:—

సీ. కృష్ణానదీకుల్య తీరమా తెన్నాలి

పుర మనయంబు గాపురము గాఁగ

పులిపాక భైరవమూర్తిసద్గురుపాద

కమలముల్ వందనీయములుగాఁగ

ననకాదిమాని హృజ్జలజ్ఞ దక్షిణ

మూర్త్యుపాసనయె సమ్ముదముగాఁగ

నకలద్విగ్రేశ నాయక సమర్పితముకా

బిరుదముల్ వెలలేని సగులుగాఁగ

తే. సకలవిధ కావ్యనిర్మాణ చతురుడగుచు

సాటివారలలోఁగడు మేటియగుచు

ననఁగు మన ముల్లు చంద్రమాలీశ్వరుండు

శరత్సయియొప్పు నాగూపకమునకబల.

నటి:—బాగుబాగు. ఆనాటకము నేడు ముఖ్యముగాఁ బ్రయోగింపఁ

డగినదే. ఇదే నా సంగీతముచేత సామాజికల కుల్లానముగలి

గించెద.

లయగ్రాహి. కోకిలలుమావి చిగురాకులను మెక్కి యల

వోకొకఁడొకండు వెనఁ బై కొనుచు నుండన్

మూలములుగ జేరి పలుపాకలుగగీరతతు
 లాకసమువెంట నెగఁబాగుచు ధ్వనింపన్
 నాకజలజాకరము శీకరములెత్తిపాలి
 బోకమలయానిలుడు పైకెగరజమ్మన్
 శ్రీకరవనంఠ కుసుమాకరము లోకహిత
 మ్రోకనఁగొనం గనులకేకనుఖమిచ్చున్.
 మఱియును:

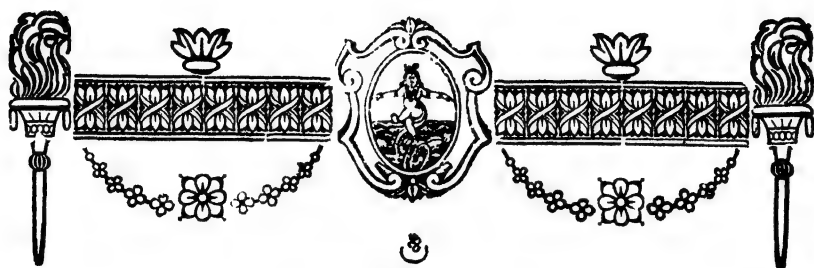
లే. అగ్రజన్మనివందిది యతఁనింపఁ
 గోలఁగాఁ జేసి దుష్టనిలీలమంది
 నడతలేకవియోగ ఖిన్నులగు సతుల
 నేచ యత్నించు దర్పమందీదినముల.

సూత్ర:—అనన్యసామాన్యచుగు నీసంగీతము మామకమనంబునవహ
 రించుట జాగ్రత్త సభాసముల వదనారవిందముల వికసించఁజేసివ
 ది. ఇఁక నాలసింపక మనమేగి సాత్రములనాదుత్తపరచుదము
 రమ్ము.

నటి:—అదిగో ధరలుబ్ధయై కొటిల్యమువహించి యందఱుమోసించు
 తన స్వభావమును వార్ధకంబునఁ గూడ విడనాడ నంచరించు
 రదనిక కాలియులికిడి వినవచ్చుచున్నది. పోవునముపనుడు
 మనమిందున్నచో దానికొటిల్యాస్త్రంబునకు గుఱిగాఁగలము.

(ఇరువురు నిష్క్రమింతురు)

ఇది ప్రస్తావనము.

శ్రీ
విశ్వేశ్వరమః,

విషాద కనక తారీయము.

ప్రథమాంకము.

రదనిక ప్రవేశించి:—నేను పుట్టిననాటనుండియు నీ వీర సేనమహారాజు
గారి యంతఃపుర పరిచారికలలో బేరుపడి రాణివాసములకుఁ
దగ్గరబంధువువోలె మన్నింపఁబడుచుఁ దలచోనాలుకవలెనుంటి
ని. ఇప్పుడు నాకు వార్ధక్యము సంభవించుటచేతను చారుమతీ
దేవికిఁ బుట్టిపింటివారు పరిచారికల సరణముగా నొసఁగుటచేత
ను మున్నువోలె సంతఃపురమునకుఁ బ్రవేశించుటకును వీలు
గలుగదయ్యె. ఎల్లకాలముఁ గాల మొక్కరీతిగ నుండదుగదా.
ఎట్టివారికిని శరీరసత్వ ముడిగినవారలయెడఁ బనియుండదు.
కనుకనే చారుమతీదేవి నన్ను కన్నెత్తయైనను వాడనొల్లదు.
నే నామె కే యపకార మొనరించితి నో తెలియదు. పోనీ ఆమె
కు నాయందభిమానములేకున్న నేమి నాకువలసినదిధనముగదా,
ఏవిధముననైన దుష్టబుద్ధిని నామాయలోఁబడవేసి వలసినంత
రొక్కము నార్జింపకుందునా? ఇప్పటివా రెందరై నను నాకాలి
గోటికై నను పరియగుదురా?

చ శపమొనరింపనచ్చును నిదాఘననంబులలోన నగ్ని మ
 ధ్యపవమునందుఁ జేరి గిగ్గినై నఁ బ్రయత్నమునఁ దృణంబుగా
 నపుడె యొనర్చుగానగు నహా ధనముగఁగణియించు పేరికే
 కపటముఁబూనినన్ వలనుగాదుగదా ధరలోన నెప్పుడున్.

అందువలననే చాల దినములనుండి యనేక కష్టములకోర్చి ధన
 మార్జించు మహాయమును నానహాధ్యాయుగాఁ జేసికొంటిని. నానూయ
 ను లొంగనివాడెవఁడు ఈదుష్టబుద్ధియొకలెక్కయా. కావున నీ యిపు
 డీది తరువు నతిజాగ్రత్తతో నంపాదింపవలసివచ్చినది. అహా చారుమతీ
 దేవి చక్కదనమేమనివర్ణింపవలయును. కనుకనే యీ యితిపై దు
 ష్టబుద్ధి మరులుకెందియున్నవాఁడు. దుష్టబుద్ధి యెట్టికార్యము నొనర్చి
 నను చారుమతీ దేవి మనసుమాత్రముచలించదు. (కొంచెమూలోచించి)
 ఏమైననేమి నాకుఁగావలసినది ధనముగదా. కావున దుష్టబుద్ధికోఱుకై
 పోవలయును (అని పరిక్రమించును)

మధ్య:—(ప్రవేశించి) (తనలోఁదలయుచును) ఇదియూ వీరియూలోచ
 నము. గుఱివెంద తన నల్మెఱుంగనటులఁ దామొనరించుఁ గా
 ర్యముల ముచ్చటింపకయహరహంబు నాపైనేరములనే వెదకు
 చుందురుగా! నహాప్రభానునితేజంబు నహింపలేక డాగియుండు
 దివాంధమువలె మనీయ సాహసాదార్యంబులకోరువక పిరికివా
 రై చాటునఁ గొణఁగికొన నేమిలాభము. నే నేదియేని యకా
 ర్యంబుపల్పిన నాయెదుటమాటాడరాదో. (అలోచించి) ఏమీ
 నేఁజేయునది యకార్యమా? ఇక నత్కార్యములెట్టివి? పురు
 షుడై యుదయించినందులకు లోకోత్తరకార్యంబుల నొనర్ప
 కున్న నేమిలాభము! అబలవలె నన్వతంత్రము మోయవలయు
 నకుదగునా?

మ. తనయిష్టంబగునట్టిరీతిఁ బరకాంతాసంగతిఁజెంది నా
 ఖ్యనిశాయంబుల నొందుటో ధనముకై యన్యంబుఁజింతింప కే
 పనిసేసిన్ బచరించుటో హితుల లోడ్చుటంది యెవ్వరి నై
 నను జెండాడుటాయొప్పు లేనియెడ జన్మంబేటికిన్ గాల్పునే.

ఇట్టి నాగుణంబు లీయాత్మశ్లాఘాపరాయణులందు దివిటీపెట్టి
 విదకినను గనుబడునా? (ఇంచుక సేపూరకుండి) వారి దుష్ప్రసంగంబులఁ
 దలఁచినకొలఁది నాకుఁ దోఁకఁద్రొక్కిన తాగ్రాచునకువలె రోవంబా
 విర్భవించుచున్నది. ఇప్పుడీకోపంబున నా యశిప్రసాగులకడ కేగితివా
 వారిమెట్ట వేదాంతములకు నాకు శిరోవేసన గలుగకమానదు అవల
 రసాభాసంబగును. కావున నిపు డచటికిఁ బోఁగూడదు (తలపైకెత్తి)
 ౪. మరచితి. దురాత్ముండగు వీరసేనుడు నన్ను బంధింపఁ బ్రతాపధీ
 మంతుల కాజ్ఞయిడఁగదా ప్రస్తతము రానున్న సుపకారమునకుఁ బ్రతీ
 కారమూహించెద. లోడఁబుట్టిన వాఁడుగదా యని యుపేక్షించి
 యున్నంగుల కీతుచ్చుడు నన్నే యంతి మొందింపఁ దలపెట్టెను.

ఉ. ఏవిధి సంచరింపఁ దనకేయవకారము గల్గుటంబునో

యావిధి సంచరింపఁదగునంద్రు సుఖంబును గోరువానికిన్
 గావున మిచ్చితాసిఁగొని కంఠములన్ దెగవేయకున్నచోఁ
 గావరమెక్కి నాకు సవకారముఁ జేయకపోరు శాత్రవుల్.

అహా ! వీరసేనుడు,

శా. నాకున్ బెద్దగదాయుటందు మదిలోసన్సమ్మి మచ్చాత్రవా
 సేకంబున్ దరిఁజేరఁదీసికొని దుర్మీతుల్ బ్రసంగించు నా
 భూకాంతున్ బరిమార్చుకున్న ఖలుఁడై మూఢోక్తులన్నమ్మి న
 న్నే కారాగ్రహవాసుఁడేయఁ దలపూనన్ నేటికిన్ దుచ్చుఁడై.

తే. అగ్రజుండైన బిశయైన నమ్మయైన
 నెవ్వరైనను దమకప కృతినొనర్చు
 దలతురవాని కండింప దగునటండ్రు
 తనకుమాలిన ధర్మంబు ధరణిగఁ దె

కావుననే నేకోదరులమనియైన విచారింపక మదీయప్రాణాపాయం
 బునకు నమకట్టిన తగసుయాయలను వీరనేనుని వధింపవలసినదే

మ. హుడోవెన్నుడో పద్మనంధపుడో దైత్యరాతియో లేకయా
 శరజన్మండో మదీయకోపదహానజ్వాలంబడబోవు భూ
 వరుధీమంతుఁబ్రతాపుని గరుణబ్రోవ గంకణంబూనినే
 దరుదేగన్వలెగాక యన్యులకు సాధ్యంబౌన నన్నోర్వగఁ.

(అంతటను గలయఁజూచి) ఏమది చిత్రీపటమును గొనివత్తునని
 చెప్పిన రదనిక యింకను నాలస్యమునే చేయుచున్నది. కారణమేమై
 యుండును.

రదః—(దుష్టునిగాంచి) మహారాజా జయము జయము.

దుష్టుః—(రదనికనుజూచి) రదనికా సఫలప్రయత్నము గలదానవే
 గదా. ఏదీ చిత్రపు?

రదః—అయ్యో! ఇదే చూడఁడు. చారుమతీదేవి సోముగమెల్లఁ
 జిల్పించుటకుఁ దగిన సాధకములు లేమి యేదో యొక్కరితి
 వ్రాసి తెచ్చితిని. (అనియిచ్చును.)

దుష్టుః—(చిత్రపునందుకొని) సంతోషముతో రదనికా నీ యీ
 యుపకారమున కేమి ప్రతిసేయుదును. తదవుకాలమునుండి
 యేలావణ్యవతికై తనుధనంబులు జీణింపఁ గష్టములనొందు
 చుంటినో యావరాహోహ సౌందర్యము గానిపించి నాకుఁ
 గుఱువాలము గలిగించితిని. (అని తనచేతికడియ మిచ్చును.)

రద:—(కడియమందుగొని కన్నుల సద్దుకొనుట)

దుష్ట:—రదనికా నీకా! గుబ్బెత గూపము లిఖించుటకుఁ దగిన సాధకములు దొరుకలేదా! చారుమతి కింతకన్న నెక్కుడు చక్కదనము గలదా నిజమేదా అయ్యో నాదురదృష్టము నకు నీచేమి చేయుచువు. (ఇంచుక విదానించి) ఓసీ నీవీదిత్త రువు వ్రాయుటందు నేర్చుకొంటివి? నాజీవిశకాలములో నిట్లు ఛాయాపటముల వ్రాయు నీ వంటివారలఁ జూడఁగలరా?

రద:—మహారాజా! ముదిమదిఁ దప్పిన నేను సాధకములులేమి కక్కురితికెట్లో వ్రాసిన యీపటమునకే యింత పొగడుచుంటిరి మా యుపాధ్యాయచే వ్రాయఁబడిన పటములఁ జూచిన నెంత విస్మయమంగుదురో గదా!

దుష్ట:—రామాట విసిపించుకొనలేదా అట్టి నేర్పుగల మహానీరురా తలవో చెప్పి నా కుత్సాహము గలిగింపుము. అమెచు దళికం పఁ దగినచో నాకన్నులఁ బిరికిముగఁ జేసికొందును.

రద:—(స్వగతము) మంచి మాగణము నేత్రోక్తము న్నాఁచి, వీనికిఁ జారుమతియందు మతింత మోహము గలిగించి నా దారిద్ర్య దేవతనిప్పుడే తొలఁగించుకొందును (ప్రకాశముగా) రాజా, సంగీతసాహిత్యములు స్తనములుగాఁగ ధరత శాస్త్రమెల్ల మెల్లని నడలుగాఁగ దనకన్న సౌందర్యవతులు ముద్దగంబుల లేరని పొగడఁ బడుచుండి కదితర కళలెల్ల నవమనములుగా నుండ (చిత్తపురుజువుచు) నిర్వాచయమును దొంగిలించిన యీ మత్తకామినియే నూయుపాధ్యాయు

దుష్ట:—(ఆశ్చర్యముతో) ఏమీ చారుమతియూ పూకువు ఎన్న

డును చెప్పవైతివేమి. బౌరా! ఆకలికిన్నివిద్యలువచ్చునుగానీ
వాక్యములు మృషగాడుగదా. పటమునుచేతితోగనిపించుచు.

క. కనకమెయగు నీగాత్రము

కనకమెయగు వెలదివానికయు సతినటులే

గనకనిలువంగ నేర్చెద

గనుపించవెదాని నాకుకన్నుల కింకన్.

తే. పడఁతి చెక్కులు విమల దర్పణములేమొ

కలికపల్కులు తేనియల్ జలుకునేమొ

యింతిగుబ్బలు శుత్రడి బంతులేమొ

చెలియకన్నులుమారుని ములుకులేమొ.

రదనికా! నాకీమొలనాగ ననుభవించు మాగ్ధముఁ జూపుము.
నీపూనినచో తుణము త్రొంబునఁ జారుమతిని గలయఁగలనను నమ్మక
మునాకు గలదు, నీవాలసింపకుము. ఈకార్యోద్ధరణమందు నీవు పని
గొనుట నా యదృష్టమేయని తలంచెద.

రదః—చిత్తము మీవంటివారు పనిపెట్టుట నా సుకృతమేగదా.

(స్వగతము) ఈశనికా సాధ్యయందిత మోహతిలేము గలి
గించినది నా బుద్ధిబలమేగదా. వీడు మోహగాఁడు వీని ప్రేమ
యెంత వఱకు నిజమో తెలిసికొని వీని ప్రేమచే వీనికన్నులనే
బాడఁచెదను. (ప్రకాశముగా) దేవా! నాసాధ్యముకొలఁది
ప్రయత్నముచేసెదను. శరవార మీ యదృష్టము దైవయోగ
మొందు ముఖ్యముగదా, ఆమె నిశ్చలచిత్త. కలనేని యన్య
పురుషుని తలంపదు. నేననేక విధంబులఁ బరీక్షించితిని నాకు
గురువుగానలొంగలేదు, మఱియునొక సారియత్న మొనర్చెదను.

దువ్వ:—రదనికా ! అట్లందువేల ఏమాటలకు నాప్రాణము నిలచునా.
కొండంత యాశతో నీపలుకు విశ్వాసముంచియుంటినే. ఈ
కార్యాచరణము నీ వలనఁగాక మరెవ్వరివలనఁ గాఁగలదు,
నీవు తలంచిన నెట్లు గాదు.

రద:—అటుటనఘనానమధుకాఁ డగుఁ బరమేశ్వరుడు దలఁచినఁ
గాని యీ పని నెరవేరదు. నాచేనైనదిగాన పటము గొని
వచ్చితిని. కఠినశిలావిగ్రహము వలెఁ జలింపని యామెకెంద
మెవ్వారు భేదింపఁగలను. ఇంద్రేమణ నుపాయమున్న నాకు
సెలవిండు. దాని ననుసరించి వీలగునంతవఱకుఁ జూచెదను.

దువ్వ:—(స్వగతము) ఇది గొప్ప మాంత్రికురాలు. మనస్ఫూర్తిగఁ
దలఁచినచో రంభనై వైరపింపఁగలదు. కాని యీనాడేటికో
బీదవారివలె బల్కుచున్నది. కానిమ్ము దీని మనసు గఱింప
లేకుండునా ? (అలోచించి) ఆ తెలిసినది. నిన్నటి సాయంత్రన
మున నన్ని బంధింపవలయునని గదా వీరసేనాదులు దలఁ
చినది. వాగు ప్లేగుగొనిన గడవు నేడే. అందులకు
జేయఁదలఁచిన ప్రతిక్రియయేది, వీరకేతుని సాయమున
వారల నన్ను బంధించుకోవలనే గడతేర్చవలయునని—వీర
సేనుని బంధించి సాతాశగృహమున నుంచుటయుఁ దక్కిన
వారల సంహరించుటయు ననునది తరువాత నయముముననో
భయముననో చారుమతి నా వశ్యముకాకపోదు. ఈ విష
యము నించుక రదనికకుఁజెప్పి చారుమతి నెచ్చటికిని బొం
పోకుండునట్లు దాచియుండ నియమించెదను. (ప్రకాశముగా)
రదనికా ! నీయిష్టము వచ్చినట్లు కానిమ్ము. నేచేయునదేమి.
నేనీనాడు బ్రతికి నీకుఁ గనఁబడినఁగదా పై యాలోచనము.

రదః..... ఏమి యిది. ఊణములో నింత దైవ్యము తెందుచున్నావు.

దుష్టః—కుమ్మర సారెలాగునఁ గాలచక్ర మొక్క పరి నిరుగుచుండ
దైవ్యముగా కెట్లుండును.

రదః—ఎట్లు.

దుష్టః — అ. తమ్ము గుఱ్ఱయనుచు దయయోడఁగలనైనఁ
బిలువకున్నఁగాని పేర్చినెడక
యన్న ననునరించు చనయంబుదీనుని
వలెఁ జరించుచున్న వాఁడనుగద.

రదః—అవును నిజమే.

దుష్టః — అట్టి మాయన్న దుర్మాగులగుఁ గొండలు దుర్బోధలవలన
నన్యాయముగ దండింపఁ దలకొన్నవాఁడు.

రదః — (అతురతతో) అట్లే.

దుష్టః—క శనకరవాలము కెఱగా
నొనరింపఁ దలంచి యుగ్రిఁడోయనఁగ్రోధా
రుణితనయనుండగుచు నా
జ్ఞనొసంగి ధటునకురదనిశానన బట్టన్.

రదః..... సాపము శమించుగాక. సోదంశనియైనఁ గనికరము లేక
యెంతపనిజేయ సాహసించెను. నీవు చారునుతిం గోరితివని
తెలియలేనుగదా. దానికిఁ బ్రతిసీవేయి చేయఁదలంచితివి.

దుష్టః—చేయుటకేమి గలదు. అతనిదిగదా యధికారము.

రదః — అట్లని తన ప్రాణములఁ గోల్పోదురా. ఏదేని ప్రతిక్రియ
నల్పి రానున్న బాధను దప్పించుకొనవలయుగదా.

దుష్టః—నాకేమియుఁ జోచుటలేదు.

రదః—బాగుగా నాలోచించిన నెట్లు దోచకుండును-

దువ్వ:—నాకుఁ దోచిన విషయము దెల్పెదను విని యుక్తాముక్తము లెఱింగింపుము. “ తనకుఁజూలిన ధర్మంబు ధర్మశిఁగలదె ” అన్నట్లు ప్రతివారికిని దమ పౌరాణము రక్షింపునొనట ప్రధానము గదా! అందువలన నన్ను బాధింప ననుకట్టిన వీరసేనుని బంధించి పాతాళగృహమున నుంచుటయుఁ దక్కినవారలఁ జంపుటయు నాయపకారము దొలంగఁజేయునని యెంచితిని.

రదః—అట్లు జరిగినేని నీ శత్రువుల పన్నాగంబు వ్యధకామగుటచుగాక మనప్రధానికోద్దేశ్యముగూడ ఫలించునని యానీయభిప్రాయము

దువ్వ:—అవును.

రదః—బాగుగా నాలోచించితివి కాని యిందొక సందేహము బొడముచున్నది. ఏమందువా చిరకాలము నుండియు జౌరులను తన బిడ్డలను పోల్కి రక్షించుచుండు వీరసేన మహారాజు గారిని బంధించినచో నెల్లవారును ఏయందనూయఁ జెందుదురు.

దువ్వ:—దాన నాకు నప్తమేమి.

రదః—దాన నీకు రాజోవుకష్టము చెప్పనలవిగాదు. పౌరులుందఱును రాజుగారి శిక్షవత్తుననైన విశదీతురు ఆరొండ మీయన్న గారు వీరసేన నిద్రవలకుఁగల గోపముననే గాక తనను బంధించి తివను గోధమునఁగూడ నిన్ను జంపఁగలండు. దానికన్న వేఱు కష్ట మేముండును.

దువ్వ:—అట్లయిన సమిత్రంబుగ వీరసేన మహారాజును యమలోకంబున కంపి చారుమతితోఁగూడ రాజ్యలక్ష్మిని పోగొనఁగలము జేయదును.

రదని:—(స్వగతము) ఓహో యీదురాత్ముడు ప్రాణహత్యకుఁ గూడ వెఱవనట్లున్నాఁడు. వీఁడెంతకైన సాహసుఁడే వీని నీ ప్రయత్నమునుండి తప్పింపఁ జూచెదను. (ప్ర)కాశముగా) బాబూ లోకమునం దెవ్వరైన సోదరులయెడ గౌరవభావంబుఁ జూపుదురుగాని నిష్కరుణులై చంపఁజూతురా? పోనీక్షత్రియు నకు దోషంబు లేదందువా.

ఉ. పౌరుషకాలియైన నరపాలకుఁ జాజినెదిర్చి భీకరా
కారమునన్ ద్వివత్ర కరకాననము నైఁగఁగూల్చుఁ గావలెన్
నేరక యివ్వధిన్ గడఁగి నిద్దురఁ గూరెడివారిఁ జంపఁగా
శూరులు మిత్తురే యముఁడు చూచి * నహించునె మేలుగల్గునే!

అదియుంగా?

తే. ధర్మమును దాన నాల్గు పాదముల నిల్పి
జగమునేలేడిఁ తన యగ్ర జన్ముఁజంపఁ
జెనఁటి యగుచును దొలి దుష్ట చిత్తుఁడనుచు
జనులు నిసబ్రువ్వఁ దిట్టరె నంతతంబు!

కావున రణంబుజేసి శత్రువులఁ గూల్చుట శ్రేయంబగును. రాజ్యలక్ష్మియు నిన్ను వరించఁగలదు. మఱియు నీచరాచర ప్రపంచ ముండువఱకు నీయశము హరిశ్చంద్రాది మహీపతుల యశంబును గప్పియనింద్యమై యలరారఁగలదు.

దుష్ట:—కీర్తియేకాని యపకీర్తియేకాని రాజ్యముండనీ పోనీ ఏది ఎఱ్ఱైనను నా కపకారము జేయఁదలంచిన యా దుష్టుల జంపుటొండె వీరనేనుని బంధించుటొండె కావలయును, ఈ రెండు పద్ధతులందు నీకేదిహితమో తెలుపుము.

రదః—ఈరెండు తెఱంగులకన్న వేఱొం దూహించగూడదా.

దుష్టః—ఇవిగాక దేనివలనను నాయుద్దేశ్యము ఫలించదు.

రదః—అట్లయినచో కాలచక్ర మొక్క తీరున నెల్లప్పుడును నకు వడుగదా. ఏనాటికెల్లు నీబుద్ధి మూరునో నీకును దెలియకు. అందువలన మీ యున్నగారిని పాతాళ గృహమున బంధించి యెవ్వరికిని దెలియకుండునట్లు జేయుట మంచిది

దుష్టః—ఇదియే మంచి యుపాయము.

రదః——ఈపని యితరులకుఁ దెలియఁ దగినది కాదు. రహస్యముగాఁ జేయవలయును.

దుష్టః—అవును నిజమే

రదః—ఇందుకు సాయమొనరు మంచి సమఘాలు గావలయునే?

దుష్టః—ఈవిషయ మిదివఱకు వీర శత్రువుతో నాలోచించియుండుచితిని.

రదనిః—నుంచిపని చేసితివి. నిపంట బండినట్లెకాని నన్ను మాత్రము మరువవలదు.

దుష్టః—అట్లు జరుగునని కలనేని తలంపకుము. (అనినిష్క్రమించును)

రదః—ఎంతోగో నెంత జరుగవలసి నచ్చెను అహో ఇరువుఁ జంపుటయు విష్వక్సంక సంభూతుఁడునగు భూపాలునధోలోకంబున బంధించుటయు సాధ్యమతల్లిని జెఱవట్టుటయునా ఇందువలనఁ గలుగు పాప పుణ్యములు నేనుగూడ పంచుకొన వలయు నేమో, అవును ధనముగదా యంతపని చేయించునది.

మః చెడుత్రోవన్ నడపించు సాధుజనులన్ శిక్షింపఁగాఁ జేయుఁగా రదవిన్ బాపముగూర్చు నిర్మలకులొద్ద న్నివ్వధమె బెల్లఁ బో

కడ బెట్టున్ దనప్రాణమేని విడువంగా బుద్ధి గల్గించునె
ప్పుడు గూడన్ దగదెట్టి వారికి ధనంబున్ గోరఁగానిమ్మహిన్!

ఇట్లు చాలకూర్లు నాకునేను బుద్ధి చెప్పుకొనుచు మరల దీనినే
గాంక్షించుచుంటిని. నాప్రాణము ధనము ధనమనియె యెగిరి పోవు
నేనా.

(నిష్క్రమించును.)

తరువాత వీరనేనమహారాజు-ధీమంతుఁడు ప్రతాపుఁడు ప్రవేశింతుడు
వీర—అమాత్యా! నాయీవిచారసాగర మపారముగదా దీని నెల్లు
దరింపఁగలను

మ. అరిగాపులే వినతాంగులై రథగజాశ్వానీకమున్నాన్కఁగాఁ
బరగింపన్ జతురబ్ధివేష్టిత మహాభాగంబు భోగంబుగా
ధరియింపన్గలవాఁడనై యకట నింద్యంబైనకార్యంబు సో
దరుఁడేనల్పఁగ మాన్పలేకిటుల వంతన్ జెందుచుంటిన్గదా.

ధీమః—దేవా! నన్నుగూడఁ దమసోదరుని విషయమైన విచారమ
గ్నిలేకయే దహింపుచున్నది. వీరనేనమహారాజుగారి తమ్ముఁ
డిట్టి యకార్యములనల్పుచున్నాఁడనిన దిగంశవిశ్రాంతయశో
విశాలురగుఁ దమకీర్తి కెక్కికళంకముగలుగునోయని యనేక
విధంబుల మంచిమార్గమునకుఁ గొనిరాఁ బ్రయత్నించితినికాని
నాప్రయాసమెల్లఁ బామునకుఁ బాలువోసినట్లుల విఫలముగ
నయ్యెను.

వీరః—అవును దుఃఖానస్వభావమట్టిదే.

చ. అరయఁ బరోపకారియగు నాతఁడు ముప్పునిఁజేరఁదీసి తా
స్థిరమతిమించిమాగఁ ముపదేశముజేసినసాధు వానాఁడో

ధరణినివేపచెట్టునకుఁ దద్దయుజక్కరనీరు వోసినన్
జెఱకగునే న్యభావమగు జేసుచువీడి యొకప్పుడేనియున్.

కావున నీ పీఠియంతయు గాదుశ్చారికు)నియు గూనకజ్జేత్రీ
మందుజల్లిన విత్తులవలె వ్యసకామగుట మగాక మీఁదుమిక్కిలియు
నాతని యపకృత్యములకు వృద్ధినిచ్చుచున్నది

లే. నన్నిపాతోపహతుడై యున్నవాని
కెలమిమృష్టాన్నమిడఁ దలకెక్కుగాక
యంకురమునకు నీగోస్థినటులువాని
వృద్ధికిఁ గారణంబగునే తలంప.

నే ననేకవిధంబులుగ నామవానములచే బోధించితిని వినఁ
డయ్యె. నాయుపదేశమంతయు వానియెడ నరణ్యరోదనముల్లు లాభము
గావయ్యె. ఆదుర్దాపుని కృత్యంబుఁడలఁచిన నాప్రాదయము వేయు
వ్రక్కలగుచున్నది.

సీ. లాఠినాతులఁగన్న పీఠి యిండుకలేక
బలిమిమైబడి చెఱఁబట్టుచుండు
నన్వార్గగాముల ఛాయమైసోకిన
దయమూలి వండింపఁదలఁచుచుండు
నదురయ్యెనేని యాకదుపులనై నను
దృటికాలమును నహింసించుచుండు
బసిఁడిఁదాల్చిరయేని పసిబాలురచుగాని
నిడక ప్రాణంబులఁ గెడపుచుండు

లే. నమలమగు రాజవంశంబునందుఁ బుట్టి
నద్గుణ మొకండు లేక నీ చిత్రముఁడగుచుఁ

కొన్నదిత్తుండు చెవలులతోడఁగూడి
కులమునకు గళంబులు పూర్చెడుగద.

మఱియు —

నే కన్నబారికన్న నిక్కమును బేర్చి
బోవఁగదగఁ జారుల నేవగిది
యేచుచున్నాఁడు పాపియై యితఁడు నేను
సోదగుండనుచు నుపేక్షఁజూచుచుండ.

అయ్యో పూజ్యమగు గౌరవాజ్యమునకు చుట్టబుద్ధివలనఁ గలిగిన
విపత్తునకుఁ బ్రతీకార మేమిచ్చేయదును.

ధీమః —

ఉ. చేయునదేమి యాచెనటి నేతలు రోతలు గాజెలంగి చీ
చీ యనిపించుకుందు నె యిసీ మనపల్లిన వెల్లులన్నియున్
హేయములమ్యేవానియెడ నేగతిఁజూచిసమంచిప్రోవకై
పోయెడివాఁడుగాఁడతఁడు భూవనమేటికిఁ జింతనేయుటల్.

తే. దండ్కులను గౌరవించి యకండ్కులైన
వారలను బాధలొనరించు ధారుణీతుఁ
డపయశమునొందు నరకంబునధివసించు
నాతనినుపేక్షఁజూడ న్నామంటె జగతి.

కావున నాతనివిషయమై రిత్తముటవలనఁ బ్రయోజనము లేదు.
సేవకుఁడు — (ప్రవేశించి) మహారాజా! జయము జయము. ధనగుప్తుఁ
డను బైశ్చళికామణియు నుజ్జ్వలము పౌరులును దీనవద
న్ములై దావ్యమునఁ దమ దర్శనమును గోరుచున్నవారు.

వీరసే:—(అదరముతో) సత్వరము (ప్రవేశింపజేయుము)
(పౌరులు ధనగుప్తుఁడను దుఃఖముతో ప్రవేశింతురు.)

వీరసే:—ధనగుప్తా! పౌరుల చంద్రబింబమువలె నీముఖము వెల
వెలఁబోవుచున్నదేల కాకణమేమి? (పౌరులఁ గాంచి) మీ కీ
తీరనిదఃఖమేలకలెను!

ధన—మహాగాజా! మాకష్టము లేమని చెప్పఁగలము:

నీ బలగర్వమున నురపక్షిఁజెండాడిన

శూరుడౌ తారకానురునికన్న

వేదముల దొంగిలి వెననబ్బిడాగిన

యనదయా సోమకాహ్వయునికన్న

ఇంద్రాణికి నె యమిందులపై నెక్కి

యా రేగినట్టి నహుషునికన్న

జ్యేష్ఠుని వంచింది క్షీణివాక్రమించిన

కతిత్సుండైన పుష్కరునికన్న

తే! కుర్మిఁడై పాపనిరతుడై కూరుఁగుచు

నీరుల కాశీయమైన యీ పురమునందు

దాష్ట చిత్తుండొనర్చిడి దుండగముల

నకట వదిలింప నెవ్వారికి నవశమె.

పౌరులు:—మాదొరొ నీకు దండాలు నేనేమి మమ్ము రచ్చించాలి
సామో.

మంత్రి:—శాంతింపుడు శాంతింపుడు భయపడకుడు.

ధన:—(దైన్యముతో) మహాగాజా! సహస్రభానుని కరంబులలోఁ
బగ్గవనమట్లు దేవర పరిపాలనంబున నేకొంటయు నెఱుంగక

నుఖంబుండు మా కెల్లఱకు నేటికి మీ సోదరునివలనఁ గలుగు
బాధలు చెప్పటకు వలనుగాకున్నవి. తానును తన మిత్రము
లును మా వాణిజ్యముల విగ్రహియరు. మమ్ముఁ గాంచిన
నాకొన్న శామాకాలము లట్లు ప్రైబడి చావమోడుచుందురు.
మేమేదియేని మా రాడిన మాకొంపలఁ గాల్పుచుందురు.
అయ్యో రాజా ! ఇకనైన మా కష్టంబు లీడఁర్పఁడు. తన
భటులఁ దీగినంత రొక్కమీయలేదను రోషంబున నిద్రించు
మా పద్మనేన నత్తుకొని పోవుటయగాక మా మేనల్లుని నిల్లు
నిప్పంటించిరి.

వీర:—అటా పారుల కెట్టి యిక్కట్లు వాటిలైన!

పారులు:— సామో యింక మేమీ పూల్కో కాపురాలుండి బతుక
లేనా. మా గొడ్లన్ని దుట్టబుద్ధి బంటులకు బలై పోతున్నవి.
మాతోటలన్నీ పాడే మా గింజలన్ని దొంగలపాలే అయ్యో
మమ్మ రచ్చించండి. అడుసేనే వనులన్నీ పాడువనులే. ఒక
నాడొ ఒకపూటా ఎంతకాలమని ఓర్పుకుంటాము.

ధన:—దేవ ! మఱియొక విన్నప మాలింపుఁడు

అ. కూడా నిద్దురయును గొఱయయ్యె ప్రిజలకుఁ
గొట్ల గట్టివేసి కొనఁగవలసె
నహా యెటులఁజెప్పు చాతని కృత్యములే
గాంచితీరవలయుఁ గానితండి.

వీర:—ధనగుప్తా ! ఇకమీఁద ననుజాడనియైనఁ దలంపక లోక
కంటకుడగు దుష్టబుద్ధిని శాసించి మీవెతలఁ కాపెదను
దుఃఖంపకుఁడు.

ధనః—తండ్రి ! మాకష్టములఁ జూపి రక్షింపుడు.

పౌరులు:—దొరా నుమ్మ రచ్చించండి (అని భనగుప్తునితో నిష్క్రమింతురు.)

వీరసేను:—అమాత్యా వింటివిగదా నుమ్మని కృత్యములు. మనమునే ధీంచిన కొలఁదియు వాఁడు మితిమీరు చున్న వాఁడు.

తే. తనచలిమికాండ్రకు న్గానితనకుఁగాని
యెటులుదోచెడు నయ్యది హీనమైన
మంచి చెడుఁగుల గణింప కిందుకేని
యుచిత కార్యంబు గతినల్పుచుండు నహహ !

తే. పేరునకుఁ దగినట్టులు గ్రూరుఁడగుచుఁ
చిన్న పెద్దల సరయక పిదపనోలె
గనుఁబడినవారి నెల్ల నొక్కరినిగూడ
విడక బాధించుచుండు నెప్పుడు నతండు

కావున నాతని విషయమేమందువు.

ధీమం:—దేవ ! అగుటకేమున్నది.

ఉ. పౌరుల పాలిమి త్తివలె బాపమునే నతతంబునోయు నా
క్రూరు నుపేక్షనేయ కిభికోటి పదాహతి మృగఁ జేయుటో
పరక యుమ్మదీయ కరివాలమునన్ దెగవోయుటో తగు
మీఱిన కూర్చితే విడుతుమేని మఱింక దురింతమయ్యెడిది.

అని నేను తమతో నన్నటి దినమున విన్నవింప వల్లెయని

తమరు ప్రతాపున కాజ్ఞ యిచ్చితిరిగదా.

వీరసేను:—అవును నిజమే రాజ్యంబునకుఁ గలిగిన విపత్తునుగూర్చి
వ్యగ్రమనస్కుఁడనగు నాకు జ్ఞాపకములేదు. (ప్రతాపునిజూచి)

ఓయీ నేడే దురాత్ముడగు నాతని బంధింపుము. తరువాత
యాలోచింతుము.

ప్రతాపు: — చిత్తము వలినవారి యాజ్ఞ.

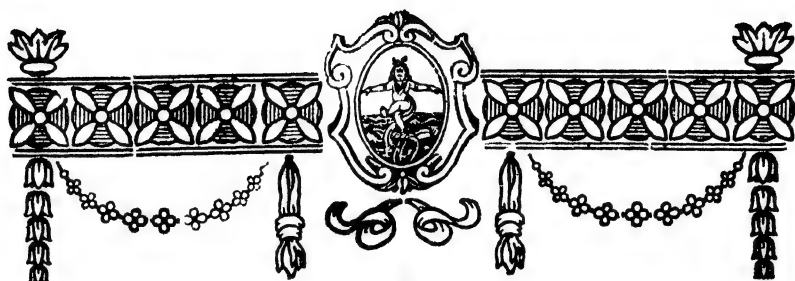
శీమం: — దేవ ! ఇప్పుటికిఁ జాలపొద్దయినది. నేటితో నీసభ చాలిం
చుట కానతీయిండు.

వీరసేన: — అట్లే కానిమ్ము.

(అందఱు నిష్క్రమింతురు.)

ఇది ప్రథమాంకము.

శ్రీ
మానాశ్చ్యేనమః

విషాద కనక తారీయము.

ద్వితీయాంకము.

చారుమతి ప్రవేశించి

చారుమతి:—(అంజలిబట్టి)

ఉ. సేవకదా సమస్తధరణీతలమున్ సృజించి పిన్నుటన్
బోవగనేర్చి యంతమును బొందఁగఁజేసి వెలుంగుచేజమో
జీవనకారణీ సకల శిష్టజనావని పావనీయిరణ్
దావకపాదపద్మములెడఁ భజించెడఁ గాళికేశ్వరీ.

తల్లీ జగదీశ్వరీ ! నకలచరాచర లోకంబుల కాధార భూతమ
వై చంద్రశేఖరు సర్థాంగమలంకరించిన నీనేచావకాశము గలిగినండు
లకు నేనెంతయు ధన్యురాలను. అనయంబును ద్వంద్వీయ పాదకమల
ధ్యానచిత్తనగు నాకుఁగలనేని నీపవిత్రనామంబు విస్మృతి గలుగున

ట్లుజేయక జగన్మాతవగు నీదాసురాలిని రక్షింపుము. నిఖల రాజశేఖర సమర్పిత దివ్యమహాభూషణాభ్యుపాసన సామ్రాజ్యోషిత స్వాంతరుడగు వీరసేనమహీపతి కర్ణాగ్రగణ్య నీకృపావిశేషంబుననేకదా! తడవు కాలము పుత్రునిని సందర్శనాభిరతిచే జింతింపును సాటివారలలో దీనులమైచరించు మాకు బిడ్డలదయించి సంతసముగూర్పుట నీ నామ స్మరణముకలవగదా ఈసాటివలకెట్టులు చుమ్ముగంటితెప్పవలె గానా దుడుంటివో యటులే యింకమీదగూడ రక్షింతువని నమ్మియున్న దాన (వెనుకకుఁజూచి) ఈవాడెలావో నామనోహరుఁ డింతదనుక వచ్చినట్లుగానరాదే. కానిమేమైయుండును. (ఆలోచించి) అవును మరచితి. కడచినరాత్రి దుష్టబుద్ధి పుట్టినను కన్నీయ నెత్తుకొనిపోయెనని ధనగుప్తుఁడా ఘోరకృత్యము మహారాజుగారితో విన్నవించుటకై చనుచుండునప్పుడు గాంచిన నాచెలి యిప్పుడేకదాచెప్పినది. సాపము పట్టిన కెట్టియిక్కట్టవచ్చెను.

ను. నిరతంబున్ ఖలమైచేత మదినిం తే నిన్ విచారంపకన్

దురితంబుల్ బొనఁగించుచుండు ననుజన్మన్ మంచిమార్గంబునన్

నరిజేయన్ గృహి చేసిచేసి విధుస్వాంతంబునన్ రాజశే

ఖరుఁ డున్నాఁడు కృతించుచున్ గటకటా కర్తవ్యమింకెదియో!

యాదవకులంబున ముసలంబువలె దుష్టబుద్ధి మాకులంబునఁ బుట్టి పూర్వులకేరించి తెలుచుచున్నాఁడు. హావిధి! ఎట్టి పవిత్రమగుకులంబున నెట్టివానిని బుట్టించితివి!

చ. జలనిధిఁబాడబంబటులు జంద్రుకరంబులలోఁ గళంకముఁ

బలె నగరాజుపై తుహినబంధమురీతిఁ బవిత్రమైన మా

కులమునకిట్టి దుర్మతిఁగూర్చి కళంకముఁదెచ్చి పెట్టితే

జలగుహనాథ పూర్వధవనంచిత మెవ్వరికైనఁ దప్పనే.

(ముందునకుఁజూచి) అదె నాజీవితేశ్వరుఁడు వచ్చుచున్నవాఁడు.

తే. చలదుడుపరీతమగు శరచ్చంద్రబింబ

మటులనలరారు విభుని యాస్యంబడేము

అకటనీహారకణ పరివ్యాప్తమైన

పద్మముంబలె స్వీన్నమై ప్రభనుదత్కె.

వీర:—(విచారముతోఁ బ్రవేశించును)

చారుమతి:—ప్రాణేశ్వరా ! నాననుస్కారముగొనుఁడు,

వీర:—మనోహరీ ! నీకుశుభమగుఁగాక.

చారు:—నాధా ! కృష్ణపక్షపుఁ జంద్రబింబమట్లు మీ వదనంబు తేజో
విహీనమైయున్నదేల !

వీర:—(పలుకకుండును)

చారు:—(స్వగతం) కట్టా ! ఎట్టియిక్కట్టులు గల్గినను ధైర్యంబుజేడక
నన్నుగాంచినంత నెంతోసంతోషంబున దరహాసముగావించు
నామనోహగుఁడేలొకటో పిలచినను బలుకకవదనంబున తనవిచా
రంబును నూచించుచున్నాఁడు. కారణమెద్దియోకదా, (ప్రకాశ
ముగా) నాధా పలుకరేల (అని కొగిలించుకొని)

తే. సాధుజనులనుగాంచిన శాంతరసము

వైరిపంతిగనుగొన్న వీరరసము

కరుణననుగన్న నేళ శృంగారరసము

గురియుముఖమేలనమీకంచుఁ గరుణరసము.

వీర:—దేవీ ! మని చెప్పఁగలను.

క. అనుచుఁజూడె యెపుడేపని

నొనరింప ననుజ్ఞ శత్రు నుచితమనుచునా

పనిఁజేయుఁ బ్రతాపుఁడు త

మ్మునికతనన్ రూపు మాసిపోయెనుగదవే.

చాగు:—(నవ్విగతము) కటకటా యెంత హాస్యాసక్తము సంభవించెను.

తోడునీడయైచరించు చమూపతివియో గంబున వికలచిత్తుడై

యున్న నావిభునిడెందమెట్లు స్థిరపరచగలను.

క. పతి కలఁతఁజెందియున్నెడ

హితమున్ బోధించి యతని కేవిధిన్ నన్

మతిఁ గుమారుపడఁగఁజేయుట

సతికిన్ ధర్మంబుగాదె జగతిగఁగింపన్.

కావున సీసమయమున నేరీతిగనైన నామనోహరు నూరడిలఁజే

యుట నకువిధగదా. (ప్ర)కాశముగా) జీవితేశ్వరా ! అయినదానికి

విచారమొందిన నేమిఫలము. ఊరడిల్లుఁడు.

తే పుట్టటయ గిట్టటయ జగఁబునఁగలట్టి

ప్రాణులకు సహజంబగుఁగాన నెవ్వఁ

డేవనిజఁయించు వాఁడొపనియె స

మాప్తినొందించునుట యహఁకంబుగాదె.

వీరనే:—ఇంతియారట- అడుగ్బాగుకాని కృత్యమింతటితో నమా

ప్తియయ్యె !

చారు:—మఱేదిగలదు. (అని భయమునటించును)

వీరనే:—(కన్నీగువిడచుచు)

మ. హిక్షుడై చుట్టమయై గుగండయి చుదీయేచ్ఛంబగంబేలు నా

స్తుతివాక్కుండగు మంత్రీసత్తముని దేజోమూర్తినిన్ గూరుడై

సీతవాలంబున దుష్టచిత్తుఁడువధించెన్ నుచ్చుహృద్రోము
గతియూనంచు నెఱుంగనైతి నకటా కళ్యాణియెట్లోర్పెదన్.

చారు:—(స్వగతము) ఔగా దుష్టా! ఎట్టి ఘోరకార్యంబులాచ
రించుచుంటివిరా. ఇట్టిభూతహింస నిన్ను వెన్నంటి నంహరింపక
విడచునా. (ప్రకాశముగా) నాథా! “విపదిధైర్యమధాభ్యుదయే
క్షమా” అనుచోట మీరెఱుంగనిదికాదు ధైర్యముఁబూ
నుఁడు. మనయదృష్ట మీన టిక్కిలినది. దైవయోగంబున కెవ
రేమిచేయవలరు.

వీరసే:—అవును సీవన్నది నిశ్శవమే అయినను నిష్కారంబుగ
నిట్టి యశృత్యంబులు జరుగుచుండఁ జూచి సహించుటకష్టము
గాదా. ఇప్పుడు వారలఁజంపిన వాఁడు లేపట నన్ను ప్రము
విడచునా?

చారు:—నాథా! అటులెన్నటికినిజానఁగదు. మీనోటవచ్చు సమంగ
శవాక్యములు నాకుఁ గర్ణకఠోరములుగ నున్నవి.

వీరసే:—దుర్మార్గుఁడగు నాసోదరుని శృత్యంబులఁగాంచిన గోక్రిప్రాణులు
లపై యసహ్యముగలుగుచున్నది నామిత్రులనెడఁబాసియీత
నువుతోనుండ నేమిఫలము.

చారు:—నునోహరా! హాకంబున నెవ్వరయిన విధివశంబునఁ జచ్చి
నవారలకై బలవంతముగఁజత్తుమను వారుందురా? జీవహింస
యకార్యమని మీరెఱుంగరే.

అ. బ్రహ్మహత్యయు గోమాంసభక్షణంబు
ప్రాణహింసయు స్వర్ణచౌర్యంబు మొదలు
గాఁగల యశృత్యములు నరకమునఁద్రోయు
ననుచు బెద్దలువచియింప వినఁగలేదె.

వీరనే:—కాంతా ! నీవాడినవలుకులు యజ్ఞార్థములేయగుగాని సకల శత్రునాశన చతురులై మదీయరాజ్య స్త్రీ స్థిరకరణకార్య హేతుభూతులగు ననూత్యనేనాచతుల విడచి నేజీవింపగలరా ? ఒక్కప్రతాపుడే తృటికాలాబునఁ ద్రిగోకుంబులనైన సాధింప గల నేర్పరిగదా. ప్షయంవరమున నాదటరాజులఁ బరిభవించి నీవు నన్నువరించితివనియోర్వలేక జుట్టుముట్టిన దిగంతపాలకు లనెల్ల ఖడ్గము త్రసహాయుడై శారదోలిసంధికుంతుని పరాక్రమము నీవెఱుంగవా ! అట్టిమంత్రీ నేనానాయకులు నాకీజన్మంబున లభింపగలరా. (ఖడ్గమునుద్దేశించి) ఓ సకలవిపక్ష పక్షి పక్ష చ్ఛేదనదత్తముగు నోకాక్షేయఁ గూ నేనే పవిత్రముగు రాజ వంశంబునఁ బుట్టితి నే నీవేపరిపంధిగ లలఁకొని విత్రమవగుదు వేని తీవ్రముగు నీవాయితేతనాకంధరగు బలిగొని స్వామికార్యధురంధరులగు ధీమంతప్రతాపులనే రాగలజన్మంబునఁగూడ మంత్రీ చమూపతులఁగానాకొనరించి సుకృతాబుఁగాంచుము.

(అనిక త్రివేతఁ దలనటకుకొనఁబోవును)

చాగు:—(క త్రి నూడఁబెఱిగి) అయ్యో నాధా! మీకీనాహసమేల? భూతహింసయ కార్యముని యెంత వేడుకొనినను మీమునను స్థిర పడదేల. ఆత్మహత్యకన్నమించిన సాపము వేఱొండు కలదా, మఱియును—

సీ. అఖిలంబునీవయంచరసి ప్రవతికంచు

నీయదృష్టవిహీన కెవరుగిక్కు

చిరకాలమునకుఁ గాంచిన చిన్నిబిడ్డలు

కష్టములే వీడచూగఁగలిగెన్

నిరంతరం భవదీయ పరిపాలనంబునఁ

బోధించెదెడి ప్రజకేదిత్రోవ

రహిమించు నీభుజాగ్రమునఁ దాండనమాడు

రాజ్యలక్ష్మికి వేటు రమణుడెవఁడు

తే. భూభరముగాఁగఁ జెనఱివై పుట్టి క్రూర

కార్యముల కొడిగట్టెడి కలువమతులు

శాసనముఁజేయ నేర్చెడి చతురుఁ డెవఁడు

హితులకై ధాత్రి విడిచినవేగు పిదప.

కావున మీకుఁ బ్రాణత్యాగ ముచితముగాదు.

వీర:—అయిన నీ హీన స్థితికిఁగొనై ఎల్లు రాజ్య మేలఁగలను.

చారు:—దుష్టునిజెండి చిరంజీవియగు కపకశేఖరుని భుజావీరమున

రాజ్యలక్ష్మిని నిల్పి వానప్రస్థాశ్రమమునఁ దపోధనులఁజూడి

కాలము గడపుట మంచిది.

వీర:—ఇవియేగదా సాధ్వీప్రపంచమునకు లక్షణములు.

(ప్రకాశముగా)

తే. హితవియోగంబు కతన జీవితము బాదు

దలఁచుచుండిన నాకు నీతులను గఱపి

శాంతమునుకూర్చి తీవురా స్వాంతమిపుడు

నంతసించెను నివేకా సతివిజగతి.

నీనుడువులరీతి గాలసింపక పూజ్యమగు నెల్ల రాజ్యమును గుమూ
రున కప్పగించి యాశ్రమముఁ జేరెదఁగాక.

చారు:—(నిట్టూర్పు విడచి) (స్వగతము) అట్లా యిప్పటికిగదా నేను
ధన్యురాల నయితిని.

(తరువాత కనకశేఖరుడు ప్రవేశించును.)

కనక:-అహ అదిగో నాయనగారివదన మెంతవిచారగిస్తోన్నది.

మ. రణ రంగంబునఁ జట్టుముట్టియు రివువారింబు పెల్లార్చి మా

గళాణముల్ పైఁబఱచిచుచో నయిన ధైర్యబటాని వర్తిండుదా

నలుచుఁత్రంబును జెన్ను లేక తుహినవ్యాప్తేండు బింబంబటల్

గణియింపన్ బడుచున్నదేలొక బగల్కల్యాణ మొమియ్యెడన్.

(అలాచింది) అవును కులనాపకుండగు దుష్టబుద్ధిచేయు దుండ

గములఁ దలంచి నాయనగారు చింతానిమిగ్నులై యున్నారని యిప్పు

డేగదా మాధగిని తారావతి చెప్పిపోయినది దుష్టబుద్ధి యశ్రుత్యము

లకు సహింపలేక పోయి నాయనగారితో విన్నవించుకొన దుష్ట

శిక్ష దత్తుండగు నామకపిత తమ్ముడనియైనఁ గనికర ముంచక

యాదురాత్ముని బంధింపుడని మంత్రి నేనాపతుల కాజ్ఞ యిడినంత

యెట్టులో దాని నెఱింగియాక్రూరుడు నిద్రించు మంత్రివరము పతుల

జంపెనట. కట్టా యెంతమోనము సంభవించెను. ఇంకనైన నాకుటిల

స్వభావుని దండింపవలయును లేకున్న మితరీతి సాధ్యుడగుగాఁడు—

అదే నాయనగారమ్మగారితో నేదియో ముచ్చటించుచున్నారు.

(సమీపించి) తలదండ్రులారా ! నమస్కరించెదను.

చారు:—నాయనా ! ఇటురమ్మ (అని కొగిలించుకొనును.)

కన:- (తండినిఁజూచి)

తే. అనుజనడఁ గూర్చిచేత రాజ్యమునకెల్లఁ

గీడొనర్చుచు నుండినఁగూడ నిటులఁ

దమకుపేక్షించి యుండఁగఁ దగునె ప్రజల

కష్టసుఖములు మనయవిగావె తండ్రి.

వీర:—(ఆశ్చర్య దైన్యములు ముఖమున నటించు) నాయనా నేనేమి చేయఁగలను. ఆతఁడు దుర్మాగుఁడగుచున్నాడట.

కనక: — చేయుట కేమున్నది.

మ. తన యిల్లాలయినన్ సుతుండయిన మిత్రులైన నాచార్యుడై ననుదమ్ముండయి యుండినన్ దుదకుఁ బ్రాణంబైనఁబోనాదిన్ కనికాయగబులకున్ సుఖంబు నలుపంగా యోగ్యమాగాక నంఁ దునకున్ చాలని బీదవోలె చుదినెంతో చింతిలన్ గార్యమే.

చారు:—ఏమీ నాబిడ్డ! పొరుషము యోధాగ్రోసరులవోలె ధైర్య మునఁబట్కుచున్నాఁడు రత్నాకరుఁ డగర్భనీమ నుదయించిన చంద్రుఁడువోలె నాహ్లాదకరుఁడగు వీనిపంజులకు నాకెంతయో సంతసము గల్గుచున్నది.

వీర:—(చారుమితనిగాంచి) దేవీ ! చూచితివా యీకుట్టివాని సాహసంబు పదియేండ్లయిన సంవత్సరముగ లేని నాముద్దులపట్టి మాటలకును పట్టుబట్టి యొనర్చు ఘోరకృత్యములకును

తే. అర్కుఁడువయింప నిస్తమయింబుఁ జెంద

జలజమునకే యవస్థలు సంభవించు

నాయవస్థలు రెండొక్క యదను నందె

కాంత నావదనంబునఁగానఁ బడెడు

(కనకకేళిరునిజూచి) నీ ధైర్యమునకుసంతసించితిని. అయినను నాయిప్పటి యవస్థగన్న వెనుకనాయ్యగు ముందు జెటువునన్నట్లున్నది.

కనక:—అండ్రీ ! కులనాపకుఁడగు వాఁడెవఁడైన నేమి యవస్థంబు వధ్యుఁడేయగు మీకాదుర్మాగుఁడనందు మోమోటముండె నేని నాకానతిండు.

వీర:—కుమారా ! నీవు పసివాడవు, విశేషించి లోకజ్ఞానము లేని
వాడవు. అందువలనఁ దోచినట్టులఁ బల్కుచుందువు. ఇప్పు
డాదుష్టఁడు వధింపఁ దగఁడు.

కనక:—ఎందువలన.

వీర:—తాఁజేసిన కార్యము నింద్యమైనదిగాన దానివిషయమై నేనే
మైనఁ దన్ను దండింపఁ దలకొందునేమో యని యతఁడు
జాగ్రత్తగ నుండును.

కనక:—అయిన నాతని విషయమై యుపేక్షాభావమేనా!

వీర:—కాదు నమయి మపేక్షించెద

కనక:—తమచిత్తమట్లు గానిండు నేనిక నాపనికి యతిగద.

(అని నిష్క్రమించును.)

వీర:—జీవితేశ్వరీ ! నేడా దు రాత్ముని గూర్చి విచారించుటవలన
నాకుఁ దీరని శిరోవేదన గలుగుచున్నది కావున శయనించెద.
ఇప్పటికే చాల రాత్రి యయినది. నీవును నీ శయ్యాగృహ
మున కరుగుము.

(అని శయనించును జారుమతి నిష్క్రమించును.)

దుష్టమతి:—(ప్రవేశించి) నాకాబస్మ శత్రువులై యహరహంబు
నాయన్నతో నా నేరములఁ జెప్పుచుండువా రిరువుర వీరకే
తువు సామధర్మమున యమలోకమున కనిపితిని. ఇకమీఁద
వీరనేనుని బాతాళగృహమున బంధించవలయుఁగది. (నలు
వంకలఁ జూచి) ఆభీతుఁ డిందెచ్చటను గానవచ్చుటలేదు. ఒక
వేళ నాయత్నమెఱిగి పారిపోయి యుండఁడుగదా. (దల
కంపించుచు) ఏమీ నాకుఁ జిక్కక పోనేర్పుఁగా నామనస్సు

నకు గుఱియగువాడీ పనునాల్గునోములలో నెందుఁడైనను
 బ్రతుకనేర్పునే—(వెలికి వీరనేనుని గాంచి) ఓహో యిక్క
 డనేపడి నిద్రించుచున్నవాడు నా పరిశ్రమమూరక పోవునా ?
 (దగ్గఱకుఁ బోయి కత్తి నెత్తి) వీరి నీ తివాసి చేతఁ బెద్ద
 నిద్దుర నొందింతుగా ! (వెనుకకుఁ బోయి) కాదు కాదు,
 కాలచక్ర మెప్పటి కెట్లు దిగుఁగలదో, పోసి పాపము.
 అగ్రజుడ కదా. విడచిపోయెదను నాపైకొండెములఁ జెప్పు
 ముండకొడుకుఁ జెందితినిగదా ? ఇతనానేరము లీతని కెవరు
 చెప్పఁ గలరు. (అపోచించి) బాగు బాగు. మంచి పనియే.
 వీని విడచినా నాకష్టమునకు వ్యధకామే. ఈనఁగాఁచి
 నక్కలపాలు జేసివట్లగును. నా మొదటి యుద్దేశ్యము చారు
 మతిని గూడుటకదా అది యెట్లు సంభవింపఁగలదు. కావున
 వీర కేతువు నుడివి నట్టులఁ జేయుటయే మంచిది.

(అః వీరనేనుని బంధించును.)

(పిమ్మట దెఱవడును.)

(తెఱలో) తే. నిలు నిలుము పోకుపోకుమా నెలఁతనీవు

నీకు రక్షితుఁ డెవ్వఁడోకమందు

నా పరిశ్రమమది చెడునా తలంప

మఱి యిట్టి శిశుఁజెల్లు బొరఁగలదు.

చార :—(దుఃఖముతో బ్రవేశించి) ఓ దీనరక్షకులారా ! అర్థ

పోషకులారా ! భూతదయాపరులారా ! రక్షింపుఁడు రక్షింపుఁడు.

ఉ. ఏనొక దీనురాల దురదృష్టవశంబున దుష్టబుద్ధికిన్

లోనయితిన్ గృహరసవిహీనమాల జెలువారనిప్పుడో

హానన్మనఃచంద్రులార మగునో దధులార మునీంద్రులార న
స్నానముతోడ మీరలయినన్ నను నగ్గటఁదీసి ప్రోవరే.

తే. నగములార మహాజపన్నగములార

యక్షులార శ్రీరావనదక్షులార

క్రూరుడగు దుష్టచిత్తుని బారినుండి

శానరే మీరలైన నన్గగుటోడ.

అక్కటా యీ మహారణ్య మధ్యంబున నాకు దిక్కెవ్వరు.
ఎంత విలపించినను నన్ను రక్షించు బుణ్యాత్ముఁ డొక్కఁడను గాన
రాఁడు గదా. అయ్యో యిట్టి విపత్తు కలుగునని యెన్నఁడైనను
దలంచితినే. దైవమా! యెంతలో నంతఁ జేసితివి. బాలచాపల్యమున
వైనఁ బరుల దుఃఖపెట్టి యెటుఁగ నే అట్టి నాకీభరింపరాని వెత
గల్గింపఁబడియో. హా దుస్వప్నమా! ఎంత పనిఁజేసితివే తనమాగిన
నీకు శాంతిఁ జేయించుదునుగదా. ఇంతలోనే త్వరపడవలయునా
ఎన్నఁడును నీ సామర్థ్యము నాకెఱింగింప నడను దొరకనందులకా.
తఱిజూచి యీ పనిగ వించితివి హా మృత్యువా! నీవైన దయఁదలఁచి
యీ దరిద్రదేవతను మ్రొంగివేయరాదో నీ కీతిరని యిదుమలఁ గల్గిం
చిన నేమిలాభము. జగదీశ్వరీ కాళికా! నిన్ను నేగదా నీ నేవఁజేసి
వే. దునొనినది అప్పుడే నాపై నేల రోషము గలిగను.

[అని మూర్ఛపడి కొంతవడికిఁ దెలిసి]

తే నిస్సపత్నుండగుచు ధరణీశిలంబు

సౌఖ్యముగ నేలు నారాజ చంద్రునకలఁ

బట్టినై పుట్టి యొక్కవి భాగ్యుకతనఁ

బడఁగరానట్టి కష్టమల్ బడ గవలసె

అహ యీ మహాటవి సంచరించు కూరమృగ మేదియైనను నన్ను మింగిన బాగుండునుగదా. (సముద్రమునుగాంచి) ఓరత్నాకరా సకలలోకాధార ! నీవు దక్క నాయాపద దప్పింప నెవ్వరగలను. నీదరిజేరితి రక్షింపుము.

చ. ముజనకాత్మజా విరహమూఢితృణై యెడగుంచుచునురా
మునకుఁబధంబుఁజూపి యశమున్ గొనినట్టి జగన్నతుండవో
యనఘ య గాధనై యిటులనన్యని బారికిఁ జిక్కిచింతలన్
మునిగిన దీనురాలనను జోవగ రావదియెల నక్కటా

రమాజనకుండవనునో మహానుభావా ! నామొరాలకింది నన్ను రక్షింపుము (కొంచెమురకుండి) జగ నాధారుడగు నాదిగారాయణు నకుఁగవ్యాదాసము గావించిన పవిత్రమున్నది వే మహేంద్రుని బారికి జిక్కి వెళుకుండుమై నాకునిగాపాడిన యుల్లోధనుండవే అట్టినివీ యరదృష్ట వంతురాలిని రక్షింపభారమా తండి !

(నిలునిలు చొకుచొకు అను వెనుకటి పద్యమును జనువును
దుష్టబుద్ధి ప్రవేశించును.)

చానుమతి:—అక్కటా దైవమా ఇంతటనైన నన్నీ హిష్టుండు విడచునట్లులేదే.

చ. నిరతజితారహితాధరని నేతకుముద్దులకాన్పుగా యీ
భరణకు భూమి దేవికి సపత్నిగఁబుట్టి నభక్తివామహే
శ్వరు చరణారవిందముల సంకలమున్ భజించుచునాకు ను
ర్భరణముగల్గునట్లులుగ వ్రాసితి హవిధ ఫలమంచునన్.

(అని సముద్రమునఁ బడఁజోవును.)

దుష్టబుద్ధి:—(అడ్డమువచ్చి) ఏమి నీ గయ్యాళితనము నీ బెడరింపులకు

భీతికొందు మనసుకొంటివా అల్లెన్నటికినిదలంపకుము. నామాట
వినుము. (అని లేవఁదీయును.)

చారు:—(లేచుచు) ఈ జగదీశ్వరీ ! రక్షింపుము. రక్షింపుము.

దుష్టబుద్ధి:—శరుణీ ! ఈవృథా కాలక్షేపముచేత నన్నాయాసము
బెట్టనేల (అని పట్టకొనఁబోవును)

చారు:—(తప్పించుకొని స్వగతము) అయ్యో దైవమా ! ఇంతట
నైన నన్ను విడువక మఱియు నేమిజేయు దలఁచితివి. కలనైన
బుప్పురువుని మోము: జూడనొల్లని నాకీ భుజంగుచే బాధగలు
గునట్లుజేయ నేమిటికి (ప్ర)కాశముగా పుష్పబుద్ధి: జూచి) అయ్యో
పరకాంతలను బలిమిని జెఱబట్ట మీవంటి యుత్తమాన్వవా
యులకుఁ జెల్లుగా

దుష్ట:—ఓసీ ! ఎంత గయ్యాలివే పరకాంతనని పల్కినంత విడుతురా
నీవెవలెదైన నేమి.

చారు:—అయ్యో పరకాంతాభిరతి దోషావహముని పెద్దలు నుడువ
విసవా !

సీ. గురుపత్నితో రతిగూడ నిబ్బారికి

ఘనతరంబగు గళంకంబుగల్గె

సీతామహాదేవి జెఱగొన్న రావణు

కులముని శ్చేషమై కూలిపోయె

గౌతముపత్నిపైఁ బ్రీతిఁజెందిన శచీ

కాంతుని మేనరంధ్రము ని బాడమి

కాపదిగూడ యత్నంబొనరించిన

సింహబలుని పేరు శేషమయ్యె

గీ. బృందయో మైత్రిగాంచి గోవిందుడహహ
యోగ్నియో జన్మములు ధాతృనైత్రినాడు
కాననివ్వరికిని బరకాంత యెపుడు
కోరఁగారాదు కలనేని కూర్చిత్తు.

మహ్మబుద్ధి. — [తనలో] ఏమీ నీవు పరకాంతవా? నీవోగలసిన
గాకు దోషమా పాపము నానేమయునకే చెప్పుచుంటివిగాఁ
బోలు కనుకనే యిట్లు గావించితి. [ప్రకాశముగా] తరుచీ
నీకుఁ దోచినట్టులుగఁ బల్కి నన్ను నమ్మించి పారిపోజూచి
తివి నీవెన్ని భంగులఁ దప్పించుకొన యత్నించినను సాగదు.
వారివారి ప్రారబ్ధమునఁ జెందుదురుగాని యన్యకాంతలగలసినం
తఁజెడిపోరు. ఇటువినుము

నీ. మేనకా నమరతిఁ బూజకగాఁజేసి
ఘనతఁ గోల్పోయెనే గాధిపట్టి
దాశకన్యాకేళిఁ దమిఁదీర నొనరించి
రిహిచెడినాఁడె పారశరుండు
పరమపావనియైనఁ భాగీరథినిగూడి
చింతల నొందెనే శంతనుండు
అంబాలికా సంగమంబును గావించి
వంశంబునిల్పఁ జే వ్యాసమాని
మఱియు.

తే. మునుపెంద తెందతో మాందకాణి
ముగలుగా గలవారతే ముఖ్యమనుచు
నన్యకాంతలఁగూడి రనంగలాతి
వారిగణింపఁగాఁ నేల వనిత యిపుడు

పున నీ యుపన్యాసముల వ్రేడిచి నాదయకుఁ జాత్రమవు
గమ్ము (అని దగ్గఱకు బోవును)

చారు:—తండ్రీ ! నన్న ముట్టరాకుము. నిగ్రహానుగ్రహసమధుఁ
లగు నీవుచెప్పినవార లెంతకైన నెఱుదురు. వారెల్లరొక్కొక
మహాకార్యోద్ధరణమునకు సంపరింటిరిగాని కామోద్యోగంబున
గాదు. పులికిబాచి నక్క వాతవేసికొనినట్లు వారినిబాచి మన
మాచేంపడకుగా. నీయంత వానికిఁ గావలయునన్న దివ్య
కాంతలనైన మించెను బోయియు దొరకరా! అనాధనై డిక్కు
లేక పిక్కటిల్లు నీశోక సాగరంబున మునిగిన నన్నెలగోరెదవు.

వస్తు:—కాంతా ! ఎందలకీ యనత్యములగు ధర్మశాస్త్రముల నా
మ్రోగి విప్పెదవు ఇవియున్నయు ముదిమిచే ముంచెదరిన
ఛాందసులచే గల్పింపఁబడినవి కాని వేఱుగాదు. అట్లుగాక
నిక్కువములని తలంతునూ ఆధర్మశాస్త్ర రచయితలేవన
పరాకాంబు భక్తులై యరణ్యములందు ముక్కు మూసికొని
యనేక విధంబులగుఁ దపంబుల నల్పునా ముదునలి తపసులై
యెందఱనో సుందరాంగులఁగూడి సురత జోలికల నోలలాడిరి
గదా. అదేమనినచో వారు సమధుఁలు మన మనమధుఁల
మనియు శ్రీరంగులకు దద్దెదవు. నిన్నేమన వలయును.

చారు:—(తనలో) అకటా యా దుర్మార్గున నెన్ని హితోపదేశ
వాక్యములు చెప్పినను బూడిదబోసిన నేయివలె వ్యర్థ
మగుచున్నవే. ఇకేమి నేయఁగలను. (ప్రకాశముగా) అయ్య
నావిన్నప మానింపుము.

అ! ఊరు దూరమయ్యెఁ జేరువయ్యెనుసాము
పతినశించెనుఁ బుత్రుల యిం చె

నిట్టి నన్నుగోర నేమి సౌఖ్యంబగు
వలయునేని తగినవారులేరొ.

దాష్టబుద్ధి:—తరుణీ ! నీకీ విగత నేమిటికి నాతోడఁ గలసి నకిల
సౌఖ్యంబులఁజెందరానా నిష్కారణంబుగఁ బ్రాణమువేల మీఁ
సింపఁ జూచెదవు అనాడు మీనంకి చాటిన న్యాయంవరమున
నిన్ను గాంచినది మొదలు నేటివఱకు నీసుందరవదనారవిందము
గాంచవలయునను గుతూహలమున నుంటిని వాకస్యము వృథా
చేయుకు.

చారు:—చీమరాత్మా ! ఎంతజెప్పినను వినక యవాద్యంబులనే
బల్కుచుంటివిగా (అని కోపముతోఁ జూచును.)

దుష్ట:—(అశ్చర్యంతో) ఓసీ ! నీచుకాలా ! ఏమని పల్కితివి.
నీయిష్టముగా నడచుకొన వలయునని యుపేక్షించిన కొలంది
నన్ను దృఢమున కన్న నీచముగఁ బల్కుచుంటివి.

మ॥ అతివా యేటికి నాకుఁ జెప్పెదవు నీకై ముంతివర్షా జమూ
పక్షిని జంపి జగత్ప్రసిద్ధుడగు నీప్రాణేశ్వరుగ నేడు దు
ర్గతి పాలేసితి నేమిచేయవలె నింకన్ నన్ను మోసిండుయె
గతిఁబోనేర్తు వెనాడు దిక్కుగును సౌఖ్యంబెచ్చట గల్గెపన్

చారు:—అ॥ నాకనిత్యమైన లోకంబుపైగాని

యాత్రపైనఁగాని యాశలేడు

వ్యర్థముగను నేడ వాచ్యముల్ బలికినన్

జంపకీయ్య మున్న చచ్చియుంటి.

నాయనా ! లోకంబున మదోన్మత్తులై కన్నుఁగానక పరకాం
తలఁ జెఱఁబట్టు దుష్టుల శిక్షింపఁదగిన నీనంటి పుణ్యులకు వాని వగు
నలు విచారింపక పతివిమోగంబున వెతనొందున బోటియెబలలఁ

గామింపఁ దగునా దేహంబు రోసి మృత్యుముఖమునఁ బడుటకై
లేచియున్న నా వలన నీకేమి సౌఖ్యము గలుగఁ గలదు.

దుష్టబుద్ధి:—(స్వగతము) ఏమి యీ టక్కులాడి నేచెంత సామము
చేతఁ జెప్పినను వినకున్నది. (ప్రకాశముగా) కలికీ ! ఇకనా
మాట వినుము చెప్పిపోకుము అనేకు హినుచలమువలకు దుష్ట
బుద్ధియని సార్థకనామఁడనైన నాబారిగండి నిన్నురక్షించు
వాడు లేడు. నాకుఁ గోపము దెప్పింపకుము.

చారు:—నీ! నాప్రీతి పడమైన యైపాలవరుఁ జంపి
యేపాటియశము గడించినావా

స్వామి హితుండైన ధీమంతుఁ బోకార్చ
యేపాటి యశము గడించినావా

అసమానశూరుడౌ న ప్రతాపునిహుల్చి
యేపాటి యశము గడించినావా

శాంతస్వభావులౌ సాధులహంసించి
యేపాటి యశముగడించినావా

తే. అనదనై దిక్కు లేకయున్నట్టి నన్ను
జెందియాపాటియశమె గడించుగాక
యేమిజేయఁగ నేర్చెడు హీనచరిత
చావునకు రెండుచావులు జగతిగలవె.

దుష్ట:—ఓహో! ఎంతవై రాగ్యముతో బల్కుచుంటివి. బ్రతుకనేర్పిన
దానవే. (తనలో) ఈశాంత నే నెంతజెప్పినను బెడచెనివెట్టి
ప్రాణత్యాగమునకైనఁ జెగించుచున్నది. ఇక నాకోరికసిద్ధింప
జేము. ఇంతట దీని విడచిపోదునా. కాదుకాదు దీనిబిడ్డలఁ

గూడ సరణ్యమునఁ జూపి రమ్మని నామిత్రుని నియోగించితిని
గదా (ప్రకాశముగా) ఓసీకులటా! చావునకైన వెరవని
నన్నీతఁ డేమిచేయుననియూ స్నేహితురము ఇదిగో శపథము
వినుము.

తే. నిరతమెవ్వారికై సీపు సేమగండుఁ
బరితపించుచునుందు రాచిటుతలైన
కన్నబిడ్డలఁబట్టి చాగములకరణి
వరకి బలియిత్తు గాళికేనాడెగనుమ.
అప్పటికైన నన్నుగూడ సమ్మతించవా?

చారు:—ఈ నాబిడ్డలారా! మీకీ నిర్భాగ్యురాలికతన నకాలమృత్యువు
వాటిల్లునా పరమేశ్వరీ! ఎంతవారి నంతజేసితివి (దుష్టబుద్ధిని
గాంచి) తండ్రి! ఎంతవేడినను సీకు దయరాదుగదా. కన్నుల
దెరవని నాపసిపాపల నేలచంపెదవు వారు నీకేయపరాధముగా
వించిరి. నీకపరాధమొనర్చిన నన్ను జంపి నీ ఐగ దీర్చుకొనఁ
గూడదా.

తే. చంపితివియెందఱనొ మహాసాహువులను
చాలదే నీమహాపిష్టిజన్మమునకు
మఱియు నాచిన్నిబిడ్డల మడియఁజేసి
యేమిసుకృతంబుఁజెందఁగ నెంచెదీవు.

దుష్ట:—(తనలో)

తే. ఒక్కతఱి బ్రతిమాలిన నక్కటికము
విడచి దూరుదురింకొక వేళయందుఁ
దమకుఁదా మరుదెంతురు శరుణులందు
కతన వారలరంజించి కలియఁదగును.

కావున నీకాంతచిత్తము కలుగునట్లు దైన్యముతో వేడుకొనుట నుంచి. (ప్రకాశముగా) కలికి!

తే. అలగపిలుకాని ములుకులై యలరు నీదు
వాలుగనులను త్రాళ్ళచేవః తనన్ను
బంధితునిజేసి విరహాన్ని బడగఁద్రోచి
సాధ్యననివల్కుగా నీకుఁ జనునెయిట్లు.

తే. తరుణి తావకమృదుపదతాడనముల
కై న నోర్చెడఁగాని నేడంగభవుని
నిశితశరపాతములకు చేనిలువలేను
ప్రాణదానంబుజేసి పుణ్యంబుగొనుము.

పరిమళత్కుండ బంధురంబగు నీ నుందరాంగంబుఁ దనివిదీర
రదనికాసామర్థ్యంబునఁ జూచితినిగాని నీతనూజేశంబు నాలింగనంబు
జేయు భగ్యంబు లభించదయ్యె. నేఁగావించిన దోషంబులనెల్లఁ బోఁ
దోలి మదఁపికాచగ్రస్తశరీరుఁడనగు నన్ను నీమృదువాగ్మంత్రములఁ
బవిత్తునిజేయుము. నీకై యిట్టి యశృశ్ర్యములాచరించిన నాయందుఁ
బ్రసన్నపుగావేని వ్యర్థముగరెంటను జెడివవాడనగుదును.

(అని సమీపమునకుఁబోవును.)

చారు:—చీ యీదేహంబుతో నీకే మణమైన నిలువఁగూడదు. ఈ
దుర్మార్గుఁడు ను. యోసాయంబులచే నన్ను మోసంబుజేయ
యత్నించుచున్నవాఁడు. ఓ నకలలోకనిర్మాతవగు నోకాళికే
శ్వరీ రాగల జన్మంబునఁగూడ తారా కనకశేఖరులనే చిడ్డల
గను వీరసేనమహారాజుగారినే పతిగను నాకు దయసేయుము.
నా కీనమద్రుఁడే శరణమగునట్లు కావింపుము.

(తారాకనకశేఖరులఁ దలంచుకొని)

అయ్యోబిడ్డలారా! మీకెంతగ? బట్టివది. (స్వగతము) మీ
మైనను, మిమ్మువిడచియుండగలవా? అట్టి మిమ్మునెడఁబాసి మనో
హరుఁగోల్పోయి మృతికొందఁగఁబోయితిమి. బ్రతికి యేమిలాభము.
(సమాధి నుద్దేశించి)

చ. సతతము నీపవాబుముల సన్నుతఁడెసెడి దాననేని శి
క్షిత సకలారియా నృపతిశేఖరు బట్టపుడేవినేని యే
గతినియినన్ నమన్ ధరశాంతునిచెంతకుఁ జేర్చినాడు ను
తతియగుట యాకనకతారనుఁ బోవఁదేసరత్నతీ.
(అని నముద్రముపఁబడును)

దుష్ట:—కొరా దీనిసాహస మేమనవలయును చూచుచుండఁగనే
నాకన్నగప్పి నముద్రమునఁ బడిన నే. (ఇటునటుఁజూచి) ఇంక
నాకక్కడఁబనియేమి. ఇప్పుటికిఁదా వీర నీనునికుంబము నాక
ముఁజేసినవాడనై తిని. ఇంకరూఁద నెదురులేక తిరుగవచ్చును
(అనిపోవును)

(తరువాత వీరశేఖరు కనకతారలతోఁ బ్రవేశించును)

కన—నీ. కటకటా యెట్టియిక్కట్టులఁ గూర్చితే
పసిపావలకుఁబాల పండ్లనాఁడె

తార—అయ్యయో కరుణ రాదయ్యేనే నీమది
జులకకూనలకిట్టి చెడుగుపల్లు

కన—అక్కటా మాకిండు దిక్కెవ్వరగుదురో
ప్రాణములో నిలిపి కాపాడువారు

తార—అహఁ దేటిన్యాయంబా నోరెఱుంగని
కసుగుండులనుఁజంపఁ గాఁదలంప

కన— శ్రితజనావనుడను పేరుఁ జెందినావు

తార— జగములకు సౌఖ్యములఁగూర్చు జాలినావు

కన— అట్టివేల్పువు నీకు నుమ్మరసిహృద

తార— నేర్పులేదె రచన రసజీకళిత.

అయ్యో యీనిర్జనారణ్యమున మాకు కిక్కెవ్వరు. వారిహారీ తు
దట్టి యిక్కట్టు గలిగెను. (కనకునిజూచి)

క. కలనైన నిరపరాధుల

నలమటఁజెందించి యెటుగ మకటా మనకీ

కలుమాక్కుడైన దుష్టుని

వలననే దుర్మరణమంద పొసెనుగదరా.

కన—నీ. జనకుఁడురక్షింపఁ జాలునంచయిన్న
నతఁడు రంభాశ్లేష మందినాఁడు

తార— జనయిత్రయాకష్ట సమితిఁబొవునటన్న
నామెయు నిడుమలలో ముణింగె

కన— ధీమంతుఁ డటుడెంచి తెఱఁగుఁజూపనటన్న
స్వామిమూర్గముననే జననతండు

తార— వాహినీపతిదుష్టు వారింపుననుకొన్న
నాతఁడు నాకసౌఖ్యంబుఁజెందె

కన—తే. చతురుదధివేష్టితావనీ చక్రమండు
గానరాఁజొక్కడేని రక్షకుఁడుమాకు

తార— చంపకో బ్రతికింపనో సరగనిపుడు
కూర్కుడవో సాధువవో నిదేభారమయ్యె.

(అని వీరకేతువు పదములపైఁ బడుదురు.)

వీర:—ఓరీ! నీచులారా! మీరాపిల్లలై నను మీయుక్తిమాత్రము పెద్దది. ఇంతమాత్రముననే యీవీరకేతువు మిమ్ములదయదలచి విడచువాఁడుగాఁడు.

తే నింద్యమేయగులేక యనింద్యమెయగు
గిల్చి మమేయగుఁగాక సుకృతమేయగును
వీరకేతుఁడుచిక్కిన వారివిడక

చంపుననుమాటయొకటి నిస్సంశయంబు.

క:—(స్వగతము) ఆరే యేమివీనిపొగువము. రాచపాపలనియైనఁ దలంపక తనప్రతాపంబెల్ల మాయంజేచూపుచున్నాఁడు.

తార:—అయ్యా! పసిపాపముగదా. నీకేమివోషముసల్పితిమి. దా యాదియగు దుష్టబుద్ధివలె నీవును మామీఁద నేలకోపించెదవు. అయ్యో నీవును బిడ్డలఁగన్నవాఁడవేకదా. తలిదండ్రులు లేని యీకూసలవిడచి పుణ్యముఁగట్టుకొనుము.

చ. జననుతమార్గమునవిడచి సౌఖ్యమే శాశ్వతమంచు నెంచి మా
జనకునిఁజంపి కూర్మిరుడయి సజ్జనగర్హితుడైన దుష్టబు
ద్ధినిగని మమ్ముజంప వెనుదీయవ దేమియె కూర్మకార్యమున్
బనివడెదేటికయ్య పరిపంథులమో గణియించిచూడుమా.

వీర:—ఓరీ! నీమిట్టవేదాంతములు నాముందర సాగిరావు. ఇదేసాఖిష్టమువలన మీఁళిరంబులఁ జెగనేసెనను. మీ యిష్టదైవములఁ దలచికొనుఁడు

(అని కత్తివత్తుచు) (తారా కనకశేఖరులు మూర్ఛపోయరు)

వీర:—[అలోచించి] బొనాను. పాపమీ చిన్నపాపలఁ జంపినలాభమేమి. యేనాఁజేశికుహత్యగావించితి నో యీనాఁడు నే నపుత్రకు

డనయితిని. అందునను రాచబిడ్డలుగదా. [కత్తి వరలోఁ జెట్టి వారల మెల్లనలేవఁదీసి] పిల్లలారా! మీయందు నాకుఁదయగ లిగినది. మిమ్ముల విడచెద. నెక్కడనైన పోయి బ్రతుకుఁడు పొండ.

[కనక తారలు సంకోషము నభినయింతురు]

వీరః—(నిష్క్రమించును)

[వారలు కొంతదూరము నడతురు]

తార.చ. నడువఁగ రావుపాదములు నాలుక క్కెదడియారిపోయె మే స్వడతెడు స్వీన్నమైముఖము వన్నదొఱంగకొకింతయేనిఁ గ న్నకదు పథంబుకన్నులకుఁ బ్రాణమునిల్పెడిఁట్లు దోచదీ యడవి నెవారుదిక్కగుదురయ్య కృపామతిఁజూపఁదమ్ముఁడా.

అనూపాన్య రాత్రియంచువలె కన్నుఁబొడచిఁకొనినను గానరా కుండునట్లు బగటియంచును గాజాంధకారము గల్గించు నీయరణ్యంబున నెంతదూరమని నడువఁగలను. ఎటువిన్నను కూరమృగంబులరొదలె. ఏదెనఁగాంచినను దవానలంబువోలె మంటలెగయుఁ గొఱవిదయ్యంబు లే. ఏచక్కినడచినను నూదులకన్న వాడియగుఁ దుమ్ముకంపలే. ముందు నకు నడచుదమన్నఁ జేతగాకున్నది ఏమిసేయుదును.

(అని మెల్లఁగ నడచును),

కనః—అహ! దైవమా! ఎట్టియిరువులఁ దెచ్చితిని. అనారహం బున స్ఫటికశిలాన్మృతంబులగు సౌధాంతరంబులఁ బరిచారి కాశతంబు లాలింపఁ గాంచన సౌధాంతరముల మాణిక్య డోలికల సుఖంబుగఁ గాలంబు గడపు మాకీ దుగఁ మారణ్యముశరణముగఁ జేసితివా నేనెట్లోపక జెందినను గోమ

లాంగియగు మాభగిని కష్టమోర్చనట్లు లేదు. ఎట్లైనను
తప్పదు గదా. (ప్రకాశముగా) అమ్మా సోదరీ ! దుఃఖం
చిన నేమిలాభము. లోకంబునఁ బుట్టిన యెట్టివారికిని గష్టం
బులు గలుగుట స్వభావమే కదా ! ఇంచుక సహింపుము.

నీ. రాజ్యంబు నెల్ల రాజాజన కొప్పించి

కుంతీ సుతులు వంశగుండలేదె

దారపుత్రాదులందఱఁ గోలుపోయి పం

చముఁ గొల్వఁజే పారిచ్చంద్ర) నృపతి

కులసతి నెడఁబాసి ఘోరాటవులలోన

రహిదుఃఖమొందఁడే రాఘవుండు

ప్రచ్ఛన్న రూపంబుఁ బడసి యీడఁగఁచోట

పసియింపఁడే నలవసుమతీకుఁ

తే. డెవరిఫలంబు నం తజుఁడెల్లువ) నె

వారి కారీతి సుఖదుఃఖ పాళిగల్గు

బ్రాహ్మణద్రావిడనీతిగి యెప్పటికి నెల్లు

కాఁగలదొ దాని ఫలమును గాంచవలయు.

తార:—తమ్ముడా ! ఎంతని యోర్చుకొనఁగలను సహింపరాని యీ
మాగాకమానంబునకును బ్రీతయకాలమందలి యగ్నిజ్వాల
వలె మండుచున్న జతరాగ్నిని నా ప్రాణములు నిలుచునట్లు
లేవు. దాహము విస్తరించుచున్నది. దోసెను నీళ్ళు గొనివచ్చి
నాపాణము నిలుపుము.

(అని మూర్ఛిల్లును.)

కన:—అయ్యో దైవమా ! గారాబమున మమ్మితి పెంచుచు
ప్రాణంబుల నెల్ల మామీఁదనె యుంచికొనిన తలిదండ్రులతో

వియోగము గలిగినను మాసోదర్శయెనను నాకుఁ దోడుగనుం
డుఁగదాయని యీ కష్టసాగరోత్తరణమున వైర్యము గలిగి
యుంటినే. ఆమెను గూడఁ జంపి యీ దిక్కుమాలిన నన్నేమి
చేయఁ దలంచితివి. [నలువంకలఁ జూచి | ఇందెక్కడను
[గుక్కెడు నీరుఁగూడఁ గానవచ్చుట లేదు. [ముందునకు నడచి]
అదిగో అక్కడ నేదియో యొక కొలనున్నట్లున్నది. అటకఱిగి
సలిలంబుఁ గొనివచ్చెదఁగాక.

[అని నిష్క్రమించును.]

తారః—[మెల్లనలేచి కనకునిగానక] ఆయ్యో దురదృష్టమా ! మా
సోదరుఁ గూడ నెడఁబాపితివా!

[ఇటు నటుఁ జూచి అంతను వెదకుచు]

నీ. కనరుగదామీరు గగన సంచరులార

కనకునిజాడ నెక్కడనుగూడ

అనదనే నాకుసాయముజేయఁగూడదో

జలదమా మీవంటి సాధువులకు

మారాడినంత మీమహిమఁ గోల్పడుదురా

హరిణంబులార యీ యబలతోడ

నాకష్టములఁజూడ నీకై న దయరాదె

కననియట్లుండఁ గాంచనమయివుడు;

తే. అకట యేదిక్కులేక మీయండఁ జేరి

[బ్రతుక దలఁచిన మమ్మెడఁ బాపదగు నె

గహనదేవతలార యొక్కరునుగూడఁ

దెలిసి దాచరు గదశమ్ము తెఱఁగుమీరు.

అయ్యో దైవమా ! ఈ యరణ్యము దెక్కడనని వెదుక
గలను. దాహముచే మూర్ఛపడిన వాడైనను దేనచటికైన బోయెరా?
ఇప్పటికి నేమూర్ఛపడి చాలినేపైన నే. అట్లుపోయిన కనకశేఖరునేదేని
క్రాగముగము వాకువేసికొని యుండదు గదా. ఆహా దుగ్విధీ
యెంత దిక్కుమాలిన దానిగ జేసితివి. [అని వెలకుచుబోవును.]

ఇది ద్వితీయాంకము.

శ్రీ
మీనాక్షై నమః.

విషాద కనక తారీయము.

తృ తీ యాం క ము .

రద్రదేవుడు:— [ప్రవేశించి ముందునకుజూచి]

నీ. ఏకాగ్రాంబిన నెఱిదీర్ఘతరములై

క్షీతిని బ్రాకెడి కొండశిలలపిండు

ఏమూల గనుగొన్న నిండుమిండుగఁ బర్వ

తములమించెడి మదేధములసంచు

ఏవంకఁ బొడగన్నఁ బ్రోవులై చేరి యు

య్యెల లూగుచుండు కోతుల యెలుంగు

ఏచాయఁ గాంచిన హృదయభీకరములౌ

నా గావము లొసర్పు క్రూరమృగము

తే. లేకడగన్నఁగానిన గాకవిచయ

కలకలంబు లేచటఁ గన్నఁ గర్కశాశ్మ

పరివృత్తి ప్రదేశంబు లీ వనమునెల్లు

గడచిపోవును నీ నందెకాడనేను.

మఱియును —

చ. ఇనుండలచక్ర సంతతులనేలి తమంబుహరించి వృద్ధుడై
తనకలుమంబువాయగ నెదన్ దలపోసి తపోభిలాషచే
జయజగం బరాజకముసల్పి నృపుల్ తుదమోక్షకాములై
చనుటనిజంబటంచెఱుక నల్పెడి రీతివిగంటి ధీవరా.

మంత్రీ ! ధీవరా ' ఈనుహారణ్యమున గమ్యస్థానమునకు మార్గంబుగాన్నించుటలేదు. అడిగి తెలిసికొందుమన్నను మనుష్యమాత్రుల డొక్కఁడను గానరాదు. (సమభానముగానక వెనుకకుఁదిరిగిచూచి) ఏమిదీ ధీవరా ' ధీవర ! ఓహో వేటకాండ్రు దారితప్పి విడిపోయి నట్లే ధీవరుడును దారితప్పెనా! ఔరా యెంతమోసము నంభవించెను. సాయంకాలమగుచున్నది. మార్గచూతెలియకు ప్రాణము గాచికొను దునన్న, జేత నొకకోరియైనలేదు : ట్టా ఈయె వేటకరుగవల దని నాప్రాణేశ్వరి యెంతవేదినను వినక వచ్చినందులకుఁ దగినప్రాణ శ్చిత్తమైనది. అబ్బ యిది సమద్రతీరప్రదేశముకాబోయి. ప్రాద్దుగ్రుంకుతఱియైనను సహస్రభానుని కరిసంతాపముమాత్ర ముచుగలేదు.

ఉ. నాలుక మండిపోయె జరణంబులు నివ్వలద్రొక్కినట్టుగా
గాలుచునుండఁ జెమ్మఁగిలె కాయమునత్వముతగ్గె శ్చిత్తిపా
సాలియతిక్రమించె దపహాహితీర్వగనేర్పు పుట్టులీ
వేళయొకండనేను వనవీధిజరించుచు నిభకాయంబుననె

(నైర్యమవలంబించి)

తే. సృష్టికర్తృత్తు లిష్టమైయుండు న
ట్లవని జరుగుగాని యన్యమగు నె
దైవయోగములను దప్పింపఁ గలవారు
మూఁడువేళలందుఁ జూడగలరే.

ఇత సావట్టణమున , కన్నాళ్ళకుఁ బోగలుగుచుతో కదా.
అకటా రాజ్యలక్ష్మీ.

సీ. వత్సహరిశ్చంద్ర సాధుబాహుద్యయ

సాధాగ్రములఁ గ్రీడనల్పిసాపు

నలమహారాజు నిర్మల శౌననంబున

వసి యుంచి నుఖములఁ బడసిసాపు

పాండవాగ్రజు ధర్మపరిపాలనమున

నిశ్చింతతో హరినంతసింది రాపు

బుధకుమారుని పరిపూర్ణ గౌరవమున

కాశ్రమమై వృద్ధినందిసాపు

గీ. ఎందరో రాజవర్ణుల సీనభక్తి

నహరహమునకు నేవఁ బరిప

నలరితివి నేటికీ మృగయాకథమున

రహిందొలంగితివే నన్ని రాజ్యలక్ష్మీ.

చ. నిరతమెవండు సీగొజకునిశ్చలతన నపియుంచువానిపై

యరుచినిజెందివీడిచని దారవివేకములేక లుబ్ధుడై

తిరిగెడివాఁడెవకుఁ దగుదిట్టరియాగద రాజ్యలక్ష్మీయో

కరణినిజూడనిట్టి కలికాలమునందును ముంచియున్నదే.

అహ నీవాకచో నిశ్చలమై యుండవు గదా.

చ. సరసులపై నంగోపము యశస్కులఁగన్న నసహ్యమాక్షమా

భరణులమీదభీతి శ్రీశపాంకులం దనురాగశూన్యమె

వ్వరికడ నెవ్విధంబిక నిజాన మొనర్చెను రాజ్యలక్ష్మీ యం

దరుఁ బగవారలైన వసుధాతలి నెల్వఁగఁజోటుగల్గునే.

ఏమి యీ వెట్టి నా దురదృష్టంబునకుఁ జింతిలకఁ బవిత్రయగు
రాజ్యలక్ష్మిని దూరుచున్నవాడ.

సీ. కామమాయంక నెక్కడకైనఁ జనరాదె

నన్విడనాడి కొన్నాళ్ళపాటు

కోధమా నీయున్నిగూడదా వేరుచో

పరమపితాగమ్యుని పంచదర్శి

కోధమా యేరితిగా భరింపగఁజేర్తు

నిన్ను నన్నడఁబాసి నీలువలేవు

మోహమా యింతేనియాహలేదయ్యె

నీయభివృద్ధి మాగఁజు నరసికొనఁగ

గీ. మదమపదపసికు సమృద్ధము గలుగు

పదములెదుకంగఁ బొమ్ముమీ పదముఁకొలఁగిన

మత్స్యరమనీకు నేడక్క మహినొకండు

గలుగఁడేచెట్టఁబట్టి సుఖంబు జెంద

ఓ శత్రువులార ! మీకీఫలంబులేని యాశ్రయంబు వలన నేమి
సుఖము మృగ మాభిరతిచే నేనుమోసమొందినట్లు నాయందలి యను
రాగముచే మీరును మోసము జెంద నేల (తిలయెత్తి యాకాశమువంక
జూచి) ఏమి యీ యనాత్మజ్ఞత నన్ను శాధించు నీయరివట్కంబున
కువచేశము జేయుచుంటినేల వీనిని జయింప సామాన్యులకువల
నుపడదే.

సీ. కామంబుచేత శలకరునంతటి మహా

త్మడ ధాఁగమంచున నశవఁజేర్చె

కోధంబుకతన శ్రీనాథునఁబట్టివాఁడు

తనకీయవచ్చు భూధవునడంచె

లోభంబుకలిమిమై లోకేశునంతటి

వాఁడు సృష్టిని బడుపాతమూన

మోహంబునకుఁజిక్కి పుష్కలహాసునంతవాఁడల

తపోధనుభార్య సంటుకొనియె.

గీ. మదమునన్ గురుకులమెల్ల మంటగలపె

మత్స్యరంబున నహుషుండు మహినిజెడియె

కాన నెవ్వారికై నగాని దుష్ట

శత్రువర్గంబు గలువంగ శత్రువును నే.

లోకంబునెల్ల వ్యాపించి తమ కెమరులేక సంచరించునట్టి
యరివగఁబంబు గలువ నేనెంతవాఁడ [ముంచునకు నడచి] ఆహ విధిన
ఱుంగఁ దరముకాదు గదా

ఉ. ఒక్కనిమేడపై నిలుపు నొక్కనిభూమికి నేతఁజేయువే

రొక్కనిగౌరవిను మఱియొక్కనిగూటికి లేనివానిఁగాఁ

బెక్కువిధంబులన్ సలుపుఁ బెప్పెపెయంచు జగంబుమారగా

నక్కట సృష్టికర్తగిటుల హఁమయిరాడగునరు వవ్వరే.

అందునకు

గీ. తమకు ధర్మంబెజుమని తలఁచియెట్టి

కష్టములుగల్గిన నహించికాలమునకు

గట్టుబడియుండువారి పైకరుణలేక

సంచరించెడుగద పద్మసంధవుండు.

[తండిసుద్దేశించి]

తే. ఎల్లవిధముల నాయభివృద్ధి కోఱక

పాటుఁబడునట్టి నీదురవస్థఁడలఁచి

నవ్వుడెల్లను భోయింపవలవిగాని

కష్టమెదనీదు సుఖసఖఁ గలుగుఁ దండ్రీ.

చ. ననునిముసంబయేని విడవాడక నాహృదయంబెరున్కిగా

నానరిచికూర్చితోడ నిఖిలోపకృతుల్బచరించునట్టి నా

వనితవిచారమున్ దలఁపవారని దుఃఖముగల్గుచుండు నే

మనివచియింతు నన్పతిగనందుటకా చెలి పాపమెట్టిదో.

చ. నిరతము బ్రాణపంచకము నీపయిపెట్టి ననుస్త మీవెయం

చరసిచరించు నీవితరులక్కట నీకవరాధ మేమి చే

సిరొ యిసుమంతయుఁ దెలియఁ జెప్పకపోయితి త్వద్వియోగమే

కరణి నహింతుమయ్య కొడుకా విధినేమని దూరనేతఁకమా.

మఱియును.—

చ. కొడుకు ననుధుఁడై తమకుఁ గోరినదానినయెల్లఁ దెచ్చి పె

ట్టెడు గదయంచుఁ బోర్చిమెయిలెంకిని వీడక యుంటి మిప్పుడి

ట్టికమలఁ దెచ్చిపెట్టి విధియేక్రియ దీని భరింపనేతుకా నా

పడఁతియె నాఁడు దిక్కగు న పత్నివియె గముఁ జక్కద్రోయక

అని చింతించు నా తలిదండ్రుఁజూచు నదృష్ట మీదీనునకుఁ

గల్గునో లేదో కదా

తే. కష్టనిష్ఠురములకోర్చి కాయపెల్ల

జీణఁమైననుగాని నీ సేమమునకె

పాటుఁబడితిగదా యిట్టిపాటుఁగూర్చి

కొనఁద్రోసితి ధన్యుకా కానలేక.

(ముందునకుఁజూచి) ఏమది నీలనీరన ప్రభాసన్నిభ మైయుగాంత

నమయ ప్రకటితమేఘ గంభీర నిఘోశమహల్లు దిక్కులు బ్రద్దలగు

నట్లరచుచున్నది ఏదియోని ఘాతుకమృగము కాదుగదా (అలోచించి)
కాదు కాదు అది సముద్రముగానున్నది. అటు కటిగి యా
చుహత్తుని దర్శన లాభంబు జెందెదగాక. పిమ్మట యెట్లునను
మంటిదియె (అనిఁ మ్మగ్నించును.)

(రుద్రుఁడై పుండ్రు పోవేళించి) సముద్రముఁ జేళించి)

రుద్రుఁడు:—

నీ ఆదివిష్ణునకుఁ గన్యదాన మొనరించి

వంశద్యయంబు బావనముజేసె

నాకొన్న దేవతా నీకంబునకు నమ్మ

తంబు నొసంగి సంతసముగూర్చె

శరణన్నమాత్రీ గర్భాయ నీ సోదరు

నభయంబునిచ్చి భయంబుఁ బాపె

దాక్షాయణీధర్త కక్షయుండగుఁ జందు

నిడిసంతశంబలం కృతునిజేసె,

గీ. నే మహా మహాఁడనని నదీశ్వరుని ప

విత్రీనుగు దర్శనమునఁ గిల్పిషమువాసి

నాకకాంతీ పరీరంభణంబుఁ జెంది

యధిక సుఖమొందడే యెవ్వఁడైనఁ గాని

అహా పూర్వజన్మమున నెట్టిసుకృతముజేసిననోకదా యీయదో
నాధుని దళికాంచు భాగ్యంబు గలుగుట చంద్రీయండలము నందుకొన
నోయన నూర్ధ్వకాగాములై యొకదానివెంట నొకటి విలంబములేక
యెరిపడు నీయుత్తుంగ తరంగ మాలికలఁ గాంచిన వాని యభిప్రాయ
విశేషంబు నుడవ శక్యమా అవిగో కొంతదప్పున నీ రత్నా కరేంద్రు
నియభంగురమైన సాంగత్యముఁ గోరి నే నేనని రథసంబున భాగీర

ధ్యాది సరిద్రాత్మములు వచ్చిపడుచున్నవి. ఈనది సంతతికింత యుదే)
క మొందులతో. (ఇంచుక నేపూరకుండి)

అవును. తే. కాన్యమగు నృవ్య మొక్కటిగాని, బడిన
నవనిజములెల్ల మాకు చూకనుచు మనసు
నిలువఁగాలేక ముందంజ సలుపుటది న్వ
భావసిద్ధంబెయగు నబ్రహ్మపడగ నేల.

ఈ విరించి వ్రపంచంబునఁ గలుగు విచిత్రంబుల వణింప
నాది కవియగు వాల్మీకికిఁ దక్క సామాన్యులకు నేర్పుజాలుగా. ఇత
మకులీనుడగు కీసరిత్పతి తన దృశ్యమంబునకై యుపదేశించిన నాకు
గౌరవము జేయుటకుఁ గాబోలు వివిధంబులగుఁ బుష్పసౌరభములతో
నిజశీకరములఁ గూర్చి మలయ కుమారుని బంపుచున్నవాఁడు. ఉన్న
యల గణము కిట్టివేకఁగా (ముందునకు నడచిచూచి)

ఉ. పండుగ వాసరంబులఁ బ్రభాయుతులై తమ గోల్కవచ్చునా
ఖండలమ ఖ్యనిజకారి నికాయము నిల్చెడి పట్టలేము యీ
రెండతటికై దనర్చెడి తదీయపదాంబుజ చిహ్నంబులై
మొండగు స్వర్ణ రౌప్యముల మేళనమట్టులు సైకతంబులన్

ఈ మహాత్ముని దర్శనంబు తలవని తలంపుగఁ గలిగినందులకు
నాకొంతయు సంతసమేయగుఁగాని సామంతిసత్తముడగు ధీవరుడైనను
నాకు నహాయముగనున్న నీ దినశేషము హాయిగ నీప్రాంతోద్యాన
ములఁ గడపునుగదా. అయినను వెతకిచూచెనఁగాక (వెదకుచు)
(సంతోషముతో) ఏది సుంతిపుంగవుఁడా ఆ.

ఆ. నావ్రతముఫలించె రాజన్యసార్థక
మయ్యె నన్ను సౌఖ్యహాళియొనె
(8)

నాకు శ్రేయమయ్యె నాలోలి పుణ్యంపు

మూర్తిదాల్చెనాకు మోదమెనఁగె

(అని భీమరుని గౌగిలించుకొనును.)

భీమ:—మహారాజా ! మీరా సింగంబును దఱుముకొని వాయువేగంబునఁ బోవుచుండ మీవెనువెంట వచ్చును మిమ్ము గలిసి కొనలేక మీకై తిరిగితిరిగి మా సముద్రప్రాంతంబున నేమైన తమ జాడ తెలియునేమోయని భగవధ్యానము జేయుచు నిటు కరుదెంచితిని. నాతప్పు తమింపుఁడు (అని పదములపైఁ బడును.)

రుద్ర:—(మంత్రిని లేవనెత్తి) భీమరా ! ఇంక నీదోషమేమి నాతరుణి రత్నము వలదన్నకొలది వచ్చినందులకు మనకుఁ గడుం గనువెతలు గల్గినను మహాభావుఁడగు నీసింధురాజు దశక నము గలిగిన కతన నవిమెల్లను నిస్మృతములయ్యె కాని మన సైన్యమెల్ల నేమైపోయెనో తెలియదుగదా.

భీమ:—తెలియకేమి మహారాజా ! సైన్యమునంతయుఁ బురంబున శ్రేగునట్లు నియమించితిగదా.

రుద్ర:—అవును మఱచితిని.

భీమ:—దేవ ! నూర్చుండ న్నగిరి శిఖరంబు నలంకరించెను. ఈరాత్రి కిందుశయనింది లేపటిమాగఁగము వెతకుచుఁ బట్టాంబున కరుగుదము.

రుద్ర:—అట్లేకానిమ్ము (ఇరువురు సంపాకవో శయ్యఁ గల్పించుకొని శయనింతురు.)

రుద్ర:—(లేది కూర్చుండియుండి) అనూత్యా ? చూచితివా.

సీ. పరివియోగము నహింపఁగలేక వెతఁగించు
 బన్ధింప సతి కేశపాళ మనఁగఁ
 గువల యేశ్వరుఁడు నన్నాడ వచ్చునటంచు
 యామినికై నేయు సంజనమన
 తాపింతు వృత్తిసంతానావృతంబునై
 గొనబారు కాటుక కొండయనఁగ
 రమణి జనజయోత్సవము గాంచఁబోయిడి
 మనసిజు బండికందెనయనఁగ

ఆ. ఖంజరీటకాల కంఠకంఠచ్చ వి
 పుంజయనఁగఁ బొలుపుఁగాంచి
 కృష్ణునపయశోధి విష్ణునిఁగాఁజేసి
 యిరులు గ్రమ్మె జగతిన్లొకడల,

ధీవ:—దేవ ! అటుఁజూడుఁడు.

తే. కువలయో శాగమన మహోత్సవము చేత
 గగనరమమాక్తి కోజ్జ్వల కాలకంచు
 కము దొడఁగెనన జలదపంక్రాంత పుష్క
 రమునఁ దారావళిదనర్చె రమ్యముగను.

రుద్ర:—ఇంచుకనే పూరకుండి దక్షిణఁపుఁడెసఁ గూది) మంత్ర !

తే. పరిమళ చృగదనాచల వసుమతీజ
 కుసుమ సంతానరజము గైకొసిన కలన
 మందగమనుండిగుచుఁ బవనూనుఁడదియె
 నరఁగ వచ్చెడు మనపథశ్రమమునడఁప.

అహ మలయానిలునకు జగత్ప్రాణుఁడను చిరుద ముసంగిన
 వారెవరో యనుభవజ్ఞులే.

ధీవ:—దేవ! అటుఁజూడుఁడు విరహిణీజనము రణోద్యమమునకై బయలువెడలు పంచకగుని శ్వేతచ్ఛత్రమో యవఁ గ్రమంబున జూద బింబమెట్లు ప్రకాశించుచున్నదో.

రుద్ర:—అవును మేనయల్లుఁడగు కందర్పనకు సాయము శేషు వెడలుచున్న వాఁడు కాని నాకాదోషాశరునియందు గౌరవము లేదు. ఏలనందువా?

సీ అదరంబున రమ్మటంచుఁ బిల్చినయంతఁ
 గృత్తివాసుని తలకెక్కినాఁడు
 ఆచార్యుడై తనకన్ని విద్యలఁజెప్ప
 గురునకు ద్రోహంబు గూర్చినాఁడు
 సోదరుఁడని దయజూపుచునుండిన
 భగిఁగేహము భంగ పరచినాఁడు
 రాజీతఁడని తమ రాజ్యమొసంగిన
 చాకసంతితి వెత సల్పినాఁడు
 గీ. కూర్మిఁగై యీ చెనఁటి నేతిబీరకాయ
 యట్టులి నెలరాజ కబ్బంబు నందినాఁడు
 కాకయుండిన సద్గతిఁ గాంచలేదొ
 యితనిచే బాధపడనివా రెవరుచెప్పును.

ధీవ:—అయ్య! ఈవలయేశ్వరుండగు నీరోహిణీ పతిని వృథా నిందించుట కానా తురులకుఁ గాని మీవంటివారికిఁ దగురా? ఈనుచుత్తుని మూలమునఁగనా నకల జగంబులు సుఖంబుగ మనియందుట.

రుద్ర:—ఓహూ! శీతశగుండను మిథ్యాభిధానంబుఁబూని పయో ముఖవిషకుంభమట్లెల్ల వారికి విశ్వాసంబు గలిగించి సంతాప

మొనరించు నీశశధగునిపై నీకభిమానమేల? ఇతనిదోడుగ.

తే. పతుల నెడఁజానీ వెలఁగుందు పతులనబల

అనితలంపక నేచుచు నమ్మయిల్లు

గోలఁగాఁజేసి కనఁగాక కొట్టుచుండు

గలువచుతియ గుమరుఁడును గలఁడునుమ్ము.

మఱియును.

చ. అలఘుఁచరిత్రుఁడైన తనయగ్రజుఁడ స్తమయంబుకెందఁగాఁ

గలువమటాచు లోదలఁపకఁ జెల్లరేగి సదావియోగిని

వధిః-కలితమనస్కుఁడై చెనఁటికర్జములన్ బచరించుచుండువా

డలనుఁడితండు వీనియెడ నాగ్రహమందిన నాకుఁదోషమే.

ధీవః—(స్వగతము) ఇప్పుడి మహారాజుగారు విరహవేళంబున లోక

నాయకులగుఁ జంద్రమన్మథుల దూరుచున్నవారు. కావున

నట్టైన వీరినీప్రసంగంబునుండిమరలించెదగాక (ప్రకాశముగా)

దేవా! నిమానమవ్యంబులగుఁ దమశాత్రవ సగరంబులఁ

బోలి యాయరణ్యము నిశ్శబ్దముగా నున్నయది. మాగా

యూసంబున సలసిన తాదాంశిక మెత్తని పూనెజ్జలవలె రాలిన

పంకటాకులపై నిదురింపుఁడు నేనును శయనించెద

(రుద్రదేవుఁడట్లు జేయును ధీవరుఁడును బవ్వలించును.)

చానుమతి.—(ప్రవేశించి) ఆ పల్లెవాని దయవలన మొసలి నోటికిఁ

జక్కినను బ్రతికిఁ దరితేరితిని. ఇట్టిరాత్రీంబున నెక్కడకని

యెటుగఁగలను. మఱియు నింకెట్టి కష్టములు గలుగనున్న

వియో! ఏమీ యీ తెలివి తక్కువ. రోటఁదలఁచెట్టి నోకలి

పోటునకు బడియనేల. ఓరా కాలమహిమ!

చ. నిమఃసమయేని నన్విడవశీరక వ్యాజములేనిప్రేమఁ బ్రా
ణమువలె నాచరించుచును నన్నజచేతులలోనఁ జెంచు నా
రమునునిబాసి యివ్వధి నరణ్యముపాలగుదంచు నన్నజే
నివాడిఁదలంచి నానొ ధరణి విధివారెనెఱుంగవచ్చునే.

(బిడ్డలఁ దలఁచుకొని) అయ్యో బిడ్డలారా ! మీ శెట్టి నీచపు
మరణము సంభవించెను.

నీ నామద్దు చెల్లించి ననుజ్ఞోతురనుకొంటి

నింతలో నిటులొట నెఱుంగలేక

నామ్రోల నివసించి నాకు సౌఖ్యముగూర్తు

రనియెంచితిటులొట నరయలేక

నాచాకఁ బెజ్జిగడి నాతఃపలములం

చిలనంటి యిటులొట దలఁపలేక

నాయానజవదాటి యేయాగడమునేయ

రనియెంచి తిటులొట గనఁగలేక

గీ. అమృతయని పిల్చి నన్ను మీరహరహంబు

ముదము జూపుదురనుచు నేమురియుచుంటి

నక్కటా పదియేండ్లప్రాయమునకపుడె

మరణమానన్నమగుట మీరెఱుంగలేక.

చిరకాలంబునకుఁ గాళికావరంబునఁ గలిగితిరని యెంశయో
ప్రేమతో మిమ్ముఁ జెంచుకొనుచుంటినే. అట్టి నాకడుపునఁ జిప్ప
శెట్టి పోయితిరా! మేలిమిబంగారమునకన్నఁ బ్రకాశించు మీ సుందర
రూపంబుల నింకనెన్నఁడు గాంచఁగలుగుదును. మిమ్ముచర్మాగుఱఁడు
నజకునపుడు నన్ను గూర్చి యెంత విలపించితిరోగదా. అయ్యో బిడ్డ
లారా ! (అని యేడ్పుచు దిరుగుచుండును)

రుద్ర:—(కన్నులు దెరిచిచూచి) ఏమి యీధ్వని. యెవరో యేడ్చుచున్నట్లున్నదే మావలె గ్రహముచాలనివారెవరోకదా పాపము. కానిమ్మువిచారించెదఁగాక. (అని మెల్లనలేచిచారుమరిని గాంచి) ఈమె యెవరు. వనదేవత కాదుగదా కాకున్న మనుష్యమాత్రు లీయరణ్యమున సంవరింపఁగలరా? ఆహా ఆ చక్కదనమేమని వణికంపవలయును.

క. ననములకు నురముచాలదు

కనుదోయికి మొగముకొఱతగాఁగన్పడెడి

ఘనమగు నీసతివేణికి

తెనుకటి భాగంబు తక్కువేయగునుజుమీ.

ఏమి యీ తెలివ చక్కదనము. తుణమాత్రమున నామనంబు లాఁగికొనినదే. ఇట్టి కాంతారశ్శమున కీయరణ్యవాసము గలుగుటకుఁ గారణమెద్దియో అడిగి తెలిసికొనఁగాక. (నవ్వింది)

ఉ. ఎవ్వరిదానవీపు నలినేతఁగ నీకులమెద్ది దేనికై

యివ్వనిఁజేరితీ వెతల నెవ్వఁడు గల్గఁజేసె నాకు నీ

జవ్వనముగ గనుంగొనఁగ నంతసయ్యెడి దేవకాంతవో

ఎవ్వఁడదృష్టహీఁడయి యిట్టులునిన్విడఁగాడె జెప్పుమా.

చారు:—అయ్య నే నొక యభాగ్య దేవతయ నాపురాకృతదోషంబున మగిసిని బిడ్డలను గోలుపోయి చావునకు దూరమై కష్టములకుఁ దోడికొడలనయి దిక్కులేక తిరుగుచుంటిని.

రుద్ర:—(స్వగతము) ఈకలికి వృత్తాంతము జూప దిక్కులేనినిగఁ దోచుచున్నది. కాన నీ కాంత నావెంటవచ్చునేమో తెలిసికొనదను. (ప్రకాశముగా) తగుణీ! నేనొక రాక్షసుమారుండ నామంత్రియు నేనును మృగయాగుతూహలంబున నరుడెంచి

ప్రాద్దుగ్ధుంకుకతన నిందు విశ్రాంతిమి. విట్టి యరణ్యముల వెతలఁ గుడువ నేటికి. నన్ను జెట్టవట్టి పట్టమహిషివగు దువు నా వెంట రమ్మ. మనుష్యకోకంబునఁ బట్టిన ప్రతివా రికిని సౌఖ్యమనునది ప్రధానకామ్యముగదా.

చారుమతి:—(వ్యగతము) ఎక్కడఁ జూచినను సత్రావ్యంబులకు నీ దుర్వాక్యంబులె వినఁబడుచున్నవి. ఎంతకాలమని యీదరిలేని శోకసాగరంబు నీదగలుగుచును! ఛీ యీ యాడుపుట్టుక కన్న వ్యధకామగు జన్మ వేటొకటి లేదుగదా.

చ. చక్కదనంబె యున్న రథసంబునఁ బట్టి భుజంగులెల్లకున్
బెక్కువిధంబులక వెతలఁ జెట్టుచునుండు కురూపయైచో
నక్కట భర్తయొల్లక యహఃకాశముల్ వినుగొందుచుండు నిం
కెక్కడిసౌఖ్యమేటి బ్రతుకెక్కడి వైభవమాడు వారికిన్.

(ప్ర)కాశముగా) అయ్య! మీవంటి మహారాజులకుఁ బరకాంతలఁ గోరఁదగునా! దుష్టశిక్షయు శిష్టక్షణము జేయఁదగిన మీ రిట్టి కార్యములకుఁ దలకొన్నచో లోకంబు నిలువఁగలదా. జగంబు నకుఁ దండ్రులగు మీకు బిడ్డలుగదా. అట్టినన్నగోరిన పాపంబుగాదే

రుద్ర:—కాంతా! నామనోధనంబు దొంగిలించిన నిన్ను గలిసిన దోషంబు గలుగునా. అట్లు తలపోయుకుము. వ్యధకాముగ నీసోయగము నెందులకుఁ జాడుచేసెదవు నాపాణిగ్రహణంబు సల్పితినే నీకు స్వర్గమున కన్న నెక్కుడు సుఖముఁగూర్తును. నిన్ను గాంచినప్పటినుండియు మదనుఁడదనని పదవగు దూపులచే నాయెదనొప్పించుచున్నవాఁడు. నీవాలసించితివని నాపాణింబులు నిలువవు ప్రాణరక్షణకు నకన్న ముఖ్యమగు కార్యంబొందుగలదా. (అని పట్టుకొనఁజొవును.)

చారు:—ఓరీ! దుర్మార్గుడా నన్ను ముట్టరాకుము. రాజ్యమదముచే
గన్నగానక చెడిపోవలంపకుము. (కాళికాదేవి నుద్దేశించి)
ఓ భగవతీ జగజ్జననీ! కలలోనన్న నను నీధ్యానము విడవనేని
నేను సాధ్యపని నీకు సమ్యక్ముండునేని యీదు రాచార్యుని
నంహరించి నీదాసిని రక్షింపుము (రుద్ర దేవుడొక బాణము
దగిలి నేలఁగూలును చారుమతిఆశ్చర్యమునఁ జూచుచుండును)

భీమదాసు:—(ప్రవేశించి) అమ్మా! సాధ్యమనీ! దిక్కులేకయీకానన
మున నొంటి దిరుగనేమిటి! నీవుబాడ కష్టముల కోర్చుచానవు
గావు నేను కాళికాదేవికి భక్తుడగాన నీకుఁ బుత్రువంటివాడ
నగుదును నాకుసంతానములేదు బిడ్డలట్లు నిన్నుబెంచెద మా
యింటికిరమ్ము.

చారు:—తండ్రీ! నీవుచెప్పు మాటలలో యదార్థ మెంతయో నాకు
సమ్యక్ము గలుగలేదు. నన్ను కష్టపెట్టినను నుభయపెట్టినను శా
స్త్రదూష్యములుగాని కార్యములకు నియోగించనట్లు ప్రమా
ణముజేసితివేని మీయింటికి రాగలను.

భీమ:—తల్లీ! నీకనుమానమేల నాకులదై వంటకు కాళికాదేవిసాక్షిగ
శాస్త్రదూష్యములకు గార్యములకు నిన్ను నియోగించదురమ్ము.

చారు:—(శ్రైర్యముతో) లండ్రీ! దాగిడియుము.

భీమ:—ఇటుఇటు (ఇరువురు నిష్క్రమింతురు.)

కనకశేఖరుడు:—(ప్రవేశించి) అయ్యో యీమహారణ్యమున నాసో
దరినెక్కడనని వెదుకఁగలను— ముందునకుఁ బోవుదమన్న మా
ర్గముగూడ గానవచ్చుటలేదు—అహ! వనదేవతలారా! మీరై
నను మాతారావళి జూపఁగూడదా? పరస్పరము గలిసికొని

మిట్టమధ్యాహ్న మందైనను జీతగతి గలిగించు విశాలములగుఁ
దగు కాళిలు దట్టముగా నల్లకొనిన గచ్చపొదలలో గుఱ్ఱున
బుసపెట్టి నిద్రించు క్రూరసత్వంబులును కుబుసంబుల విడచి
పడగలనెత్తి యాడు కాలనర్పంబులును నా ధైర్యంబునకుఁ
గొఱత గల్గించి యడుగుదీసి యడుగుఁబెట్టుటకు సాహసీంప
నీయకున్నవి. సోదరీ! నీకాపాపిష్టిదాహమేల గలుగవలయును-
కట్టా దైవచూ !

ఉ. దప్పియటంచుమూర్ఛవడి దల్లడమందుచు నున్నఁగాంచలే
కిప్పుడెసరుగై కొని యహీనగర్భి జనుడెంతు నంచునే
నప్పగిదిజనంగ నెవఁడైననుదుష్టుని లెంకపచ్చి మా
యప్పనుబట్టి చంపఁడుగదా వివేకంబునఁబాపచిత్తుడై.

సీ. జనియించి నదిమొదల జనయిత్రిచెంతల,
నల్లారుముద్దుగ నాడినాము
అహరహం బొకచోట నాటపాటలలోనఁ,
దెరవక కలసి వర్తించినాము
జనకుండు పరలోకమున కేగినపుడైన,
యొకరనొక్కరుబాయ కుండినాము
అమ్మనుజెఱవట్టి యరఁడుబాధింపంగఁ,
గవలారనొకటియై శాంచినాము

గీ. తుదకు వధియింపుడనుచునా దుష్టుడనుప
భటునిశృవచేత నిక్కాన బ్రతుకఁదలచి
పచ్చితిమి నేటికెడఁబాయ వలసివచ్చె
గటకటా సోదరీయెందుఁ గాంతునిన్ను.

(ముందునకునడచిచూచి) అయ్యో ఏ మిది దేవదానపులమ్మ
తము మధించునెడ సాగరంబునఁబుట్టిన బడబాసలంబుఁబోలె సరణ్యంబు
నెల్లగాల్పుచుదవాసలంబు నా కెరుగుగ వచ్చుచున్నది. హాకాళికా !
నన్నీ మంట్రఁగలిపి బూడిద చేయఁదలఁచితివా? ఇతనాకుఁడెర వేడి-
నన్ను రక్షించువారెవరు.

చ. జనకుని చావునింటి పెల్లఁచక దురితాత్ముని బారిఁజిక్కి హా
యనివిలపించు నాజనని యంగదకోర్చితి. దోడునీడయై
యనయము నాకుదిక్కుయిన యట్టిమదగ్రజఁ నోయిపోతిని
తనుపిఁకఁదాల్చియేమి సుకృతంబగు కార్యము నేయనేర్తునో.

(మక్కుపై వేలికుకొని) బౌరా వీర సేనముహూరాజుగారి వంశ
మింతటితో నంతరించును గాఁబోయి. విధికృతమునకు వేఱ జరుగు
గదా. యిట్టి యిక్కట్టులఁ జెంది ముండికట్టవలె బ్రతికి నేక రాజ్య
మేలఁగలను. చీ యీపాదుబ్రతుకుకన్నఁ జమ్ముటయేమేని- (దవాసల
మునకెరులై) ఓ సర్వపాపగా ! స్వాహావల్లభా ! ఈ నిర్భాగ్యుడగు
కనక శేఖరుని నీయందు లీనముజేసి పుణ్యము కట్టుకొనుము.

తే. సతముతావక భజ గాభి రతిఁజరించు
వారలకుసౌఖ్య మొసఁగి రంభారతంబు
నొసఁగువాఁడవునీవు నన్నుచిరరీతి
సరగవాకంబుఁజేర్చుమో జాతవేద!

(అని యగ్నిలోఁబడఁబోవుచు) తెఱిలో.

తే. వ్యర్థముగ నేల నీకనుశ్చాగమునకు
సాహసించెదు వలవదు సకలశుభము

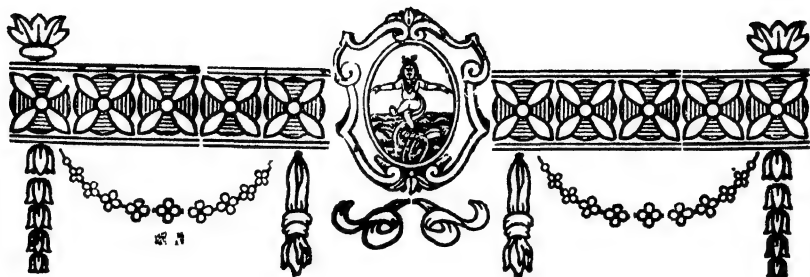
లనురు శాంతింపుమయ్య కష్టములెశాశ్వ
తములుగాఁగలవే ధరా తలమునందు.

కన:—(అరికించి ఆశ్చర్యముతో) ఈపవిత్ర) మూర్తియగు హవ్య
వాహనున కాహుతిగానున్న నన్నెవరా వారిందువారు
(నిదానించి) ఈపలుకు లిట్టి నిజానారణ్యంబున వెలువడఁ
గారణమేమి, (ఆకనముపంకజూది) భగవతియగు నశరీరవాణి
గాఁబోలు వారింతుచున్నది. ఇట్టి దురంతచింతా సాగరంబునఁ
గొట్టకొనిపోవు నాకెట్టి శుభము గలుగఁగలదు. తండ్రియా
దుష్టబుద్ధివలన దేహంబువాసెను. తల్లి యీ గొప్ప విపత్తుసే
ముఁగెను. భగినియా! యిక్కాన నేమృగము వాతనోపడి
మరణించి యుండనోపు రాజ్యమీ శత్రువుల పాలయ్యె ఇం
కెక్కడి సుఖము, ఎక్కడి బ్రతుకు. ఇదియంతయు వట్టిమా
టయే అయినచో భగవతివ చనంబు లనశ్యమాలా. అమృత
సందిగ్ధావస్థగలిగిన ఏమిచేయుదును. చేయునదేమున్నది. అన్ని
టిని సహించి యుండటయే ఇప్పటికీ దవానలము చల్లారినది.
నానామర్థము కొలఁది వెతకి చూచెడఁ గాక.

(అని నిష్క్రమించును)

తృతీయాంకము

సమాప్తము,

శ్రీ

మీనాక్షై నమః.

విషాద కనక తారీయము.

చ తు ర్థాం క ము .

కనక శేఖరుడు: — (ప్రవేశించి)

చ. కనుఁగొన నేప్పువారలకుఁ గన్పడు జక్కని రూపుతోడ నెం
దునఁగొఱఁగానియజ్జలకుఁ దోచవొకించుకయున్ గుఱాత్ముఁడై
తనరియుఁడద్విహారుఁడయి తర్కమునన్ బొడఁబట్టి నెవ్వఁడా
యనఘని నిర్వికారుని మహాత్మునినాత్మ ననుస్కరించెదన్

మ. తనకాధ్యాత్మిక విద్యయే సకల తత్వజ్ఞానముగూర్చ నెం
డునకీ సౌఖ్యము లేటికీ తనువు నవ్యోజితమై యుత్తరం
బున నాశంబగుగాదె లోకమనుచున్ మోహంబుఁ జెంజాడెనే
మనుజ శ్రేష్ఠుఁడూచుమకిన పితయన్యత్కార్యమున్సూర్యైదు

అహా నకలంబు నిశ్చలంబునునిర్మలంబునై కానపచ్చుచున్నది.
గర్జితము కాదనియె తలఁచెదను. సహస్ర కిరణములతోడ మో

భంగముగావించు కర్మసాక్షిని దివాంధము దూరిననేమి భూషించిన
నేమి అయినను నడుమ నడుమ సంభకారముతోయెత్తుచు నీయున్నది.
దాన నష్టములేదు. ఎవ్వడైనను ముల్లెకునీ రుబోయునుగాని వల్లెరునకుఁ
బోయఁకుగదా ఇది రాత్రీయూ పగలా ఏదియునుగాదు. ఇది యొక
మాయ. కలగాను గదా ఇది బాగ్గదవస్థయే దుష్టబుద్ధి కతన మా
తలిదండ్రి లంకయొందుటయు వేటమూలమున రుద్రదేవుడడనికిఁ
బోయి యందకారణంబుగఁ జచ్చుటయు నొక మహాకార్యోద్ధరణము
నకే నేఁ డొకదవానలంబునఁ బడఁబోవు నపుడు భగవతియొకన
శరీరవాణి వారింపెనుగదా. అందుల కిశ్రుడీ పౌరులచే నియమింపఁ
బడిన యేనుఁగు నామెశలో హారము వేయుటయే ఘోషము. దాన
గదా. నాకీ పట్టణమంతయు స్వాధీనమగుటయు సంభవించినది. కాని
నాకు మనోవ్యధ మాత్రము హెచ్చుచున్నది. ఏలనన తలిదండ్రిలు
గాన వత్తురను కోరిక యీజన్మమున ఫలించదనుట నిక్కమే. భగిని
యైన బ్రతికియున్ననో లేదో పది దిక్కులకు భటులఁబంపి వెదకించెద.

తే. ఉచితమగుఁ బ్రతిక్రియసల్పి యొనరినట్టి

కష్టములఁదీర్చి కొనపలఁ గాకరిత్ర

వంతుఁ గుండఁగ నేల శాశ్వతము లగునె

యరయ సుఖదుఃఖములె వారికైనఁ గాని.

కావున సత్వరమసోదరి నన్వేషించుటకై యత్నించెదఁగాక

(నిష్క్రమించును.)

తారః—(ప్రవేశించి) అయ్యో ! దైవమా! ఇకనాకుదిక్కపీరు కొం
డలందును గుహలందును వనములందును వెదకితిని మా కనక
శేఖరుఁడెందునను గానఁరాదు ఏమిచేయుచును.

మ. అకటా దాహము దాహమంచవుడు నేనారీతి మూర్ఖిల్లగా
నికటతోటిగి నీటికై యుటగి యెంతే గవ్వముకా జెందితో
కకు బంతిబుల నన్ను గానక యదుఃఖంబూని యేరీతి స్రు
క్మక ప్రాణంబులతోడ నుంటివొయెటుంగన్ రాదుగా తమ్ముఁజా

ఉ. పుట్టిన దాదిగాఁ గలిసి పుణ్యము పాపము చేసివార మె
ప్పట్టననై సఁగాని యెడఁబాటుక యొక్కటిగా మెలంగి నా
మట్టియవస్థలనీ గుడుచు నమ్మను నాంది సహందినేటికీ
నట్టడవిన్ బురాకృతమువన్ విశిష్యితిమయ్య సోదరా !

ధీవ: — (ప్రవేశించి) ఎవరువారు !

తార: — అయ్యా నేనొక నిర్భాగ్యురాల!

ధీవ: — నీవీ యడవి కేలవచ్చితివి నీతలిదండ్రి లెవరు.

తార: — అయ్యా నాథయంతయు నొక పురాణమున కన్న పెద్దది
కావున నిదానముగఁ జెప్పెద నాకుఁ గొంచెము ప్రసాదముఁ
జెట్టి సాప్రాణముల నిలుపుము

ధీవ: — అమ్మా నావెంటఁమ్ము మాగ్రామము కొలఁది దూరము
ననే కలదు. అందునీకు తుభముచేహారఁ గలదు.

(ఇరువుర నిష్క్రమింతురు.)

రామసింగు: — (ప్రవేశించి)

చ. చిలుకలు గోరువంకలును జెన్నగుఁ గోయిలలంచపిండులున్
గొలువ వియోగులన్ వెతఁగఁగుండెడునట్టులు జేయఁగోరియా
మలయసమీరు వెంటఁగొని మక్కువవచ్చుచు నున్నవాఁడు పూ
విలుతుఁడునేడునాటిటఁబ్రవేశముకూడదు కష్టమయ్యెడున్.

కావున మరలిపోయెదఁగాక (పోఁజొయి) ఆ మరచితిని.

నాప్రియ తమయగురాధ నన్నుద్యాసవనమున నుండుమని కదా కోరినది పాపమా తరుణికి నాతోఁగూడ నిందలి వనంతశోభ నీక్షింపవలయునని యెంత వేడకగానున్నదో నేనాయబలప్రాధికాన నేలఁద్రోసి వేయవలయును. నేనొక్కఁడనై నఁ గదా మదనునకు భయ మొందవలయును క్షణములో నారాధరానేవచ్చును. ఇక నందేహ మొందులకు.

(ఉద్యాసవనమునఁ బ్రవేశించి పరిక్రమించిచూచి) చిగిరించిన గున్నమాపులును ఫలభార వినమ్రములై యున్నతలగుణము లిట్టి వనితెల్పు నీపనసలును మృదువులై మనోహరములగు నీకడలీ తరువు లును విశాలములగు నీకొలఁకులదరి యిసుకతిన్నెలును నాజీవితము నానోముపంట నాబంగరుబొమ్మ నారత్నభాండమగు నాముద్దుల రాధను తలంపునకుఁ దెచ్చుచున్నవి. (తోవ్రవక్త వీక్షించి) క్షణ ములో వత్తుననిగదా నాతోఁ జెప్పినది. ఇంతయాలస్యముఁ జేయుటకుఁ గారణ మేమైయుండును. (అని చూచుచుండును.)

రాధః—(విచారముతోఁ బ్రవేశించును)

రామః—(చూచి) నాజీవితమా ! వచ్చితివా రమ్ము. (అని కౌగిలిం చుకొని) నళి యింతయాలస్యమున కీదాసుఁడోర్వగలఁడా.

రాధః—(పలుకకుండును.)

రామః—(రాధముఖమెత్తి) కాంతా పలుకవేమి నీకు విచారమేల.

గీ. శరదమలచంద్ర బింబంబు సరణిసలరు

నీముఖంబదియేలోకో నీరజాక్షి

మంచులోనున్న పద్మంబు చూడ్కిచెన్ను

దోహఁగియున్నది నాకీపుడెటుకపఱువు.

రాధ:—(కన్నీళ్ళ విడుచుచు) నాథా ! యేమని చెప్పదును.

రాము:—తరుణీ ! నాయండనుండిన నీకుఁ గొఱతయేమి.

రాధ:—ప్రీతికారశూన్యచుగు నవరాధవము మీకుఁ దెలిసినచుట్టు
కేమిఫలము.

రాము:—ఫలములేకేమి చెప్పుము.

రాధ:—(శనలో నాలోచించుకొని) ఈపన్నుగడబన్నెదను (ప్రకాశముగా) మీతోఁగలసి యీనూతన వనంతశోభ నీక్షింపవలయునని వేకుకపడి మిమ్మిటకంపి యుచుండఁగఁజే వచ్చుటకై యలంకరించుకొనుచుంక మృత్యుదేవతవలె చూయుటనున్నదాని నన్ను గాందినది.

రాము —ఆదాని చూచిననేమి. దానివలన భయము శంకింప నవసరములేదే. అది యిట్టి విషయములలోఁ బనిగల్గించుకొనను. నేనెఱుఁగును

రాధ:—అయ్యో మీరు నానిని గౌరవించురేల. ఆమెవ్వ నాసేవల నే యింతచూచినది.

రాము:—(కోపముతో) ఆ నిన్నేమియిన నాటకముచేసెగా.

రాధ:—అట్లయిన బాగుగనే యుండును.

రాము:—అట్లుగాక మఱేమిచేసెను.

రాధ:—అప్పుడే యన్యగ్రామమునుండి వచ్చుచున్న నావతి కెదురేగి మన రహస్యమంతయు బూసఁగుచ్చినట్లు చెప్పినది

రాము:—ఏమీ యింతపని జేసివదిగా (కోపముతో) ఇప్పుడేపోయి యాదుష్టదానిని సంహరించి వచ్చెద. (అని పోవోవును)

రాధ:—(చేయిబట్టికొని) మనోహరాతీవ్రవడకుండు జరిగిన కథనెల్ల
వినుడు.

రామ:—తరువాత.

రాధ:—నన్ను మ్రింగునంతటి రోషము గల్గినను గోలోన నణఁతు
కొని నన్నొక యంధకార బంధురమైన గృహములో బం
ధించిరాడు.

రామ:—అట్లా నీవాడుష్టురాలివలన సంతకష్టమైందితివి.

రాధ:—నేనక్కడందలి గవాక్షమును బగులఁగొట్టుకొని యెవ్వరికంట
బడకుండ పాణములఱచేతఁ జెప్పకొని వచ్చితిని

రామ:—(విచారముతో) నరే ప్రస్తుతము చేయఁదగిన కార్యమేమి?

రాధ:—మీకు చెలికుడా

రామ:—అట్లుగాదు చెప్పము ప్రియా (అని వెన్నుజరచును.)

రాధ:—క్షణక్షణమునకుఁ జెప్పచుండవలయుగా.

రామ:—నీపలుకులు నాకు స్పష్టముగాఁ జెలియుటలేదు. చెప్పము.

రాధ:—అలాటి సాయంతనమునఁ జెప్పినది మఱదితిరా!

రామ:—(స్మృతినభినయించి) జ్ఞప్తికి రాలేదు.

రాధ:—(చెవిలో నేదియో చెప్పును.)

రామ:—తప్పక చేయవలసినదే.

రాధ:—నాకుఁజేసిన పరాధవమున కదియే ప్రతీకారము.

రామ:—అయిన నీవతిగి న్నాకై వేదయుండుము.

రాధ:—(నిష్క్రమించును.)

రామ:—(తనలో) అయ్యో గూఠకుణి యెట్టికార్యము నామీఁదఁ
జెప్పినది. పాపముకల్గె భైరవుడనైతినే. ఇనివఱకెన్నియో

సార్లు నాకీపనిబెట్ట వారిందిలినిగాని నేటికి తప్పక చేయవలసి వచ్చెను.

చ. తనకుఁ బరోపకారమె సతంబొక జగముగాఁగఁ జేయుచున్
దనరెడివాఁడు దుష్టులు వృథాతను దూరినఁగాని పల్కకన్
జనియెడి శాంతమూర్తి పరుమంబులఁ బల్కుటెఱుంగనట్టివాఁ
డనఘుఁడు ఓగి వాసెటల నాలినిఁ జుఁచఁగనేర్తు రాధకై

ఆచ. ఉదృశ్య ప్రపంచమునందు

చ. కలుషమెయ్యానుగాక + జనకంటకమయ్యెనుగాక దల్లిదం
ద్రులు తలవంపునక + దన పరోక్షమునందెచరింతుగాక ని
చ్చులు తమ భర్తనేలియును + జంపుటకున్వేను దీయరాత్మలో
వలదిభుజంగులక గలసివర్తిలు + కాంతలు పెక్కుభంగులక.

ఎట్లయిన నేను తప్పక జేయవలసివచ్చునప్పుడియనధిక విచారము లెందుకు. ఇది లోకవిరుద్ధముగాదుగదా.

చ. కులమునకప్రతిష్ఠయొనఁగూడిన + గాని తపీయబాంధవుల్
చులకనజేసియూతనిని + జూచినఁగానినృపాలుఁడాత్మలో
నలఁగినఁగానిమారుని సితాంబక + పాలికి జక్కినుక్కితాఁ
గలసివపూవుబోడియెడ + గారవముండకపోదెహనికి.

కావున నవశ్యము రాధకైగా నియోగమును నెరవేర్చవలసినదే (అని నిష్క్రమించును)

4 వ రంగము అంతభావనసమీపము.

భీమదాసు:—(ప్రవేశించి) పాపమా సాధ్వీమణి మాయంట బ్రవేశించి
నదియెదలు నాయందు బిర్మభావమున నాయానజవచాటక
ప్రవర్తించుచున్నది. నేనును నాయెందు విశేషముగ దయ

గలిగియేయున్నాను. కాని నాభార్యమాత్రమీదాని మన
యింట నెడక, గజవళకామగదా. రాజడితగ్గినప్పుడితరు
లభరించుట కష్టతరమని నాకప్పుడప్పుడు బోధించుటయగాక
నాదీనురాలియెడఁ గనరుకొనుచున్నట్లుగూడఁ దెలియుచున్నది.

తనబిడ్డనెత్తి పెంచుచుఁ దన కన్నివిధములఁ బనిపాటలందు
సాయమగు నామెను వెడఁగొట్టువానుటకునుఁ గోపించుటకును గొప్ప
కారణ మేదియో యుండవలయును, నీ నాకుమాత్రము తెలియుట
లేదు. ఏది యెట్లున్నను నాప్రాణముండువఱకు నీకేవిధమైన యప
చారము జేయక రక్షించెదనని గదా యామె నరణ్యమునుండి తెచ్చి
తిని. అట్టి దిక్కులేనిదానిని జంచల బుద్ధిగల రాక్షసై విడచుట
ధర్మమా. సాటివారు నగరా, మాతాత తండ్రులనాటినుండి వచ్చు
చున్న కీర్తికిఁ గళంకము గలుగదా.

చ. తనధనమెల్ల గోల్చెడిన దారసుతాదు లనహ్యముండిన
దనువు గృశించినన్ హితులుతప్పని దూరినరాజు కోపగిం
చినను మఱేమియైన తనుజేరి యనాధులమంచు వేడుచా
రిని యభయం బొసంగియు ధరితి వృథా విడనాడుటొప్పునే.

అందువలన నాతపస్వినిని విడక మునుపటికన్న దయతో
మాతృభావమున రక్షించెదను. (ఐంచె మూరకొని) నేఁజలనో
విశేషము రాతి కాకపూర్వమే కనులు గుచ్చుకొని పోవుచున్నవి.
కావున సంతర్భవనమున కతిగి శయించెదను (అనినిష్క్రమించును)

5 వ రంగము న్యాయస్థానము.

(అంశట కనకశేఖరుడు, మతిమంతుఁడు, శోధనకుఁడు, ప్రాశ్నికుఁడు,
దాసి రాధ నేవకుఁడు యాకూలు ప్రవేశింతురు.)

కవక:—అమాత్యా ! అలస్యమేల నేరమును విచారించుటకుఁ బ్రయత్నింతము

మతి:—చిత్తము మహారాజుగారియాజ్ఞ (అని పొగిల్చుకుని జూచును)

ప్రాశ్ని:—(రాధనుజూచి) అయ్యా నీవీ బోనులోని కెక్కి నేవడుగు ప్రశ్నములకు యథార్థములగు సుత్తర మొనఁగుము.

రాధ:—అయ్యో దైవమా ! కలనేనియు బరిపురుషులతో మాటాడి యెఱుంగనే అట్టి నాకీదానిమూలమున పతివియోగము గల్గుట గాక మహారాజుగారి యెదుర లజ్జవిడచి మాట్లాడవలసి వచ్చెనుగదా. (అనియేడ్చును)

ప్రాశ్ని:—ఏడ్చిన లాభమేమి నేనడిగినదానికెల్ల సదుత్తర మొనఁగవలసినదే.

రాధ:—(బోనులోని కెక్కును.)

ప్రాశ్ని:—దేవునియెదుట బ్రమాణముజేసి నిజము చెప్పుదును అబద్ధము చెప్పను.

రాధ:—(ఏడ్చుచు) నాయనా ! ఎల్లప్పుడును నాకు రెండవప్రాణమైనా మేలుగోరు భర్తను గోల్పోయి పుట్టెను దుఃఖములోనుండియు నిజము చెప్పక యబద్ధమే చెప్పుదునా అబద్ధమాడి యింక నేనుఖమును కెందఁబోదును తండ్రీ!

ప్రాశ్ని:—నేజెప్పినట్లు కంతమెత్తి చెప్పుము.

రాధ:—దేవుని యెదుట బ్రమాణముజేసి నిజము చెప్పుదును. అబద్ధము చెప్పను.

ప్రాశ్ని:—మీకులమేది?

రాధ:—జట్టికులము.

ప్రాశ్ని:—నీవేరు.

రాధ:—రాధాబాయి.

ప్రాశ్ని:—నీ భర్త పేరేమి?

రాధ:—(న్యగతము) అయ్యో నా పెండ్లిగాడు కూడా అత్రా అడువిడ్డలు తోడితోడండ్రు ఎంతో అచ్చట ముచ్చటగా ఆయన పేరడిగితే చెప్పటానికి సిగ్గుండే యిప్పుడింతమందిలో సిగ్గువిడచి యెట్లా చెప్పేది. (అనియూరకుండును.)

ప్రాశ్ని:—చెప్పవలసినదే మౌనముఁ బూనిన సాగదు.

రాధ:—(మెల్లగా) భీమదాసుగారు

ప్రాశ్ని:—వయస్సు.

రాధ:—అయ్యోతండ్రి యెన్నోయేండ్లు వచ్చిందాకానా చిన్నతనం లోనే నాకాపురం చిచ్చుబెట్టిపోయినారు.

ప్రాశ్ని:—నీ భర్త వయస్సుగాదు. నీవయస్సు.

రాధ:—నాకునుట్టుకేండ్లెక్కడివి నాయనా. పోయిన బందరు పైనకు యిరువైయ్యారో మీదరెండో అని చూపారు చెప్పుచుండే వారు. యిప్పటికీ దాసిమూలాన నీరాత రాసిందిగాని.

ప్రాశ్ని:—మీకు జీవనమేమి.

రాధ:—ఇప్పటివఱకు వారే తెక్కల కష్టముమీద యింతో యంతో తెస్తుంటే జరుగుచున్నది. ఇకమీద నాబ్రతుల్లు తెల్లవాయనో తెలియదు.

కనక:—(హ్రియును)

ప్రాశ్ని:—(దాసిని జూచి) ఈమె కులగోత్రములు నీకేమైనఁ బెలియునా.

రాధ:—తెలియవు.

[ప్రాశ్ని:—నీవడుగలేదా, అడిగినను దాసి చెప్పలేదా.

రాధ:—ఎప్పుడైన నడిగినచో దుఃఖించుమాడెడిది. అందులకు మా వారు నన్ను నివారించుచుండువాగు.

[ప్రాశ్ని:—ఈమె మీయింటి కెట్లుచేరినది.

రాధ:—ఒకనాడు నాభర్త వేటకై పోయి యడవిలో దిక్కులేక పడియుండ జాలిచేత మాయంటఁ బనియైనఁ జేయుచుండునని శలఁచి తీసుకవచ్చివాడు.

[ప్రాశ్ని:—నీభర్త వేటయు జేయుటకలదా.

రాధ:—పనితీరిక గల్గినప్పుడెల్ల వేటకై పోవుచుండువాని.

[ప్రాశ్ని:—ఇంకా నీ భర్త యే యే పని చేయును.

రాధ:—మావారికి వేట పనులేయి లేవు

[ప్రాశ్ని:—మీయింటియందు వేటపానుగి సంపూర్ణముగఁ గలదా.

రాధ:—ఆ సమగ్రియుగ నె యున్నది.

[ప్రాశ్ని:—కత్తులు కత్తాద్లుకూడా కలవా?

రాధ:—వానితో మావారి కవసరములేదు.

[ప్రాశ్ని:—ఈదాసి మీరుచెప్పిన పనిపాటలు బాగుగఁజేయుచుండువా?

రాధ:—వట్టిన కొన్నిరోజుల వఱకుఁ జేయుచును యుండెడిది

[ప్రాశ్ని:—కొన్నిరోజులనఁగా నెన్నిరోజులు.

రాధ:—మాయంట జేరిన నెలరోజుల వఱకు.

[ప్రాశ్ని:—తరువాత మీరు చెప్పినమాట వినకేయి చేయుచుండెడిది ?

రాధ:—ఇరుగుపొరుగువారితోఁ బరిచయముచేసికొని ప్రార్థనగడుపు చుండెడిది.

[ప్రాశ్ని:—ఈదాసియందు నీభర్తదయతోనుండునా యిధోదితమా?

రాధ:—వారిమాట విన్నంతవఱకు దయగానే యున్నాను. తరువాత మాత్రము చూచి చూడనట్లుండెడివారు.

[ప్రాశ్ని:—ఎప్పుడైన కోపముచేసియుండునా యీమొదల నీభర్త.

రాధ:—ఒకటి రెండుసార్లు పొయగిండ్లకుఁ బోవలదని చీవాట్లు పెట్టిరి గాని దాని వివలేదు.

కవ:—(వ్రాయుచు)

[ప్రాశ్ని:—ఈదాసికి నీభర్త యెడలఁగాని నీయెడలఁగాని యేవిధమైన గాని కోపమున్నట్లు నీకుఁ దెలియువా?

రాధ:—కొన్ని దినములనుండి భర్తనుగాని నన్నుగాని జూచినపు డెల్ల పెడమొగముబెట్టి లోలోన నేదియో గొణగిగొను చుండెడిది.

[ప్రాశ్ని:—అందులకు గాఁగిమేమియో నీవు చెప్పఁగలవా?

రాధ:—వలచెప్పలేదు. ఇరుగు పొరుగువరున్న మావిరోధులదుబోక ధలే దాసికోపమునకుఁ గారణము.

[ప్రాశ్ని:—ఈవిషయమై నీవుగాని నీభర్తగాని జోక్యము గలిగించు కొంటిరా?

రాధ:—భర్త నిన్నటి యుదయమున నీదాసిని మాయించునండ వలదని చెప్పిరి.

[ప్రాశ్ని:—దానికి దాసి యేమిచెప్పినది?

రాధ:—మాట్లాడలేదు.

[ప్రాశ్ని:—కడచిన కారితో నీనింట నుంటివా?

రాధ:—ఇంటిలోనే యుంటిని.

[ప్రాశ్ని:—ఈదాసి కూడయున్నదిగదా.

రాధ:—లేదు.

[ప్రాశ్ని:—లేకక్కడికి పోయినది.

రాధ:—తెలియదు.

[ప్రాశ్ని:—ఈదాసి రాత్రింతలఁగూడా నక్కడికైనఁ బోవుటకలద .

రాధ:—ఒకరాత్రియు నొకపగలనియులేను, అయిష్టము వచ్చినట్లు సంచరించుచుండును.

[ప్రాశ్ని:—నేరము జరిగినరాత్రి మీయింట నెవరెవరుండిరి.

రాధ:—నాభర్తయు నేనును నాచంటిబిడ్డయు నీదాసియునుంటిమి.

[ప్రాశ్ని:—వేతెవ్వరును లేరా.

రాధ:—లేదు.

[ప్రాశ్ని:—ఈదాసి నీమగనిఁ జంపినప్పుడు నీవుదగ్గఱనున్నావా.

రాధ:—నాయనా నీనక్కడనున్న నాభర్తను జంపుచుండ నూరకుందునా.

[ప్రాశ్ని:—అయినచో నీదాసియే చంపినదని నీబెట్లు చెప్పఁగలవు.

రాధ:—నేనా రాత్రి యింను మించుగాఁ బదునొకండు గంటలకు నప్పుడు పాతశాలలో సామాను నదికొక యనింతము గదా యని గభఁగృహములోనికిఁ బోవుచుండనీదాసి నాభర్త పడుకొనియున్న యంతభాగము నుండి వచ్చుచు నాకెదురై నది. అప్పుడు నేనీ దాసినిఁజూచి యేమే ఎన్నఁడును లేనినీ యర్థరాత్రుమున నొంటరిగ నీ లోపలి కేలవచ్చితివి నిన్నెవ్వరు పిలిచినది యడుగుచు సంతభావములోనికేగి చూచునఱకు అయ్యో జీవితేశ్వరా నన్నరాధను జేసిపోయితివా. ఈ నాకు దిక్కెవరు (అనియేడ్చును.)

[ప్రాశ్ని: —దుఃఖంపకుము జరిగిన దానికెవరేమి చేయుదురు.

రాధ:—నాభర్త తలతెగి రక్తము ప్రవహించుచున్నది.

[ప్రాశ్ని:—అయింటి యందప్పుడు మతెవ్వరు లేరా.

రాధ:—(కన్నీళ్ళవిడచుచు) లేరు.

[ప్రాశ్ని:—తరువాత నీవేమి చేసితివి.

రాధ:—నేను రొమ్ముజాడుకొనుచు వీధిలోనికిఁ బోయితిని.

[ప్రాశ్ని:—అప్పుడు దాసి యేమిచేయుచున్నది.

రాధ:—తన చేతుల కఱచిన రక్తము గడిగికొని వీధిలోనికివచ్చి దొంగయెడ్చు యోడువసాగినది.

[ప్రాశ్ని:—వీధిలో నెవరైన నుండిరా యవ్వుడు.

రాధ:—(యాకూబునుజూపి) ఈసాహెబుగారు మాత్రముండిరి.
తర్వాత నిరుగు పొరుగువారు గుమిగూడిరి.

[ప్రాశ్ని:—ఇకనీవు బోనునుండి దిగుము.

రాధ:—అయ్యా! దిక్కులేనిదానను రక్షింపుడు. (అని యేడ్చుచు,
బోనుదిగును)

కనక:—(ప్రాశ్నికునిజూచి) ఇక యాకూబు సాహెబును విచారించుడు.

[ప్రాశ్ని:—యాకూబ్ నీవు బోనులోనికిక్క నేనడుగు చూటలకుఁ జెలిసి నంతవఱకు నిజము జెప్పుము.

యాకూబ్:—(అందఱికి సలాముజేసి) బోనులోనికిక్కను.

[ప్రాశ్ని:—దేవునియెదుట ప్రమాణము జేసి నిజము చెప్పుతాను.

యాకూబ్:—దేవున్నియెదుట ప్రమాణముజేసి నిజము చెప్పుతాను.

[ప్రాశ్ని:—అబద్ధము చెప్పను

యాకూబ్:—అబద్ధం సెప్పనూ.

[ప్రాశ్ని:—నీ దేకులం.

యాకూబ్:—రూదీఖులం మునల్కానులం.

[ప్రాశ్ని:—నీ పేరేయి

యాకూబ్:—నాకీపేరూ నయ్యుద్ యాకూబ్ సాహెబ్.

[ప్రాశ్ని:—నీకు జీవన మేమి.

యాకూబ్:—మేమూ వోలీన్ ఉద్యోగంవళ్ళ జీవనంనే సై.

[ప్రాశ్ని:—నీకీరాధాబాయి తెలియునా.

యాకూబ్:—దెల్పునూ.

[ప్రాశ్ని:—ఎట్లు దెలియును.

యాకూబ్:—భీమదాసుగార్హీ భార్యాభూతుండీ.

[ప్రాశ్ని:—నీకీనేరము విషయమై యేమి తెలియును. ఎట్లు దెలియును.

ఎప్పుడు జరిగినదని తెలియును

యాకూబ్:—యహరాజ్ మేమీకల్ గారాబతెరక్ ఖాగానేనీ మామ్ మే
 ఘనీ! బయల్ దేరీ ఖాంధీచాక్ ఖాడ్కి వచ్చేతల్కి (దాసిని
 జూపి) యాజారల్ రామ్ నీలాగా థాడ్ సేస్తా మాకీయెదురుగా
 వచ్చింది. మేమ్ నూసి ఆక్షర్యంపోయి కోకో మైతుమ్ ఇంత
 అద్ధరాత్రీంఖాడా యెబ్బడ్కి థాడ్ సేస్తావుండావ్ నీకీనూసి
 దొంగఅని మేమ్ తలుస్తామ్ ఘనక్ కానాకుచెలోఅని సప్పి
 నాం. అప్పు యీ నై తాన్ దాసి దుఃఖంనెస్తూ మేమూ
 దొంగకాదు. భీమదాసు ఘర్మేహుండె దాసీవారం డాక్టర్ సా
 హెబ్ కా ఖర్ సెదవా తెస్తూ వుండావ్ అని చెప్పింది. అంధు
 మేమూనిజము తలది వ్రనకు చోడిదియా. తర్వాత ఆదా
 ఘంటకు భీమదాసుకు ఖాడ్కిపోయి నూసెతల్కి రాధా

బాయి ధర్మాబాధా నా మగడ మర్గమూ అని యేడ్వసా
గింది. అప్పు మేమ్ అచ్చాఫర్వాలేద్ అని సెప్పి లోఫల్కి
పోయి నూసినాం. భీమదాస్ ఖత్రితో ఫాడ్చీ సంపిసట్టగా
ఫడియుండాడ్.

[ప్రాశ్ని:—అనేరమెవ్వరు చేసినట్లు నీవు నిశ్చయించితివి.

యాకూ:—తర్వాత పార్థివీర్థి పీల్చి జమాబందీనేనీ ఆకేన్ యాదా
సీదిచేసినట్లు నిశ్చయించినామ్.

[ప్రాశ్ని:—ఎట్లు నిశ్చయించితివి ?

యాకూ:—అంతకు మున్ను ఆదఘంటఖాదా మాకీయూదానీ యెద
ర్ఖావధం తర్వాత భీమదాస్ ఘర్మే ఘండర్ ఘోగం కావ
టం యాదానీ దొంగ దొంగ యేడ్పులు చెయ్యటం విమా
రించి యాకేన్ దీవిశశ్వనే ఝుగీహూసునని తెల్పుకున్నామ్.

[ప్రాశ్ని:—ఇంక నీకెవ్వరు సాక్షులు లేరుగా [అనిరాధనడుగును.]

రాధ:—ఎవరైన జూచిన నిట్టి కర్మము నాకుఁ బట్టు వారండీ.

[ప్రాశ్ని:—[యాకూబును జూచి] నీవింక బోనులోనుండి పోవచ్చును.

యాకూ:—(సలాము తేసి) మహారాజ్ యాకేన్ దాసియే చేసింది
నిశ్చయం నిశ్చయం (అని బోనుదిగిపోవును.)

కనక:—(వ్రాయును)

[ప్రాశ్ని:—(దాసిని జూచి) నీవీబోనులోనికెక్కిన నేనడిగిన దాని
కుత్తరమొసంగుము.

దాసి:—(తనలో దైవము యెంతగతి గల్గిందితివి అని బోనులో
కెక్కును.)

[ప్రాశ్ని:—(ప్రమాణము జేయుచి) నీదే గ్రామము.

ప తు థాం క ము .

దాసి:—ఇప్పటికిదియే గ్రామము.

ప్రాశ్ని:—నీవేరేమి.

దాసి:—ఇప్పుడు దాసియని పేరు.

ప్రాశ్ని:—నీభర్త పేరు.

దాసి:—అదినన్నడుగుట యనవసరము.

ప్రాశ్ని:—నీవీగ్రామమునఁ బ్రవేశించి యెంతకాలమైనది.

దాసి:—నుమారొక సంవత్సరము కావచ్చును.

ప్రాశ్ని:—నీవీగ్రామమునఁ బ్రవేశించి యెంతకాలమైనది.

దాసి:—నుమారొకసంవత్సరము కావచ్చును.

ప్రాశ్ని:—ఇంతకాల మెక్కడనుంటిని.

దాసి:—భీమదాసుగారి యింట.

ప్రాశ్ని:—నీవు వారింట నేమిచేయుచుందువు.

దాసి:—చాచిపనివగైరా చేయుచుండును. అప్పుడప్పుడు (రాధను
జూపి) ఈయమ్మగారి బిడ్డ నెత్తుకొందును.

ప్రాశ్ని:—భీమదాసైనను రాధాభాయియైనను నిన్ను దేనికైన గోపిం
చుట కలదా.

దాసి:—హరిహరీ . నన్ను గోపించి యెఱుఁగరు.

ప్రాశ్ని:—వారిమీఁద నీకుఁగోపము గలిగినదా. ఎప్పుడైన

దాసి:—కూడుగుడ్డ నిచ్చి తమ బిడ్డవలె నన్ను బోపించుచున్నవా
రిపై నాకుఁ గోపమేలకలుగును.

ప్రాశ్ని:—నీవెప్పుడు నింటనే యుండువా లేకెక్కడకైన బోవుచుండు
టయుఁ గలదా.

దాసి:—నాకొకచోటకుఁబోవుటకుఁ బనియేమి. ఎన్నఁడైనను రాధా

భాయి దేనికైనఁ బొరుగిండ్లకు బంపఁదలఁచినను భీమదాసు
గారు నివారించుచుండెడివారు.

ప్రాశ్ని:—నీవు గడచినరాత్రి యింటనే యుంటివా.

దాసి:—ఇంటనె యుంటిని

ప్రాశ్ని:—నీవు భీమదాసును చంపినమాట వాస్తవమా.

దాసి:—(భయముతో) అట్టిపాపము నేను జేయఁగలరా.

రాధ:—అయ్యా! నాభర్త నీమయె చంపినది (అని యేడ్చును)

ప్రాశ్ని:—(రాధనునివారించి దాసినిజూచి) ఇంక నెవరుబంపిరి.

దాసి:—నాకుఁ దెలియదు. దైవమున జేయక.

ప్రాశ్ని:—ఇంటనున్న నీకే తెలియకున్న నెవరికి దెలియఁగలదు, అనమ
యమున నీవింటలేవా.

దాసి:—లేకపోలేదు. నేనుఁబంపాళిలో నిదురించుచుండ రాధా
భాయి యేడ్చు వినఁబడినది. అప్పుడునేనులికిపడిలేచి యంత
భావనమున కటిగి చూడ రాధాభాయియు (యాకూబును
జూపి) నీసాహెబుగారును నఱికివేయఁబడిన భీమదాసుగారిని
చూచుచుండిరి.

ప్రాశ్ని:—అప్పుడు నీవేమిచేసితివి.

దాసి:—కన్నతండ్రికన్న నెక్కువ దయతో, జోషిండు భీమదాసు
గారి దుర్మణమునకై నఱిచితిని.

ప్రాశ్ని:—ఇంక నీవీబోనునుండి దిగవచ్చును. (అనికూర్చుండును.)

కనక:—(శోధకునిజూచి) విమశకాకాగ్రేనరా! వింటిరిగదా. ఈ
నందితురాలి యొక్కయు రాధాభాయియొక్కయు సాక్షియొ
క్కయు వాక్యములు. కాన విశక్తికొలది విమశింపి
నత్యము స్థాపించుడు.

కోధనః—(లేచి) మహారాజా ! అమాత్యశేఖరా నభ్యులారా !

కడచినరాత్రి జరిగిన నేరమును విమళిశంపఁగా రాధాభాయి యొక్కయు యాకూబుయొక్కయు చూటలు పరస్పరమవిరోధ ములుగ గాని సంబంధములేక కాని యుండకుండుటచేతను లోకములో దేశద్రుమ్మరులకెట్టి యకార్యము జేయుటయందు ను సందేహముగాని పాపభీతియుఁగాని గలుగకుండుట మనకం దతికుఁ దెలిసిన విషయమగుటచేతను అట్టివారి కొఁచోస్థా వరముగ నుండుటకుఁ గాలునిలువకుండుటచేతను ఈ దాసి దేశములెల్లఁ దిరిగితిరిగి యిక్కడ జేరినదగుటచేతను ఏపనికైన గాని రాధాభాయి యొక్కడ కైనఁ బంపదలఁచినచో భీమదాసు గారు నివారించుచుండెడివారని దాసిచెప్పిన వాక్యమందు భీమ దాసువలన దాసియొక్క స్వైరగతికి భంగము గలుగునని యధికము స్ఫురించుటచేతను తన నేవీడ్చుకు భంగము కలు గకుండుటకై నిందితురాలే యీ నేరము నొనర్చి యుండు నని తోచుచున్నది.

నిభాకగ్యురాలగు తన కన్నవత్త్రముల నిడి రక్షించు భీమదా సును జంపి పిదప దాసి యేమిచేయునని ప్రశ్నింతురేని యంతవట్టణ మున సామాన్యఁడగు భీమదాసు వలనగాక వేటొకవిధమునఁ దనకు బ్రతుకు దెలిపు గలుగదాయను ధైర్యము దాసికేలలేకుండునను ప్రశ్నయేవమాధానము కాఁగలదు. ఈ నేరమును జరుపుటకుగాని జరి గించుటకుగాని యేవిధమగు సాధనమునకుగాని భీమదాసుయొక్క శత్రు పుల సహాయముగాని కోరి పోకున్నచో ధైర్యవంతులైన పురుషుల కైన భయంబు కలిగించు పదునొకండు గంటల రాత్రివేళ గస్తీజేయు చున్న యాకూబునకీ దాసి వడివీధిలోఁ గానఁబడుటకుఁ గారణమేమి,

జాక్షరుగారింట నావధము గొనివచ్చుచుంటినని చెప్పినదనిగదా యాకూలు చెప్పినది తనవెన్నఁడును నిలువెల్లనీయని భీమదానవట్టిరాత్రుమున విశేషహారముననున్న వైద్యునింటి కంపెననుట యెంతసమంజసమో మీరే యూహింపుఁడు.

యాకూలుసాహెబనత్యము బల్కెనండురా. చిరకాలమునుండియు మాన వెల్లఱకు విశ్వాసపాత్రుడైన యీతని కీదిక్కులేనిదానిపై మిథ్యాపవాదము నారోపింప నేమిపుట్టిమునిగినది. ఈ నేరమెవరు నల్పిరనిన దైవమునకే తెలియుననిగదా దాని చెప్పినది. తానున్న యింటనంతటి మహాఘోరము జగుగుట తనకెట్లుతెలియదు. భీమదాను మరణావస్థయందున్నప్పు డిరవకుండునా. ఎంత గాఢనిద్రయందున్నను ప్రాణభీతిచే నరచుకాని యేడ్పు వినరాకుండునా. నేరము జరిగిన రాత్రి యింటిలో భీమదాను రాధాభాయియు దానియు దప్ప నితరులెవ్వరును లేరని యొప్పికొనిన విషయమేకదా. ఈ మువ్వరలో నేరస్థులెవరు. భీమదానే బలవంతముగ తన శిరచ్ఛేదము గావించుకొనఁడుగదా. ఇక రాధాభాయిచేసియుండుననిగదా యనవలె. అగ్నిసాక్షిగా వివాహముజేసికొని యనుకూలుడై కలసి మెలసి యంకుభతా నెట్టి దుర్మాగుణాల్లైన చేతులారఁజంపునా. కావున భీమదానును దానియే చంపినదను మాట నిశ్చయము నిధానితము నిస్సంశయము. అనింద్యము. [అసి కూర్చుండును.]

కనః—(తనలో) ఆహా యీనిందితురాలను గాఢించివట్టి నుండియు

నాకొక విధమైన సత్యముతో గూడిన యీనురాగము గలుగుచున్నది. ఈమెమాతల్లిగాదుగదా. అయ్యోనాకంతటిభాగ్యమా ఆసాధ్యమణి యప్పుడే సాగరమునబడి చచ్చి యొందును. [దానిని జూచి] ఏమమ్మా యీ నేరము నీవలననే జరిగినట్లు

నిశ్చయించి శిక్ష విధింపబోవుచున్నారము. నీశ్రమైన సాక్షుల గలరా !

దాసి:—ఇట్టి పాపాత్మురాలికి సాక్ష్యముగూడ గలుగురా.

కనక:—అయినచో నీనరమే నీవు చేసినట్టు లొప్పుకొందువా.

దాసి:—(ఊకుండును ఏచారమున నధోముఖుడును.)

కనక:—(తాను జేసిన సిద్ధాంతమును మంత్రి కొనఁగనును.)

మహా:—(లేఖనగొని) మహాజనులారా ! శ్రద్ధాబురై వినుఁడు. ఈనేగ
మహా రాధాభాయియు యాకూబును చెప్పిన మాటలను
శోధకుఁడు చక్కగా విమర్శించి నిశ్చయించుట చేతను
నిందితురాలు తన దోషనివారణమునకై యేవిధమైన సాక్ష్య
మునుగాని కారణమునుగాని మహాపకుండుట చేతను దాసియే
చేసియుండునని తోచుచున్నది. కావునఁ దన కష్టముఖమాలఁ
బాల్చొనుచు దనను రక్షించు భీమ శానున కుపకారముచేయుట
మోని శిరఃఖండనము గావించిన యీదుష్టురాలికి శాస్త్రవమ్మ
తమగ వధ్యస్థానమున శిరఃఖండనము గావించునట్లు మహా
రాజుగారు తీర్మానించిరి (అనిచదివి) నేవకా ! ఈదాసిని
తలవరులకడకుఁ గొనిపోయి మహారాజుగారి శాసనము నెఱిఁ
గింపుము.

నేవక:—చిత్తము నని దాసితో నిష్క్రమించును.)

పేరుసెట్టి:—(రోప్పుచు పగుగునవచ్చి) మహారాజా నమస్కారము.

కనక:—పేరుసెట్టి ! ఏల నీవిట్లు బరుగెత్తి వచ్చితివి కారణమేమి.

పేరుసెట్టి:—దాసి-కా-దు.

కనక:—ఎందులకింత యాయాస మొందెదవు.

పేరు:— అయ్యా ! ఇదిగో (అని యొక రక్తముచేత సగము దడిసిన చేతిగుడ్డ నెచ్చును)

కనక:—(మంత్రీకిచ్చి) అమఃత్యా ! దీనిని విమళింపుము.

మతి:—(దానిని బరికీలించి) నెట్టి దీని నేమిచేయుమనెదవు.

పేరు:— అయ్యా ఇది రామసింగుగారిది.

మతి:—రామసింగెవరు. ఇది నీకెట్లువచ్చినది.

పేరు:—భీమదాసుగారి దొడ్డివాకిట దొరికినది. రామసింగనఁగా గ్రామపాలకుఁడు.

మతి:—ఇదేమీ అశ్చర్యముగానున్నదే. పేరునెట్టి దీని నవివరము జెప్పుము.

పేరు:—నేడుదయమున నేను వెలుపలకుఁ జోవుచుండనిది భీమదాసు గారి దొడ్డివాకిట దొరికినది. దీనిని హాళీలింపఁగా రామసింగు అని యంటచేతను మఱియును సగము నెత్తుటిలోఁ దడసి యుంటచేతను కడిగిన రాత్రి నేను పొరుగుూరునుండి వచ్చుచు భీమదాసుగారి దొడ్డివాకిలి సమీపమున రామసింగుం జూచి యెందులకీ రాత్రియందుంటివని యడుగ నతఁడు భయముతోఁగూడిన కోపముతో నావిషయము నీకేల నేనీనాఁ డిక్కడ గానవచ్చితిని యెవరితోడనైనఁ జెప్పితివో నీశిర మీ ఖడ్గమునఁజెఱువసి. తన చేతనున్న భయంకరమగు గర వాలము జూపి నన్ను బెడరించుటచేతను తను స్వేచ్ఛకు విఘ్న కారయగు భీమదాసుగారిని తాదరామసింగుచే జంపించియుండ నోవుననియు మనః వతియగు దానినినిందించుట దోషమనియు నేలినవారిలో మనవిచేయుకొఱకు వచ్చుచుండఁ జూచి రామ

సింగు నన్నీ విచారణ సమయమున నిక్కడకు రాకుండునట్లు జేయనంది యేదో పనిగల్గినట్లు నిల్చి కదలనియఁ డయ్యె. కొంతవఱకు పొరుగువారున కేగవలయునని నమ్మించి యీ సాధ్వీకేయవకారము జరుగుచోయను భయమునఁ బరుగెత్తి వచ్చితిని. అయ్యారక్షింపుడు సాపనూదాసినిందితురాలుగాదు.

మతి: —అవును కావచ్చును. ఈగుడ్డమీఁద నొకపైపున రామసింగు అని వ్రాయఁబడియున్నది. (అని యందలి యక్షరములఁ జూపును. అందఱు నాశ్చర్య మొందుదురు.)

కన: —(కోపముతో) చీ దుర్మాగురాలా! రాధా! మమ్మెంత మోసము జేసితివి. నీమూలమున దిక్కులేని దానికి శిరఃఖండనము విధించితిమి (నేవకుని జూచి) ఓరీ నీవ్రశలవరులఁడకీ రాధను గొనబోయి దానికి విధించినశిక్ష యీ రాక్షసికి బూర్వఁబడినదని నాయాజ్ఞ నొగింపుము అలవ్యము చేతు కుము. (నేవకుఁడు విష్కరించుచును.)

కన: —మంత్రిపుంగవా చూచితివా బోకమునందెంతటి సాహసు రాండ్రులరో.

మతి: —అవును నిజమే.

కనక: —(స్వగతము) అహా! ఆమెయిం గుత్తరూంగున లక్షణములు గానవచ్చుట ముగిసె గౌరవ సహితమును నొక విధమైన యనురాగముగూడ గలుగుచున్నది. కావున నామె వృత్తాంతమంతయు దెలిసికొనవలయును (ప్రకాశముగా) మంత్రీ నేటికీ నభిచారింశము.

మతి: —చి త్రము. (అందఱు విష్కరించుచును.)

ఇది చతుర్థాంకము.

౧

మీనాక్షయనమః.

విషాద కనక తారీయము.

పంచమాంకము.

కంచుకి: — (పనేళింది) నేనువుట్టి చాలకాలమైనను స్త్రీలయందొంతటి సాహస వతులనుగాంచి యెఱుంగను నిరంతరము రామసింగు మైత్రియే నిత్యమని దైవోపహతయగు చారునుతి దేవిపై నిందగల్పించిన యాదుష్టురాలగు రాధయువ్వడేమి మూటకట్టు కొనినది. విటుని వలన మగః జంపించి నందులకు ధర్మదేవత తుదకు తనపాలి మృత్యువయ్యెను గదా. అవునుకాని విధ్యుక్తముగా వివాహమాడిన భర్తను జంప దోషమనియైన యెంచకుండెను గదా ఇదియు నొక మహాకార్యోద్ధరణమే. ఏమందువా. ఈరాధమూలమున గదా ప్రచ్ఛన్న వేదంబునఁ దన పాతివ్రత్యంబు గాపాడుకొనుచున్న చారుమతీదేవి దాసీ త్వంబు విడిచి కుమారుని గాంచఁగలిగినది. భీమదాసుగారే జీవించియుండిన తన యింట మహారాజుగారి తల్లి దాసిగా నుండి నందుల కింత నొచ్చుకొనునో, తనకల్గిన రక్షించినందులకు రాజుగారివలన నెంతపాగజొండునో గదా. అపాడు రాధ ధనముకొఱకై యిట్టి ఘోరకృత్యముఁ జేయఁగలిగినది. అహో! ధనమెంత సామర్థ్యముగలది! దారిద్ర్యము కూడ నిట్టిదియే.

మ. కులధర్మంబులఁ బాడుజేయు నరకక్షోణిఁ బ్రవర్తించు మి
తులలోనఁ బరిభావమొందును దురుద్యోగంబు గాఁగించు నె
వ్వలనన్ కఃఖమెంచెను నీవలన విద్యద్వోష్టలన్ వీడినిం
చెలకలై చెడిపోవుగాదె ననుజో దారిద్ర్యమా క్రూరమా!

మతీయను: — ఇందువలననే గవి నేను—

ఉ ఏలికకాగ్నిహంబు జలయించునో యేమొ యటంచు భీతి
వేళన దన్నియై క్రము , వేగమసల్పుచు నిండుకేనివా
శుభ్రజరింప నానవడియందటయాజ్ఞకుఁ జేతులొగ్గి యీ
లీలజరింపఁగా వలసె లెంక తనంబునఁ బాడుపొట్టకై .

నేడివివఱకు వీరసేన సుహారాజుగారి సహిషమున నుండుట
సతన చాల దబ్బు సంఘించి పాటివారిలో బ్రహ్మస నీయుడుగ నుం
టని గాని దై వయోగమునజేసి కల్గిన దుష్టబుద్ధి పరిపాలనంబున దరి
ద్రుఁడనైతిని. అందులకే గదా జన్మస్థానమువీడి యీనగరమున గనక
శేఖర సుహారాజుగారి కొలువు గొలువవలసి వచ్చినది. ఖేరా దుర్గా
గురల మ్రోక్షియందఱకు ననధికరమే

తే గుణమెటుంగఁ స్నేహంబు గూర్చెనేని
వాని కిడుమలు వాటిల్లు బహుళమఃగను
జెలుచునుదివ్వె గదయని పేర్చితోడ
ముద్దుజెట్టిన మీసాలు బూడిగావె

నేను కష్టపడి వాఙ్మూలమున నక్కఱకు వచ్చునుగదా యని
యాజ్ఞించిన ధనమెల్ల దుష్టబుద్ధి పరిపాలనంబున గోలుపోతిని సం
పదలు సర్వములా ?

ఆ. నిరత మొక్కచోట నిలచియుండునెరవా
సాధ్యవోలె గేస్తు సంతసింప

రసనియోక్తయైన రత్నాకరునిజేరి

పాటునదులఁజోలె పరమఁగాని.

భీష్ముడు:—(ప్రవేశించి) ఎవరక్కడ.

కంచుకి:—ఎవరైన నీకేమి.

భీష్ము:—ఏమి నీ గర్వపు మాటలు నేనెవరో తెలియునా.

కంచుకి:—నీవెవఁడవైన నాకేమి.

భీష్ము:—ఎవఁడిగర్వస్థి వీనిస్వరముజూడ నిదివఱకెన్నఁదోవిన్నట్లున్నది.

మనకంచుకిగానగదా. అవునతఁడే (సూచించి) (ప్రకాశము)

తాతా నీవా! ఇతరు లెవరోగదాయని తలఁచి మాట మిగిలి

తిని కోపింపకుము. ఎక్కడకోప్రయాణము చేయుచుంటివి.

కంచుకి:—ఓహూభీష్ముడా నాయనా ఎక్కడినుండి వచ్చుచుంటివి.

ఈ గాఢవరి మొగము జూచితినిగాని యొక తెల్లని రూక

యైనఁ గానీకు.

భీష్ము:—చ. ధనము ధనంబటంచుఁ బరితాపమునొందఁగనేల భాత్రిలో

జననము నొందునెల్లరును శాశ్వతులే యీ భంగురంబులొ

తమపులనమ్మి నీచమగుదాస్యముజేయుట కీర్తియే నృపా

లుని వచనంబులే ధనము లొకమటంచును నమ్మరాదొహో.

కంచుకి:—నీమాటలు బాగుగనే యున్నవి. ఎవఁడో విరాగివోలె

తెప్పచున్నావు. ధనమునకు లొంగనివారెవరు.

భీష్ము:—తే. ఎవఁడు స్వచ్ఛంద వృత్తిచే నిలఁజరించుఁ

నతని జన్మంబె సాధకక మగునుగాని

యాలు బిడ్డల కొఱకు హేయంబులైన

కార్యము లొనర్చువాఁడొక ఘనుఁడె చెప్పు

తే. భావికాచాటు వట్టి నిన్ననయ మిట్లు
బాధవెట్టెడు నేమిని పలుక నేరక
బ్రతికియుండిన రెన్నాళ్ళు ప్రాజ్ఞలైన
వారలకు నేవచ్చయ్యెడి గావలయుగాదె.

కంచుకి:—(స్వగతము) ఓహో యీ యువకుడు కలహములోనికి
దింపజూచుచున్నాడు. ఈ ప్రసంగము ముగిసినదగాక
(ప్ర)కాశముగా అబ్బాయీ యీయటలెప్పుడునున్నవియో
కాని విశేషములేమియో యెఱుఁగుచువా :

భీష్ము:—విశేషములేమున్నవి. భీమదాసుగారింట నున్నదాని మహా
రాజుగారి తల్లియగుట తెలిసినవిషయమేకదా, తమకుఁ జాల
కష్టదశగల్పించినందులకుఁ గోపించి కనకశేఖరమహారాజుగారు
దుప్తబుద్ధిలో యుద్ధముచేయచున్నారని మనవిధిలో కింపదంతి
గలిగినది

కంచు:—అదియో భటులకల్లోలము మనము వెళ్లనవసరములేకుగదా.

భీష్ము:—అంతఃపురపాలకులకు యుద్ధముతోఁబనియేమి !

(తెఱలో) ఓరీ! కులనాశకా, దుర్గదాంధా, చతుర్దశభువన
ప్రధితరాజవంశపాదోధిహాలాహలమా

కా. ఆధీమంతుఁ బ్రతాపుఁడన్మరుఁడనై * యంతంబుగావించి భూ
నాథుఁ నిద్దరలోపల గడపి కాంక్షితవేచరజట్టిచీ
చీ ధైర్యంబుగలాఁచువోలె జయల * క్షీసంగమోద్యోగియై
శ్రోధావేకుఁడనైన నాయెమరి నీ * కుశనిల్వఁగాశకృమే.

కంచు:—(ఆలించి) ఏమిదీ! సకల భూమిశ్వర మకుట నాణికృతి విరా
జితపాదగమలుండగు వీరసేన మహారాజుగారి కుమారుడు

కనకశేషరమహారాజుగారి గంభీరోక్తులన్నట్లున్నవే. అహా! పులికిడువునఁ జలిచీమ పుట్టదనుమాట విజయని నాకిప్పుడు తోచినది (విచారముతో) అమహాగాతేయున్న నేనిట్టి హీన దళననుభవించుచు జన్మస్థానమును వీడవలసిన పనియుండకపోవు నుగగా? దుష్కారకాండగు దుష్టుబుద్ధి యచూల యాతిధేయి యగుఁగాక లోకదూషణము సాహస్యమా

భీష్ము:—తాతా! ఇకనీవేనుఁగు మీఁదగాని క్రిందనడువపుగాఁబోలు. దుష్టుబుద్ధియంత మొందినట్టెలెమ్ము

కంఠు:—అవునుగాని పరస్పరము జయభిలాషచే దేహములమీఁద నేని యభిమానములేక బాణప్రయోగముజేసికొనువారి కోరికలదృష్టహీనులమగు మనమీఁదబడియెలా చావవలసినదే పోవుదము పనుము.

భీష్ము:—తాతా! ఇంతవయోవృద్ధుఁడవు నీకుఁ గూడ జావనభయ మేముగూడా? ఎన్నొళ్లకైనను మరణముకప్పురా! అట్టివో నీకింత దేహభిమానమేల?

కంఠు:—నీకట్టి వైరాగ్యమున్నవారిలోఁగలసి యుద్ధము జేయుటెమ్ము! (బరికియున్న బలుసుకూరఁదినవచ్చును. (అని నిష్క్రమించును)

భీష్ము:—తాతా! పోకుపోకు (అని వెంటఁబోవును) (తరువాతి యుద్ధము జేయుచుఁ గనకశేఖర దుష్టుబుద్ధులఁ బ్రవేశింతురు)

కనక:—ఛా. అధీశుంతుఁ బ్రతాపు (నను వెనుకటి వద్యము జరుపుచు బ్రవేశించును.)

దుష్టు:—ఓరీ! వ్యధకాశాశ్రుతీలా!

ఉ. వారలవీరలాడలది • వాగదనేమిటి కాదుదానియే
ట్లారసిమట్రయక్తనిశి • తామ్రవంపరకోర్చినిల్వినీ
శూరతజాపుగొమ్మపుడ • చూచెదఁగాక భవత్పరాక్రమా
రార రణాంగణంబున జి • తారిని నన్దలువంగ నేర్తువే.

కన:—ఓరీ దుర్విసికా! అధర్మమాగఁగామీ!

చ. అనుజఁడవంచుఁ జేర్చి మెయి • నాడినయాటలనెల్లఁజూచి చూ
డనియటులున్న శాంతమతి • వగ్రజఁజంపుటో పార కాంతల
గనుగొనిబల్కి బాపమన • కకఁజెరబట్టుటో కాదుకాదు మ
ద్దనభుజశౌర్యవహ్నియది • కాల్పుభవదృఢకాష్టసంతతిఁ.

దుష్ట:—ఓరీ ఆత్మశ్లాఘాపరాయణా డింభకా! నిన్ను నీవు చెప్ప
కొని యేలపొంగదవు. హనుమంతుని మ్రోలగుప్పిఁగంతు
లన్నట్లు నాయొద్దనా నీశౌర్యమును బొగడఁకొనియెదవు.

ఉ. బాలుఁడవీవు చూడఁ జదివఁకములైనను లేనివాఁడ వీ
యాలమునంను నన్నిదురు సంతటివాఁడవె నేడుమదృఢా
భీలకరవ్రహ్మరముల వీఁగకనిల్వమురిత్తపల్కు లిం
కేలవృథాభవజ్జనకుఁడైనచోటి! నిన్ను బంపెదఁ.

కనక:—ఓయీ వ్యర్థముగఁగాలయాపన మేలచేయఁ దలఁచెదవు.
జయావజ్జనుములుపాక్షికములు గదా, కావున నీకో నాకో
జయము గలుగవలయును రమ్ము. ఇది కాచుకొనుము.
(అని కత్తివినయను.)

దుష్ట:—(తప్పించుకొని) ఓరీ పాదుషకూర్మా! నీప్రతాపమంతటితోఁ
దీరెనా. మరేమైనఁ గలదా. వికారముండనగు నాకుఁ దాకి
నీతుచ్చుబట్టిన కత్తి యెట్లు మొగ్గుకొనివడినదో చూచుము
(అని కత్తి నెత్తిచూపును.)

కనక:—ఓరీ వ్యధాప్రలాపీ ! ఏమనిరా ! ప్రేతెడవు. అలశ్యంబుగఁ
బ్రయోగించిన నాకరవాలమును దప్పించుకొంటినని నీకునుతో
వమఁ.

అ. రుద్రుడొండె వీరభద్రుడొండె మదీయ

సీతకరాళిశోర్వ జతురుడెవఁడు

కాచుకొనుము నీకుఁ గాలంబుచేరువ

యయ్యె నే మొయిట దురాత్మసీవు

(అని వేటొకకత్తిని వివరణోవును.)

దుష్ట:—(తనలో) ఇతఁడు బాలుఁడయ్యుఁ బ్రయోగోప సంహారము
లందుఁ బెద్దయై వర్తించుచున్నాఁడు. ఇప్పటికి నాకే యవ
జయము గలుగుచున్నది. ఇప్పుడీతఁడు బ్రయోగింపఁ బూను
కొనిన దక్షిణంబగు నస్త్రము దానికి నేనుకూడ నాహుతి
గాక తప్పదు. కావున నామాయోపాయంబున వీని యస్త్ర
మువసంహరింపఁ జేసితి నాతరువాత తిప్పలాఁగోదించుకొనవ
చ్చును. (ప్ర)కాశముగా) ఓరీ ! అనాత్మజ్ఞా ! నీవు బాలఁ
డవు. శత్రుప్రయుక్తములగు నస్త్రముల నుపసంహరించు
టయు గురిదప్పక వైరిపైః బ్రయోగించుటయు నించుకేనిఁ
దెలియని వాడవు. అట్టిసీతోడ నస్త్రయుద్ధముజేయుట సమం
జసముగాదు. శూరులు నిందింతురు. నీకేమైన ముష్టియుద్ధం
బునఁ బరిచయమున్న నన్ను చూర్కొనుము. చిరకాలము
నకు యుద్ధము గలిగెఁగదాయని యుప్పొంగుచున్న నాభుజ
ముల కండాయనము బోవునట్లు నిన్ను వధించెదను.

కనక:—ఏమీ. అస్త్రప్రయోగము నీవెఱింగినంత నేనెఱుంగనని తల
చితివా. వ్యధాముగ వాగక పౌరుషము గలదేని నన్ను

మోహరింపు లేదేని గాలికి బుద్ధిచెప్పి యెందైన బ్రతుకుము.
ఇదేమైన యుద్ధమనుకొంటివా. నిద్రితులఁ జంపుటనుకొంటివా. (అని కత్తిద్రిప్పకొనుచు బైకురుకును.)

దుష్టః—అగుమాగుము. (అని చేయిచెట్టి) నీవలెనేను మాత్రము గత్తి
ద్రిప్పలేననుకొంటివా. అర్థకుఁడవు గదాయని యుపేక్షాభా
వముతోనుంటిని గాని లేకున్న నీపాటికి నీ యయ్యకడకుఁ
బంపియేయుందును. ఇప్పటికి మాత్రము మించినదేమి. కాని
నేనొకమాట చెప్పెదను వినెదవా చెడెదవా.

కనకః—ఏమని చెప్పెదవు. (అని దరహాసము నల్పును.)

దుష్టః—మన యిరువుర కతవ నిప్పటికెంతయో సైన్యము రూపుమా
సినది. మఱియు మిగిలిన సైన్యముగూడ నశించినది యెవరికిని
జయము కలుగదుగదా.

కనకః—అవును నిజమే. అయిన నన్నేమందువు.

దుష్టః—అందు వలన నంధి జేసికొందము. ఇది సర్వశ్రేయము.
అనింద్యము. సకల సమ్మతము.

కనకః—ఇదియూ నీవు చెప్పమాట.

మ అనిలోనిల్వగ నేర్పజాలమి నసూర్యంపశ్యతాకాంతల

ట్లనివార్యంబగు మచ్చరప్రకరమూర్తాండోద్ధతిన్ భీతిచే

తనువేళాశ్వతమంచులోఁ దలఁచి యాత్రంబింతయున్ లేక సం
ధిసోనర్పణ గమకించినాఁడవె యనీ ధీరోత్తముల మొత్తురే.

గీ. పౌరుషము శౌర్యమును వరపాలకులకు

ముఖ్యములువాని విడిచి యెప్పుడును రాజ

మాత్రునకుఁ జరింపగరాదు మహిమతండు

పశువువోలె గణింపగఁ బడుచు గాదె.

కావున మన కీరణమధ్యమున సంధిజేయుట తగదు. ఏది యె
ఁజ్ఞానను రణముజేసి జయమోయవజయమో గాంచవలసినదే.

గీ. జయముగాంచుదువేని రాజ్యమునకెల్ల
స్వామి వగుదువు లేకనజయమెగన్
స్వగళాకాంతలతో గూడి సౌఖ్యములను
జెందుదువు సంధిపైయాన నొందనేల.

దుష్ట:—ఓరీ దువికాసితా ! నీమేలుగోరి చెప్పినందులకా నన్ను దూల
నాచుచున్నావు, అట్లున నాలసినవక రమ్ము. స్వగళాకాంతల
కడ కనిపి సుఖంబుఁ గూర్చెద.

కన:—దురాత్మా ! రమ్ము నీముష్టి యుద్ధమందలి చాతుర్య మెఱిఁ
గెద. (అనిచేయిబట్టుకొని యీడ్చుకొని పోవును.)
(అంతట భీష్ముఁడును చారుమతియుఁ బ్రవేశింతురు.)

చారు:—అయ్యో చిరకాలమునకుఁ గనుబడిన నావుత్సాహి దనివి దీరఁ
జూచుకొనకుండ నీపాడు యుద్ధ మొకటి సంభవించెనే మూయి
యగు దుష్టనివలన నేమి యపకారము గల్గునో కదా.

భీష్ము:—అమ్మా ! యుద్ధభూమిని నమీపించితిమి. ఇంచుక సహిం
పుము. (తెరలో.)

కా. ఓరీ ! నిల్వము పారిపోవకు రణోద్యోగంబు జాలించి యే
వారు నన్నదిరించి నిన్నిచటను బ్రోవక నేర్పరులేదు ని
స్తారంబై నుతిఁ గాంచినట్టి వృషవంశం బందు జన్మించి నీ
వీరీతిక వెనుకంజవేయఁ దగునే హేయంబుగాదే ధరణి.

భీష్ము:—అమ్మా ! నీవిందుండుము, అచ్చో గనకేశ్వర దుష్టముద్ధ

లకు ఘోరమగు యుద్ధంబు జరుగుచున్నది. ఆరాతి సంతోషమువల్ల చిరంజీవి సాయముగడును. (అనిపోవును.)

చారు:—

మ. ప్రతిపక్ష ప్రకరం బజేయుడగు నేరాజన్యమూర్ధాన్య న
ప్రతిమానంబగు ఓక్రిమస్ఫురణ కెప్పటా దలల్వించి నం
తతముగా మొక్కుచు నుందురా ధరణినేరక గూడిసాఖ్యోన్నతి
వతినిై యుండుదునేని నానుతున కాశీకుండు వధ్యుండగునో

భీష్ము:—ఉ. నీ యభివృద్ధినే యరయునీతి వినుండగు భ్రాతఃజంపియా
హ యని దీవయై వెతల నందెడి సాధ్వినీ బల్మిఁ బట్టియున్
హేయము నాక యిప్పుడొనరిందిన పాపఫలంబునీకుఁ దో
డై యరుదెంచు చున్నయది యాజనిబారిసఁగాని తప్పనే
(అని దుష్టబుద్ధి కురులఁబట్టి యాడ్చుకొనివచ్చును.)

కనక:—(వెంటఁ బరుగెత్తివచ్చి)

చ. అని ననుమోహించి విజయంబును దెండఁగలేక నీచుఁడై
చనియెడి దుర్మదాంధుని వెనకబరిమార్చెద సజ్జనాళిన్
ఘనమగు సాఖ్యసంతతిని గల్గఁగఁ జేసెద నిష్కళంకమై
తనరెడి కీర్తిగాంచెద బుధ ప్రకరంబు నుతించుచుండగఁ
(అని దుష్టబుద్ధి శిరము దెగవేయును.)

(లెఱిలో) ఓహో! మహారాజా! మీరండిగారు వ్యగ్ర
కాంతా క్లేషము గావించినది మొదలు కష్టసముద్రమున మునిగిన
మమ్ము రక్షింపుము.

చారుమతి:—అదినీని. ఎవరో దీనులమొట్టవోలె వివచ్చుచున్నది.

భీష్మ:—ధనగుప్తాద్వివైశ్యా గ్రేసరులు పరంపరాగతమైన యీసింహా
సన ములంకరించి మరల న్యాయబీజులు నాటుడని వేడు
చున్నవారు.

కన:—అటులైనచో బోవుదమురండు.

(అందఱునిమ్మమింతురు.)

(పట్టాభిషేక మందిరము కనకశేఖరుడు భీష్ముడు కంచుకి పౌరులు
ప్రవేశించురు.)

భీష్మ:—వీరనేన మహారాజుగారు పరలోకమున కటిగివనాటనుం
డియు ననాధయై చింతా సాగర నిమగ్నయగు నీరాజ్యలక్ష్మీ
నుద్ధరించుటకై యిదె నవరత్న ఖచితమగు సింహాసన ములంక
రించుడు. (అని కనకశేఖరునకు సింహాసనముఁ జూపును)

కన:—(కన్నీరు విడచుచు) అకటా ఇట్టి మహోత్సవ సమయంబున
మాతండ్రియుఁ గోమలాంగియగు నాసోదరియు నుండిన నెంత
సంతసించునో గదా, పూజ్యులగు వారి మ్రోలసింహాస మెక్కు
భాగ్యము లేకపోయెగా.

భీష్మ:—మహారాజా ! ఇట్టి మంగళప్రదమగు సమయమునఁ జింతిం
పఁదగునా ! విధిక్రమమునకు వేఱు జరుగఁగలదా విచార
మొందకుడు.

కన:—(విచారము వధిసయించుచు) అయ్యో అకాలమరణము నొం
దిన మాతండ్రిగారి సింహాసన మధిష్ఠించుటకు నామనసాస్పృట
లేదు.

భటుడు:—(ప్రవేశించి) మహారాజా ! ధీవరమంత్రిగారును తారా
దేవియు వచ్చుచున్నవారు.

కనః—(అశ్చర్యముతో) ఏమీ ! నూ యగ్నిః యగు తారయా
ధీవరమంత్రీయా? నిజమా వచ్చుచున్నవారా! బాగు బాగు
నాయదృష్టమేమని పలుకవలయును.

(తరువాత తారావలియధీవరమంత్రీయుఁ బ్రవేశింతురు.)

కనః—[తారావలిని గొఱిలించుకొని]

చ. అలసి పిసాస మూర్ఛచడి నట్టినినున్ విడచాడి నీరుద
వ్రులఁగొనివత్తునం చటులఁబోయి యదృష్ట వశంబునన్ ధరా
తలమునల్లెల్ల రాజునయి తత్పరిపాలనలోనఁ జిక్కినిన్
దలపకయుంటి నన్నిపు డుదారమితిన్ గరుఁకింపు సోదరీ

అయ్యో నీవా కారడవిలో నాకొఱకై యెంతవంత గుందితి
వోగదా అప్పటి కష్టంబులఁ దలఁచికొనిన నాగుండెలవియుచున్నవి.

తారః—తమ్ముడా ! నాపూర్వసంచితముంకు నీవేమి చేయఁగలవు.

ధీవరః—కుమారా ! ఇట్టి సమయమున వెనుకటి కష్టములఁ దలఁచి
విచార మొందుట భావ్యముగాదు. ముహూర్తము సమీ
పించుచున్నది. సింహాసన మలంకరింపుము.

కనః—అయ్యో నేనే జీవితము నాకై యెంతయో దపాబు జేసిన
జనకుఁ డధర్మచూరణమందఁ దచ్చింహాసన మెల్లైక్కుఁ గలను.
శ్రీరాముని పాదుకల భరతుఁ డభిషేకించినటుల నేనును
వీరసేనపాదుల వారి పాదుకల నిందభిషేకించి రాజ్యంబుఁ
గావించెద వేఱుగఁ దలఁపకుఁడు.

(తెఱలో) కుమారా ! కనకశేఖరా ! వలదు వలదు మీ
తండ్రిగారు మరణింపలేదు. దుష్టబుద్ధివలనఁ బాతాళ గృహమున
బంధింపఁబడి యున్నవారు.

ఏమాద కనకతారీయము.

కన:—(ఆశ్చర్య సంతోషములతో) ఎవరీ కుభవాశ్రయముల విని పించువారు.

ధీవర:—కుమారా ! భగవతియగు నశరీరవాసినోట తెలుపడినవిగాఁ దలంచెద సత్యమేయగును.

భీష్మ:—భగవతి వాక్యము లనత్యము లెట్లగును.

కన:—(వేగిరపాటుతో) మాతండ్రిగారు నజేవులగుట నిజమేకద. పాతాళ భవనమున బంధింపఁబడిరా ? (కంచుకని జూచి) ఓయీ యీవృత్తాంతము మాతల్లిగారి కెఱిగింది మాజనకుని వేగమకొనిరమ్ము (చిత్తములని నిష్క్రమించి) (వీరసేనమహారాజుతో మరలఁ బ్రవేశించి) దేవ ఇటుఇటు

వీర:—(కనక సేనుని గొగిలించుకొని)

తే. చిన్నతనముననే దుష్ట చిత్తువలనఁ
తెందరానట్టి యిక్కట్లు తెందియకట
తై వయోగంబునన్ నిరంతర సుఖంబు
లంపఁగా నేర్పితివి గదవయ్యసుతుఁడ

(అని మఱుమును.)

ధీవర:—నువో రాజా ! కాంతింపుము (కనక కేళిరుని గాంచి) ఆయుష్షులకుడా ! నీచాంఛితము దీరినదిగదా ఇక నాలసింపక విత్త దత్తమగు కుభావన ములంకరించుము.

వీర:—(సంతోషముతో కనక కేళిరుని మానవమున గూర్చుండ బెట్టును.)

ధీవర:—కుమారా ఈశ్వరానుగ్రహమున నెల్లకష్టంబు గడది వితరులతోడను భగినితోడను గలిసి సుఖముగాఁ బట్టాభిషేక

మహాత్మ్యవముగూడ ననుభవించితిని. మఱియు నీయభీష్ట మేమి?

కనః—అయ్యో! తమ యనుగ్రహమునఁ గలిగిన యీ సంతోష కార్యమునకన్న వేరుగ నాకుఁ గావలసిన శేమున్నది. అయిన నిట్లగుగాక.

భరతవాక్యము.

౮. పాశవవంతులైయవని పాలురుధర్మమే సాధకంబుగా ధారుణీనేలఁగావుత బుధప్రకరంబు విధిజ్ఞతక గులా చారము వీడకుండుతఁ బ్రశాంతినిజెందుత నీతిబాధలున్ శ్రీగుచిరాంగుడీ కనక శేఖరుఁడున్నతకీర్తిఁ గాంచుతఁ (అవరు తథాస్తు అని నిష్క్రమింతురు.)

గద్యము.

సీ. ఏమహామహుఁడుశ్రీవేనునారాధ్య
వంశాంధోధిపూణా శశాంకుఁడయ్యె
నేతల్లి సావిత్రి కెనయ్యెబుధుల్ మిచ్చ
మహినిబాతివ్రత్య మహిమఁగాంచె
నట్టినందయకు గౌరమకు ద్వితిమకు
త్రుండఁగొంపిన్య గోత్రుండ దక్షి
గామూర్తికిని శివానందంబునకు
సోదగుండఁ గూరిమి యగ్రజుండనుబ్బ

గీ. నార్యానకుఁ బొత్తుండను మనీయమగునట్టి
కనకతారీమమను రూపకంబునంగు
నరముగా సకలము బంచమాంకమయ్యె
నతమురక్షించు దీనిని జంద్రమాళి.

భక్త కవీర్.

(గ్రంథకర్త కొదాని సత్యనారాయణరావుగారు.

భక్తికి మించినవస్తువు యీ లోకమునందేని గు లేకుగదా! భక్తులయొక్క చరిత్రములుగాని, చరిత్రలుగాని, విని ఆనందించని మనుజుడుండునా? మనుజుడవనేల. తద్రసమున శిలలుగరుగును. ఎండిన మోములు దిగిరించును ఇంశియగాక సకలరత్నాదతుడగు పరమేశ్వరుడే “ గోవువెంట దిగుగు కోడభంగి ” అను బమ్మిరపోతనా మాత్యుని వాక్యము ప్రకారము సంచరించును. భక్తిరస ప్రధానములగు చరిత్రములు ఎన్నవిధములుగా ఎవగురచించినను చదివినంతో పింపని మానవు డెవడుండును. ఈ ముద్దులొలుకు నూతనగాటక రాజమన వేదాంత రహస్యములు విహుముకా దెలుపబడినవి. శ్రీ రామభక్తుడగు, కవీరుయొక్కయు, శ్రీకృష్ణ భక్తుడు గోహిదాసు యొక్కయు, వాడప్రతివాడమును ఆమోదానంద జనకంబై యదనరాను. శత్రుండర్చున విషయకును, కుమారస్వామి, సర్వస్వతి, పార్వతి, శుశ్రూషుడు మొదలగు దేవతా నీకము ప్రశ్నోత్తమగుటయు, కృష్ణుడే గోపువాడనిచెప్పటయు, శ్రీ రామ భక్తుడు కవీరుదాసువారిమూల నిరాకరించుటయు, రామకృష్ణుల ప్రశ్నోత్తమగుటయు మొదలుగు సంతము లెనియు, హృదయరంజకములై యుండు సాదర్భాసుపారముగ, భక్తిరసముటివిడుచుటలు, నంగును, శ్రీ రామకర్ణామృతం, శ్రీ కృష్ణకర్ణామృతం, భజగోవింద స్తోత్రం లు చక్కచేత్తరసలు గల్గి ప్రద్యుయోగముగా నుండును అనేనచూజునల వారిగాటక ప్రకటన నువిని, పదే పదే వ్రాయుచుండుటచే శ్రీధ్రుముగా వెలవ రించుటకు గాంధీమైనది గ్రంథకర్త గారీకృతని ఆద్రపత్రికాధి పతులగు శ్రీయుత కాళీ గాని నాగేశ్వరరావు పంతులుగారికి సమర్పించుటచే గ్రంథప్రకర్షిని వేతుగమేము వ్రాయవక్కరలేదు. ఆలసించిన ప్రతులుదొరక నేరవు. నేడేగొల్ప వాయుడు. వెల గు 1-0-0 నూత్రమే వలయువాగు:— కే కే పట్నా యక్ & బ్రదర్సు,

బుక్కు సెల్లగు & పబ్లిషర్సు-ఏయారు, కృష్ణాజిల్లా.

పాదుకా పట్టాభిషేకము.

(గ్రంథకర్త:—కొడాలి సత్యవారాయణరావుగారు.)

సకల లోకాధిరాముడగు శ్రీరామచంద్రుని యొక్క చరిత్ర యెన్నివిధముల వ్రాసినను, ఎందఱు వ్రాసినను కర్ణావంధ సముద్రమున నోలలాడించక యుండునా! ఇందలి శ్రీ సీతారామచంద్రుల నుజ నమేతముగా వనవాటికంపబడ కారకురాలైన మందరయొక్క పాత్ర బహు చక్కగా పోషింపఁబడి యెంతయు యుక్తి యుక్తముగా నుండును. తండ్రియగు దశరథుని పరితాపము, అనుజుడగు భరతుని వ్యాకులము, రఘురామునియొక్క ధైర్యమును దిలకింప, భాగ్య, విశ్రాంతి, భక్తియు, సీతామహాదేవి యెన్నియొక్కట్టులైన నోర్చి పతి వెంట వనవాసము చేయుటవలన లోకములకు ప్రకాశింపజేయు పాతి వ్రత్యమహిమయు, లక్ష్మణుని యొక్క సహోదర హృస్వల్యమును యెంతయు మనోహరములై యున్నిచి జగమెఱింగిన బ్రాహ్మణునకు జంఁదమేల యనినట్లు అందఱు తెలిసిన విషయమే. అధికముగా వ్రాయఁబరిలేదు.

నేడే కాష్ఠవ్రాయుడు.

వెల రు 1-0-0 మాత్రమే

తులసీదాస్.

(గ్రంథకర్త కొడాలి సత్యవారాయణరావుగారు.)

భక్తిరస ప్రధానముగు సీమాతన నాటకమును మీరిదివరకా చూచియుండలేదు.

వెల రు 1-0-0 మాత్రమే.

వలయువారు:—

కే. కే. పట్నాయక్ & బ్రదర్స్,

బుక్కు సెల్లగు, ఏలూరు, కృష్ణాజిల్లా.

మావద్ద వెలకుదొరుకు పుస్తకములు:

సంపూర్ణభారతం పి.వె.నా	1-8-0	చింతామణి కా.నా	1-2-0
సంపూర్ణరామాయణం	} 1-4-0	చతురచంద్రహాస	0-12-0
సూ. కో.		శ్రీరామనిర్యాణం	0-8-0
సంపూర్ణోత్తరరామాయణం	1-4-0	కీచకవధ	0-10-0
సత్యహరిశ్చంద్ర చి. ల.	1-4-0	స్వప్నవాసవదత్తి	0-6-0
ద్రాపదీ వస్త్రాపహరణం	1-0-0	కర్ణభారము	0-4-0
సాత్యాజితయం	1-0-0	నవలలు.	
బుద్ధిమతీవిలాపం	1-0-0	అంగరాజ్యస్థాపనం	2-10-0
నతీతులసి	1-4-0	యుగంధరవిజయం	2-4-0
సువర్ణసాత్ర	1-0-0	మానసింగ్	1-8-0
చిత్రనళియం [బల్లారి]	1-6-0	కాలిక	1-0-0
విషాధసారంగధర డిటా	1-6-0	ప్రచండభైరవం	0-12-0
సావిత్రిచిత్రాశ్వము డిటా	1-2-0	పద్మిని	1-4-0
ప్రహ్లాద డిటా	1-2-0	నాచరసాలఅనుభవం	} 0-12-0
సత్యాభాయి	0-14-0	మహాత్మాగాంధీవిరచితం	
సావిత్రి	0-12-0	పద్మరాణి	0-12-0
సారంగధర	0-12-0	రామకోటి	1-0-0
కుశలవ	0-12-0	జలీలకారుణ్య	0-12-0
బాబ్బిలియుద్ధనాటకం శ్రీకృ.	1-0-0	జ్ఞానరత్నం	0-4-0
పాంచాలీమానససంరక్షణం	1-0-0	భక్తచింతామణి	0-5-0
భక్తరామదాసు	1-0-0	ఆంధ్రమనుధర్మశాస్త్రం	2-0-0
కృష్ణలీల	1-0-0	శ్రీలవేడుక పెండ్లిసాటలు	0-8-0
సుమతీదేవి	0-12-0	మహిళామనోరంజని	0-5-0
పాండవాజ్ఞాతవాసం	0-12-0	భట్టివిక్రమాదిత్యునికథ	} 2-0-0
పీష్వానారాయణరావు	0-12-0	క్యాలికోజెండు	

వలయువారు—కే. కే. పట్నాయక్ & బుదర్న

బుక్కునెల్లర్సు-వలారు, కృష్ణాజిల్లా.

14951